

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

IX. évfolyam – 2014. március

Vendég

AZ AGRIA FOLYÓIRAT

Irodalom és újságírás

A 150 ÉVE SZÜLETETT BRÓDY SÁNDOR PUBLICISZTIKÁJA

Múzeumi Kurír

A VAY ÁDÁM MÚZEUM KORTÁRS KÉPZŐMŰVÉSZETI KOLLEKCIÓJA

Kiállítás

„A MAGYAR KULTÚRA ARCAI” – MÁTHÉ ANDRÁS FOTÓKIÁLLÍTÁSA

ENCORE – MAKLÁRY KÁLMÁN ÚJ TÁRLATAI

MAGYAR SZENTEK RÓMÁBAN

Jubileum

30 ÉVES A KÓS KÁROLY MŰVÉSZETI KÖZÉPISKOLA

Margó

FENNTARTHATÓ ÉLET ÉS VALLÁS

A BIBLIAI KOROK TITKAI

VITÉZ FERENC

**irodalmi és művészeti
folyóirata**

---

56. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, IX. évfolyam; 2014. március
(56. kötet; 42. megjelenés)

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com;

📍 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.;

☎ +36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható
a *www.licium.hu* oldalon és az *Országos Széchényi Könyvtár
Elektronikus Periodika Archívumában (www.epa.hu)*

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a 163/2314/2/2011. számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben, egyes múzeumokban, művészeti galériákban, közgyűjteményekben és közművelődési intézményekben, civil szervezeteknél, irodalmi kávéházakban, a Holló László-emlékhelyeken, a debreceni BLONDEX Művészellátóban, egyes kulturális és képzőművészeti események helyszínein.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – TULAJDONOS: KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 55. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2014. FEBRUÁR 10-ÉN VOLT.

AZ ÁRNYÉK BELSEJÉBE

Árnyéka nőtt a fának,
s a kertre rázuhant az árnyék.

Rázuhant az este:
mint szerelmes férfi
csókja csipketestre.

Egymásba forr az ágyék,
kígyók és galambok csatáznak.

Az árnyék belsejébe festve
térdepelnek már a vágyak.

Az ecset kifáradt.

Halkul halánték,

csönd

lesz

most

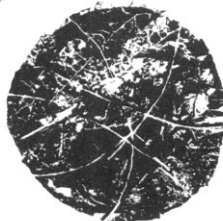
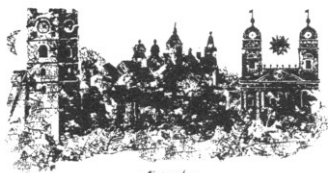
már

bent

is.

Koromvirággá változik
az éjszaka.

*(Holló László műtermében – Vencsellei István felvétele
a művész 80. születésnapján, 1967 márciusában)*

LÁSZLÓ ÁKOS, VINCZE LÁSZLÓ (fent) és
JÓZSA JÁNOS grafikái Tar Károly verseihez

A folyóirat megjelenését támogatja:

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS
KULTURÁLIS ALAPJA

20 éves
az **nka**

A HOLLÓFÉNY CÍMŰ KÉSZÜLŐ KÖTETBŐL

(Versek Holló Lászlóról – Vencsellei István fotográfiáival)

UJJAL IGÉZ BŐRT

ujjal igéz bőrt
nagy Dada-csöndet sóhajt
az ecsettel méri a fényt
belemártva sebébe
könnyeket altat a vérbe
megszelídíti fehér lovait
fáradt tüdejébe szorul
még csóknyi fohász
ajka kiserken
álmodik
kezével
májust
most
már
csak
így
vár
egy szép
táncoló madárra
ki vállára szállna és a
szárnya ott maradna nála
s elröpülne rózsafénybe mártva
szívét és ecsetjét virágsziromba zárva
sóhaját hogy illatozzon égi kertben körtefa

„A MAGYAR KULTÚRA ARCAI”

Máthé András fotóművész kiállítása a Magyar Kultúra Napján

Alig vitatható, hogy a címadás az értelmezés egyik módja: szándékok, orientációk, jelentések kifejezése. E mostani kontextusban különös árnyalatot kap a jelentés a hely és a téma sajátos viszonyától. Máthé András fotóművész Magyar Kultúra Napján kiállított, többnyire jól ismert alkotókról (színházi emberekről, írókról, zenészekről, képző- és fotóművészekről, kulturaközvetítőkről) készített portréi ugyan mi mások is lehetnének, mint a „magyar kultúra arcai”?

Máthé András összeállítása azonban több ennél. Ő a nemzeti kultúra jelentős ágenseit (szereplőket, élettereket, artefaktumok miliőjét) helyezi el Debrecenben, közben a város értékeit is beilleszti a magyar kultúra folyamatába. S szimbolikus mozzanatként a portrékép illetén profán megnevezése – arcról beszél a művész – a vizuális kultúrában (retorikában) egyre erősödő dizájnszerepet hangsúlyozza. A portré a – Belting szerinti – *test képéből* akár a (címerszerű) *test jelévé* is válhat.

Valaminek az *arca* meghatározza az *arculatot* – nemcsak a tartalmat, hanem a hozzá kapcsolódó üzenetet; valamilyen tulajdonságot kiemel, szeretne meggyőzni valamiről, rokonszenvet ébreszteni valami iránt, mindennapjaink (és ünnepeink) része kíván lenni. És hogy ilyen sokféleségét kapjuk az arcoknak, az arcokhoz társított üzeneteknek, az egyúttal a magyar kultúra sokszínűségére is apellál.

Nézzük egymás mellé a színpad világából Ascher Tamás cinikus búskomorságát és Cserhalmi György derűjét; Fábiani Juli mámoros önfeledtségét és Érdy Tamás láthatóvá tett (látóvá tevő) univerzumát; vagy a műterem homályába érve – mily különös, hogy terembelsők helyett az arcok fénylenek föl(!) –, tegyük hozzá László Ákos túlvilágok asszonyöléléseit is sirató tekintetéhez Szipál Márton jellemző grimaszát: Hollywood sem különb, mint egy poros és huzatos debreceni álom, csak épp valóra vált, egy kicsit...

Mindazonáltal – mivel portréről (művészi arcokról) van szó – nem csupán a portrén szereplő személy üzen és sugároz valamit, nemcsak ő ad arcot egy értéknek s az értéket kifejező viselkedésnek, hanem a fotós is belefogalmazza a felvételbe saját értelmezését. A művészi portréfotó nem attól művészi, hogy

műteremben készül, hanem attól, hogy egyszerre mutatja meg a valóságot és enged a mögé is tekinteni. Mintha Máthé András a portrézott alany tekintetével nézne, mintha az optikán keresztül fürkészné ki a másik érzelmeit...

Ennek a kapcsolatnak persze megvannak a fotografiai-filozófiai igazolásai: az ábrázolás esztétikája, a „most” és „egyszerre”, a tárgy és képzelőerő, a lét és a jel formálja a művet, teszi közelséggé az embert, és rajta keresztül a belső világot. Az ember arca nem a magán-szféra része, az arc itt nem magántulajdon, hanem a küldetés és vállalás együtt; az arc képén pedig a visszafordíthatatlan (tehát a sors) és befejezhetetlen (mint a lehetőség) mutatkozik meg. A fotóművész interreferenciális viszonyt alakít ki a portréalany megjelenítése és az általános emberi érdekek (sorsok és vállalások, boldogsághajszolások és beteljesülések – idő és tér: az emberi idő és az önmegvalósítás transzcendens áhítata) között. A portréalany a sorsot reprezentálja, életmintája utal az önmegvalósítás boldogságoétikájára (annak ritmusát azért a szenvedés adja meg), ám a kiragadott pillanat, az egyedi karakter s helyzet mögött a művész az általános emberit keresi, a fotografálás aktusában múlttá váló gesztus mindig érvényes jelenidejét rögzíti.

*László Ákos grafikusművész
(az előző oldalon);
Cserhalmi György színművész,
rendező;
Fábián Juli jazz énekesnő*

S Máthé András azt is bemutatja, hogy az áhítat – alkotói értelemben sem különbözve a szakrálistól – kegyelmi állapot, melyhez kell az odaadás és befogadás együttese. Az áhítat akkor sem egyenlő az alázattal, ha szokásunk művészi alázatról beszélni. Az itt közvetített áhítat (Hubay Miklós, Szabó Sándor, Korniss Péter, Vukán György, Érdy Tamás – illetve a kollekcióba került legkorábbi kép – a kölyökzseni Kocsis Zoltán, a miopikus gesztusában is az élet legvilágosabb pillanatait fölidéző, dedikáló Faludy portréin) nem más, mint a kiteljesedett önazonosság.

A *Kétkelkedők breviáriumát* író Mészáros András szavaival: „a léttel való azonosulás etikai szintje”.

Máthé András kilép a dokumentarista fotósszerepből: ő az élet Márai Sándor szerinti nagyriportjában nyomoz, a létezés kalandjának állomásait járja végig megfotózott arcain. Nem sajtó-portréfotót készít, hanem önálló emberértelmezést kínál, nemcsak közvetít, hanem véleményt is mond. S ez a fotográfusi viselkedés Roland Barthes definíciójának sem mond ellent – Barthes szerint a fotóportré egy olyan zárt erőter, ahol egyszerre négy képzeletbeli mozzanat ütközik össze. A portréalany az, aki („kiteljesedett önazonosság”), de az is, akinek és amilyennek mutatni szeretné magát; a portréalany továbbá olyan is, amilyennek a fotós látja, és azzá is válik, amilyené a fotográfus alakítja annak érdekében, hogy általa kifejezzen valamit önmagából vagy a saját művészetét reprezentálja.

*Érdy Tamás zongoraművész (fent);
Faludy György (1910–2006) költő;
Cs. Tóth János művészeti író
(a túloldalon)*

„Vége, vége már e dalnak / Elváltunk, és nem tudom, hogy / Nézek-e még valaha / Szép szemed kék csillagára? // Be-benéztem elmerengve / Gyönyörű kék szemeidbe, / Mint a tenger mélyibe / Néz a sajkás holdas éjben. // De fölöttünk sötét felhő / Támadott, mely elborítá / A holdfényes éjszakát... / Férjed jött sötét orczával.”

Aki fölismerte, az talán értetlenül fogadja: miért idézem Petőfi 1847-es *Szőke asszony*, *szőke asszony* című versének 5–7. szakaszait? Egyszerű a magyarázat: ez a részlet olvasható a Cs. Tóth János-montázsportré jelentésses kontextusát adó női torzón. Az akt fogadja ölébe a férfit, a szöveg pedig úgy referál a képre, hogy a portréalany és fotográfus helyett szinte egyszerre szól. A portré egyúttal a fotóművész önreprezentációja, akárcsak a Tamus István-montáznál és a Gyórfi Lajos szimbolikus szabadságparadoxonját kifejező ábrázolásnál. (Mire képes a faragott madár; és kiteljesedhet-e az alkotó a mozdulatlanságba zárt örökévalóság-illúzióban?)

Máthé András ebben a portrészorozatában egyébként ritkán fordul a montázs technikához: Szipál Márton is az általa készített egyik poszter előtt áll, s ez kínálja az applikáció látszatát, persze, a fotográfus az, aki észreveszi az ember és a környezet, a részlet és az egész közötti összefüggéseket.

A környezetbe illesztés további remek példáit kapjuk: az íróasztalánál ülő Lengyel György maga is portrévá válik a mögötte látható keretezett arcképpanoptikum alatt; Pinczés István a japán maszkokból lépett élénk, levette álarcját, cinkos tekintettel kérdezve, hogy az arcnak vagy a maszknak hiszünk-e. Gulyás Gábor ironikus ábrázolása ugyanakkor már eleve szerepjáték: a Rákosi-portré előtt állva a Modem személyi kultuszt bíráló kiállításán ő is a kultusz része (pontosabban: a kultuszkritika eszköze) lesz.

Másutt gesztussal jellemez Máthé András, illetve egy olyan tárggyal, mely meghatározó része a portréalany személyiségének. A pipájával időt számláló Bíró Lajos és a kutyáját ölelő Taar Ferenc; a fuvola-kacér Horgas Eszter vagy a gitárvarázsba merülő Szabó Sándor és Snétberger Ferenc; a szaxofonasszonyát ölébe

fektető Gyarmathy Zoltán; Tréfás György, a kandalló előtt ülve is talpig-úriember; a büszke-félenk Sárközy Zoltán és a bonviván Simor Ottó, aki mögött az üres nézőtér is zsongani kezdett a fehérhajú derűtől...

És ne felejtsük el a rézműves-kézműves mestert, Konyári Sándort, a maga területén ikonná vált Lukács Lászlót (utóbbi egy fajta generációs debreceniséget fejez itt ki). Nos, a Debrecenben élő, Debrecenhez kötődő, valamilyen debreceni rendezvényen járt alkotóemberek jelentik ezúttal a magyar kultúra arcait, kifejezve azt is ugyanakkor, hogy Debrecen szintén meghatározó vonás (tehát karakteralakító azonosság) a magyar kultúra arcán.

Korszakok és életkorok, életterek és életformák, történetek és a történelem, sorsok és szándékok, kompromisszumok és meg nem alkuvások, tradíciókövető és kalandkereső utazások vannak az arcok mögött.

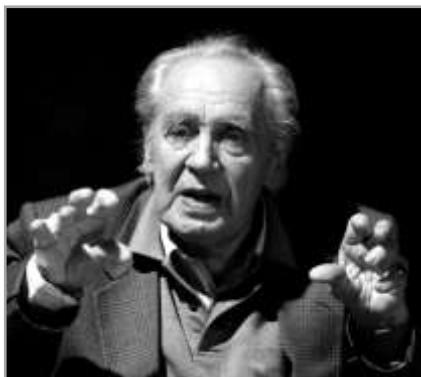
És kitarulkozások. Nem tudom megkerülni a tényt (noha ebbe némi szubjektív kritikai igazság is kerül), hogy Máthé András az egyik legkiválóbb aktfotósunk. A '80-as évektől fotózta Debrecent (több sorozatát is bemutatta számos helyen), s 25 éve rendszeresen ott van az aktműfaj kiállításain (pl. *Akt, Akt drapériával*,

Máthé akt, Aktképek, Corpus című sorozatait idézve). Az aktoknál soha nem az arc fontos, hanem a kompozíció és asszociáció, a meztelenre vetkőzés a kiszolgáltatottság helyett esztétikumot szolgált, szabadságot szimbolizált, a halállal szemben a fényt, az életlázakat; teremtéshangszer volt a test. A portréalany is egészen levetkőzik: tekintete mélyén, a gesztusában rejlik meztelensége, s alkalmas lesz az arc is az asszociációkra, talán az absztrakciókra is.

*Simor Ottó (1926–2012) színművész;
Bíró Lajos (1927–2010) festőművész*

A Magyar Kultúra Napján a Méliusz Juhász Péter Könyvtárban bemutatott portréfotók Máthé András civil munkájának (dokumentarista fotografusi feladatának) sajátos művészi „melléktermékei”. Odaköthetők a fotografált pillanatok azokhoz az eseményekhez és helyszínekhez (Csokonai színház, képzőművészeti kiállítások, debreceni fesztiválok – kulturális és művészeti rendezvények), ahol Máthé András fotóriporterként dolgozott.

És erősen kapcsolódik e művészi munkásság a debreceni fotós hagyományokhoz. Az idén 60 éves művész hét éve vezeti a Debreceni Fotóklubot, mely 2011-ben ünnepelte alapításának 80 éves jubileumát. Vezetésével – és az Ifjúsági Házban a klub végleges helyre költözésével – újra fölpezsdült a fotósélet; a digitális fotókultúra virtuális anyaghullámszámban is törekedve a trouvaille-ok és maradandóságpillanatok föllelésére, megmutatására.

Harminchárom portrékép – s négy „címerre vált”, kultúrát védő, immár posztumusz közölt arckép a pajzson: a cselekvések múlt időből megőrzött s kimerevített, jövőre mutató jele(ne).

Harminckettő fekete-fehér.

Egyetlen színes: Szipál Márton.

Ő az a mester, aki a debreceni fotós hagyományokat összeköti a jelennel, a várost pedig a nagyvilággal.

Merje csak mondani valaki, hogy az arc-kép nem válhat jel-képpé...!

Hubay Miklós (1918–2011)
drámaíró (fent);
Szipál Márton fényképész
(fotóművész)

LENNI ÉS TENNI

Töredékek a kultúráról

A Magyar Kultúra Napjára készülve, hirtelen több kihívás elé állítottak az alkalmi felkérések. Nézzük sorjában az állomásokat! Ünnepi szónok lehettem a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen. A *Reformátusok Lapja* (melynek *Gondolatok* rovatába második esztendeje adok publicisztikákat) éppen erre a hétre kérte tőlem az újabb írást. Máthé András fotókiállítása (*A magyar kultúra arcai*) szintén arra készítetett, hogy a kultúra dimenzióiról gondolkodjak, nem beszélve arról, hogy a (médiá)kultúra és (médiá)etika összefüggései kutatásaimban és egyetemi kurzusaim szempontjából és felszínre bukkannak. A „kultúra missziójában” hívóként egyébként is foglalkoztat a kultúra mibenléte, szerepe, alakulása, modellje – vagy nevezzük bárminek is azt a valamit, amitől, föltekintve az égre, a csillagok súlya alatt sem roppanunk össze, sőt, észrevevesszük egyáltalán, hogy közünk lehet egymáshoz: embereknek és csillagoknak.

Az egyetemi beszédbe szépen beépült mindaz, amit a református hetilapnak elküldtem. Úgy vélem, ebben nincsen semmi kivetnivaló, hiszen a gondolkodási folyamat része volt ez is és az is – élőszóban alkalmam volt a karakterszámtól (megjelenési terjedelemtől) kevésbé korlátozva érzékeltetni a kultúrához való közelítési módokat (most pedig beépül mindkét alkalmi szöveg ebbe az írásba is). Noha a beszédben azt ígértem, hogy nem fogom definiálni a kultúrát, nem ígérek eligazítást a meghatározások között, ráadásul nincsenek képességeim rá, hogy megállapítsam a magyar kultúráról: mitől nemzeti és mitől kultúra, azért nem kerülhettem el a meghatározási kísérleteket. Etikai, retorikai és kommunikációs kérdésről van szó – mondtam –, érdemes tehát néhány megközelítési útvonalat közösen is bejárni, közösen gondolkodni, ami elindíthat minket a közös cselekvés felé (ami pedig – mármint a cselekvés – végső soron kultúra).

HA A KULTÚRÁT NEM IS SZOKÁS LEEGYSZERŰSÍTENI A CSELEKVÉSRE...

... ám mindenképp szó van a viselkedésről (noha Marton Árpád például, Norbert Elias különbségtételére is utalva, a látható viselkedést sokkal inkább civilizációs jellegűnek véli a viselkedést irányító értékelvek láthatatlan kulturális magjával szemben). A 20. század közepén megfogalmazott – és az óta is gyakran idézett – formulák szerint az ember viselkedését egy adott pillanatban a történelem során

keletkezett minták irányítják (Kluckon és Kelly 1945). A tanult viselkedésminták egyrészt öröklődnek, másrészt az emberi cselekedetekben és következményeikben érhető tetten (Linton 1945; Parson 1949). Befolyásolják a viselkedést rejtett minták is, maga a kultúra viszont egy adott szellemiségben és az értékekben – a cselekvéseket kiváltó és a cselekvések eredményeként létrejött értékekben – érhető tetten (Kroeber és Kluckhon 1952). És így tovább: később is, a '80-as években vagy egészen máig a közös mintákat, az érzékelést, de még inkább az értékelést emeljük ki, amikor a kulturális meghatározottságról, illetve a kultúra által meghatározott képességekről beszélünk.

Mindenesetre közös tudásról van szó, vagy valamilyen módszerről, mely szerint eligazodunk a világban, elhelyezve abban önmagunkat és értékeinket. S arra is kísérletet tehetünk, hogy a kultúrát valamiképp az ismeret, a viselkedés, valamint a kifejezés együtteseként értelmezzük. Ebben azonban a morális tudatosság ugyanúgy ott van, mint az alkalmazkodási képesség vagy az őszinteség, a nyitott gondolkodás vagy az önbizalom, az értékrendek felismerése vagy a kommunikatív (mediális) képességek kreatív alkalmazása. A kultúrának tehát ugyanúgy része az őszinteség, mint a manipuláció, ami egyúttal azt is jelenti, hogy egy mai, média-tudatos kultúrában az alapvető készségeink közé kellene, hogy tartozzék a kritikai szellem, mely egyaránt reflexív a környező jelenségekkel, valamint önmagunkkal szemben – az önkritika pedig, bizony, fontos része (volna!) a kultúrának is: mint olyan keretnek, amely meghatározza (civilizációs) viselkedésünket.

A kultúrát alkotó egyes elemek és területek nem különülnek el egymástól – a viselkedés, a gondolatok és termékek egymáshoz kapcsolódnak (Tomalin és Stempleski 1993): a viselkedés vagy a szabadidő eltöltése nem független az ember alkotta tárgyak világától, a hitek és értékek vagy az intézmények rendszerétől. Mindenesetre – bár szinte senki nem tagadja, hogy fontosak a hagyományok – a kultúra jó működésének egyik jele az, hogy folyton változik, sőt, mindenki más módon látja a kultúrát, attól is függően, hogy az adott hagyomány milyen csoportban és milyen új élményekkel alkot új összefüggéseket.

*Burai István művei:
Kétség (előző oldalon, fent);
Mélyen az óceánban*

A CSOPORTOK SOKKAL JOBBAN SZOLGÁLJÁK AZ EMBEREK TÚLÉLÉSÉT, MINT A MAGÁNYOS KÜZDELMEK...

... ebben, lám, a kultúra- és kommunikációkutatók, a hálózatkutató filozófusok vagy szociológusok között is egyetértés mutatkozik. A legkisebb csoport a család, a legnagyobb az emberiség, a kettő között van a nemzet – s e logikát követve: a család és nemzet között helyezkednek el a kisebb, aktív közreműködést feltételező csoportok (klubok, szervezetek) s a nagyobb, jobbra véletlenszerűen szerveződő kollektívumok (mint például egy városközösség).

A csoporttagok (családtagok, nemzetársak vagy az egyházközségi testvérek, a városlakó polgárok) cselekedeteit alapvetően egy nagyrészt közös értékrendszer irányítja. Erre is szocializálódnak, a csoport (közösség) etikai alapú kulturális attitűdje fogja meghatározni, hogy a közösség tagjai mit tekintenek jónak, mit helyesnek, mi a szép számukra, milyen elveket kell követni stb.

Ez az értékrendszer – Rosengren társadalmi kommunikációelmélete szerint – egészen átfogja az emberi csoportokra általában jellemző struktúrákat, tehát az eszmék kulturális, a cselekvések társas, illetve a fizikai atrefaktumok materiális rendszerét. Itt egy másik megnyilvánulási formáját látjuk a Voltaire Pangloss mestere által megfogalmazott kultúrának, avagy művelődésnek, a cselekvő életformának, amely a három legfőbb rossztól, a bűntől, az unalomtól és a szükségtől szabadítja meg az embereket.

Az eszmék kulturális rendszere (az *etikus magatartás*) tart távol a bűntől; a cselekvések társas rendszerének működése szabadít meg az unalomtól, illetve az értékesnek gondolt tárgyi világ materiális halmaza a szükségletet tartja távol tőlünk. A kultúra nélkül tehát semmilyen csoport nem tudna a maga törvényei szerint működni, nem hozna létre az adott közösség sem szellemi, sem anyagi javakat, sőt, egyenesen halálra volna ítélve.

Persze, az eszméket és cselekvéseket, illetve az anyagi környezetet gyakran igen nehéz elválasztani egymástól. Mindenesetre az értékorientációkat jól azonosítani tudjuk. Ha a kultúrát cselekvésnek is fölfogjuk, nemcsak valamilyen távoli, ködös eszmének, Max Weber óta itt is modellezve látjuk a lehetséges cselekvésmintákat,

miszerint megkülönböztetjük az értékekre vagy a célokra tekintő (érték- és célracionális), illetve az érzelmi alapú és a mindennapi, tradicionális cselekvéseket.

A már említett Rosengren pedig azt állítja, hogy minden társadalmi struktúrát jellemezhetünk két értékorientációs pár mentén: egyrészt a kognitív áll szemben a normatív értékorientációval, másrészt az expresszív orientáció másik oldalán az instrumentális áll. Ezt a négy értékorientációt végső soron „a következő négy érték határozza meg: az igazságértékek és az erényesség elve az első esetben, illetőleg a szépség és a hasznosság fogalma a második esetben”. Azt is hozzáteszi a szerző, hogy ezeket a szinte időtlennek számító értékeket kifejezhetjük négy igével is (latinul: *sapere/debere, esse/facere – tudni és kelleni, lenni és tenni*).

Ezeknek a kultúraszervező értékeknek és orientációknak a leírására született meg egy tipológia, melyet az érzékletesség kedvéért a „kultúra kereké” elnevezéssel illettek. Ez a modell az alapvető társadalmi intézményeket a két értékorientációs pár (expresszív/instrumentális, illetve kognitív/normatív) késztetések köré szerveződve mutatja be. Az óra járásának megfelelően követve a rajzi modellt: normatív érték vagy késztetés a vallás és a politika, instrumentális a gazdaság és technológia, kognitív a természet- és a humán tudomány, s expresszív késztetésből fakad az irodalom és a művészet.

Mindegyik terület a legközelebbi szomszédjaival tart erős kapcsolatot, a vallás egyik oldalról ugyanolyan közel van a (szintén normatív) politikához, mint másik oldalon az expresszív orientációjú művészethez; s a technológia a gazdasághoz és a természettudományhoz. A kerékszerű elrendezésben mindennek az alapja – a kerék agya: maga a kultúra, az imént felsorolt területeket pedig a kultúrákerék küllőinek foghatjuk föl. Ha bármelyik küllő eltörik, attól a kerék még halad, ha viszont több küllő megy tönkre egyszerre, a kerék nem bírja a terhelést.

Ahhoz viszont, hogy bármelyik terület között tényleges kapcsolat jöjjön létre, a rendszeren belüli kapcsolatokat cselekvésekkel szükséges mozgósítani. Ezek a cselekvések végül is aktív kommunikációs formák – a gazdaság például a politikán keresztül érintkezhet a vallással, a vallás a művészetten keresztül lép kapcsolatba az irodalommal.

Burai István grafikája: *Álarcosok*
(az előző oldalon Máthé András tablója
a magyar kultúra arcairól)

VALAHOGY MINDENÜTT A KULTÚRA KERÜLT KÖZÉPPONTBA...

... erre figyeltem föl, mikor az elmúlt hónapokban, az ország különböző helyein fordultam meg. Egyik helyen előadásokat hallgattam a sárospataki kultúráról, a Patakot Erdéllyel összekötő gyökérszalakról; 150 kilométerrel arrébb, két héttel korábban pódiumbeszélgetések témája volt a „*cultura agriensis*” (Gárdonyi Géza, Bródy Sándor és Kálnoky László örökségével); a két találkozó közt Nagykanizsán a pannon szöglet kultúráját izlelgettem, a Brunner-gyűjtemény révén ismerkedve az indiai tájakat és szellemet festő magyar ecsettel.

Beszéltünk a „*kultúra arcairól*” Debrecenben: a cselekvő személyiség hogyan járul hozzá a hely értékreprezentáló dizájnjához (miként formálja a kulturális arculatot a személyhez kötött cselekvés); téma volt a hajdúkultúra (böszörményi „nyakasság”) értékrendje és erkölce. A Kass János grafikai hagyaték ügyében szegedi kulturális dilemmákat sorolt az özvegy; a japán haikuk okán emlegetjük időről-időre egy Zalaegerszeget, Egert és Debrecen összekötő rendezővel a keleti kultúra magyar recepcióját.

Tanulmányt cseréltünk az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársával a magyar és nemzetközi olvasáskultúráról; az irodalmi Héttoronyban beszélgettünk a versolvasás kultúrájáról. Az év elején a Kós Károly-örökségről és a kézműves népi kultúráról, a szerves szemlélet és a modernitás kapcsolatáról szoltam, a Lükő Gábori „*magyar lélek formáiról*”; és Fülep Lajos református lelkész összegyűjtött művészeti írásai közt barangolva is meghatározó a kultúra dimenziója.

Bármerre is tekintetem körbe – térben és időben, helyekre, személyekre és cselekvésekre koncentrálna, a kultúra ott volt mindenütt, mintegy az embereket összetartó kohéziós erőként. Egy fajta mozgásban lévő középpontként, és szilárd rendalkotóként, az „*imago mundi*” modelljeként (melyről Eliade is beszél: amikor bármely közösség helyet foglal magának, először fölépít egy templomot és kiás egy kutat – így ő maga köti össze az eget a földdel, a kút és a templom példázatát folytatva: a múltat a jövővel, örökségét a reménységgel).

Egyszerre könnyű és nehéz a kultúráról beszélni, mert minden az. Kultúra minden, amit s ahogyan cselekszünk és gondolunk, amit hiszünk és érzünk, amit eltervezünk és elfelejtünk. Kultúra minden, ami emberi, és az is, ami az embert a természetivel és az istenivel kapcsolja össze. A kultúrának természetes szent (szellemi) és mesterséges profán (anyag) megnyilvánulásai vannak.

A kultúra a párbeszéd közege, normákat közvetít, felelősségzituációt tudatosít – írja Marton Árpád *A felettes Mi* című könyvében, melynek gondolatmenete a szegedi Dóm tér egyik előadótérképében fogalmazódott meg. Abban az épület-együttesben, mely a klebelsbergi kultúrakoncepció jegyében vált kiemelt helyé:

„tudomány és művészet vesz szállást ebben a szimbolikus térben a vallás egkebe nyúló fohászatól kísérvé”. (Elgondolkodtató ugyanakkor – mondom ezt egy másik szimbolikus térben, az „ország iskolájában”, az 1538-ban alapított, 475 éves Debreceni Református Kollégiumban, hogy itt nem valamiféle kultúrakonceptió kellett a találkozáshoz. Az irányítottság helyett ösztönösen, a szükségyszerűséget felismerve szállt meg évszázadokra a vallás, a tudomány és a művészet. Együtt tud érvényesülni párbeszéd és normakövetés a felelősségzituációban.)

Minden kultúra, mert a kultúra válasz az életre, válasz arra, hogy létezőnk (és ahogyan létezőnk). Az értékteremtő cselekvés mindig egzisztenciális cselekvés (*lenni és tenni*), a tudás és lehetőség fölismerése együtt jár a kötelességgel, a feladattudattal. Az *igazságérték és erényesség, a szépség és hasznosság* a kritikai szemléletet is megalapozó értékek. (A görög filozófusok a négy alapérték leírására a *logos* és *ethos*, illetve a *pathos* és *praxis* fogalmait használták.)

Kölcsey is üzen a *Parainesis*-ben: az Isten, az emberiség, a haza és az embertárs szeretetének parancsával, a tanulás, a tudás gyarapításának kötelességével, azzal az erkölcsi imperatívusszal, hogy ki kell állni mások elé, át kell adni a megszerzett ismereteket. – A tanulás lehetősége együtt jár a tanítás kötelességével. Ezáltal is közös tudás lesz a kultúra, a közösségi létezőmód etikai alapzatát kikövező jöcselekedetek sora, a világban való eligazodást segítő módszer.

S hogy az igaz útra leljünk rá végül, kegyelmi „kellék” az áhítat: az odaadás és a befogadás együttese. Így találunk erényes és szép, otthonos helyet magunknak, a hely kultúrájában pedig ott van az öntudat és önazonosság, ott van benne az idő: a megélt és a reménység egyaránt.

„A KULTÚRÁK TALÁLKOZÁSA” AKKOR NEM JÁR SZÍNVONALESÉSSEL...

... ha az elitek működnek együtt – írja Jankovics Marcell a kultúrák genetikájáról, ám ez csak a magas kultúrára (vendégkarmesterek föllépésére, gyűjteményes kiállításokra, nemzetközi konferenciákra) vonatkozik. A tömegszórakoztatás alku tárgyává teszi az értékeket, az eladhatóság szempontjaira hivatkozva – pedig az értéket nem az olcsóság „adja el”, hanem az igény és a képesség: megvannak-e és működnek-e a találkozási pontok a kulturális hálózatok szereplői között.

Jankovics a *Mély a múltnak kútja* című könyvében figyelmeztet arra is, hogy a kultúra nem „magányos” aktus – noha egyéni cselekedetek összessége. Fülep Lajos mondja az 1911-es, művészeti nevelésről szóló cikkében, hogy bár Magyarországon mindig akadnak tehetséges, sőt zseniális emberek, „az egyes ember még nem teremt kultúrát”. Nem egy ember, és nem is egy nemzedék műve az, „még kevésbé mindenfelől összehordott s meg nem emésztett tudalékosság és

múzeum. A kultúra sok generációnak keserves munkája, mélyen megszántott talaj, egyszóval tradíció”. – Magyarország sorskérdése több mint 100 esztendővel ezelőtt is az volt, hogy megmaradunk-e a tradíciónál vagy elszakadunk attól. Mert „kultúra még nem volt, nincs, és nem lesz hagyomány nélkül”.

Nézzük meg Fülep Lajos 1917. decemberi cikkét. Az *Ébresztőben* megjelent *Az élet értékei* című írás abból indul ki, hogy egy kor természetét meghatározza: „mi módon értékel, melyek azok a szellemi vagy anyagi értékek, amelyeknek megvalósítására vágyik és törekszik”. A művészeti alkotások releváns voltát elvetette – Hegel már egy évszázaddal előtte megállapította a művészet idejének elmúltát. A művészet egyesek és egyes csoportok magánügye, a vallás, a nemzet és haza fogalmi szintén revízió alatt vannak. „Az általános műveltség? Erről nagyon sokat írnak és beszélnek, de ha megnézzük azokat az intézményeket, ahol e műveltséget nyújtják, az iskolákat, csodálkozni fogunk, hogy még mindig van valamelyes műveltség a világon” – írja.

A korszakot a technikai vívmányok jellemzik, és a 100 év előtti technikai kor jellemzője még, hogy míg a korábbi műveltségi korokban a lét csak egyike az értékeknek, a technikai kor a pusztá létezését tartja első értéknek.

„... mindaz, amit a technika produkál, végeredményben az élet elfogadhatóvá, simává, kényelmessé tételét célozza. Nem megy túl az élet szintjén, nem tűz följe valami új értéket vagy ideált, hanem azt, ami az életben szükséges, igyekszik gyorsan, lehetőleg kevés fáradsággal [...] előteremteni. [...] A mai ember két dolgot csinál: dolgozik és pihen, szórakozva vagy tétlenül. Azért dolgozik, hogy pihenhessen, és azért pihen, hogy dolgozhasson, együtt pedig azért dolgozik és pihen, hogy élhessen. [...] Rettenetes megcsúfolása ez az ideáloktól és illúzióktól mentes, a kevéssel, a pusztá léttel beérni akaró emberiségnek.”

Három éve tartott már az I. világháború, mikor Fülep Lajos e fönti sorokat írta. Egyes vélekedések szerint jó ideje tart már a harmadik világháború, csak ezt nem hagyományos fegyverekkel vívják, hanem (mint ennek a háborúnak érzékelhető

mozzanata volt a 2008-ban kitört válság) pénzzel, virtuális hatalommal, pénzzé tett információval – avagy magával a virtuális térrel, ahol nem lehet látni igazi arcokat.

Beszélgetők – Burai István festménye

Ha a mai, még inkább technikai kor sajátosságait és értékeit határoznánk meg, az információs technológiák korát említenénk, internetes médiakörnyezetből kinőtt életteret, ahol nincsenek magán-ügyek, nincsen a csönd, az emberség és a méltóság. – Mintha mi magunk is csupán virtuálisan léteznénk: létezésünket attól tennénk függővé, hogy online vagy offline állapotban vagyunk-e.

Folyton attól félünk, hogy lemaradunk valamiről, és ebben a nagy sietségben tényleg lemaradunk: az emberségről, a kis csodákról, a szeretetről, lemaradunk az Istennel való találkozásokról. Mert nem biztos, hogy Ő az egyre rohamosabb tempót követelő információs sztrádán vár bennünket, hanem a jóval keskenyebb, emberi léptékkel bejárható úton, ahol nincsenek nagy távolságok.

Egy lépésnyi, egy kézfogasnyi, egy ölelésnyi a távolság... – és ezzel a lépéssel, a kézfogással és öleléssel nem a világhálóban vergődünk majd, hanem az Emberhalász hálójában érezzük otthon magunkat.

Mert a kultúra mindig az Otthont is jelenti.

BURAI ISTVÁN kultúra napi kiállítását rendezte meg a debreceni Csokonai Gimnázium január 22-én. A festő- és grafikusművész neve és műve nem ismeretlen a gimnázium mindenkori diákjai előtt, hiszen Burai készítette a névadó Csokonai életének szimbolikus reprezentációit fölvonultató homlokzati festett üvegablak kompozíciókat.

A január 22-én nyílt kiállításra újabb festményeit és grafikáit vitte el.

*Burai István
műveiből
Királyok a város
fölött (akril, fent);
Tévelygők (tus)*

A NÉZŐ • PONT VENDÉGE

AZ ÁGRIA FOLYÓIRAT

ANGA MÁRIA versei

ISTENÜNK LEGYEN VELÜNK

Istenünk legyen velünk,
s legyenek velünk gyermekeink, az ifjak!
A férfiak kerüljenek áldott állapotba,
termékenyítsék meg az igazságot,
ne szégyenkezzenek öregeink,
emeljék magasra tekintetüket,
szemükből sugározzék a béke,
mert nem árulta el mindenki az országot.
Nem lett világ csavargója a Magyar,
itt maradt, itt él, együtt, nyomorban,
megannyi reménytelenségben.
Istenünk legyen velünk!
Nem az árulót kell keresnünk,
kiszabni életünkre, jövőnkre
büntetést, bírságot.
Ítéletünkben az életért ítélkezzünk,
a megszületendőt védelmezzük,
a jövő reménysége legyen a házunk.
Oda hívjuk és várjuk az évszakokat,
s viseljük el a tél hidegét, reménytessük
lelkünkben, isteni énekeinkben az
eljövendő tavaszt!

HAIKU-LÁNC

MEMENTO

Lassan felejtem
az élők gyolcsbatekert
verejtékszagát.

IDŐ

Kitagad a nyár
ölelő karjaim közt
már hó kavarog.

LELET

Csak a csont és kő.
A múlandóság örök
szép ékszerei.

VÉGÜL

Majd megbékélünk
hogy ne legyen halálom
kitoloncolás.

KEGYELET

Kerti virágok
penge szirma sebet ejt
a temetőben.

ABLAK

Az éjszakába
gyertyásodó tüzekből
tudom újra vársz.

HIT

Méhecskék lengték
körül az üvegbezárt
virágillatot.

VÁLTOZÁS

Minden hibátlan.
Az évszakarcú kertek
várják a halált.

KERT

A télel telt fák:
hollószárnyak a kertben -
rebben a sötét.

VÍZÍÓ

Ágyamon hollók.
Nászi ünnepet ülnek.
Hajnali halált.

SERFŐZŐ SIMON versei

NAGYMOSÁS

Teknőnek egy völgyet viszek haza,
anyámnak mosni benne.
Apámnak kalapnak az eget,
hadd legénykedhetne.
Karimájára, a láthatárra
a Napot tűzöm bokrétának.
Kisszék a csend, anyámnak azt viszem,
amikor elfárad.
Az eső artézi kútjától
nagy vödör vízzel cipekedek.
Apám addig a világot járja,
viszi fején félrecsapva az eget.

MIT NEKIK

A szelek nemcsak zúgnak,
fújnak is, csapkodnak a fák.
A rögök se csupán hevernek,
röpködnek is, ha eldobják.

Ám a szószátyár szavak
csak a szájukat jártatják:
letorkolni a másikat.
Mit nekik az igazság!

KÖDÖBÖCZ GÁBOR

A KÖLTÉSZET MINT MEGTARTÓ ÉS MEGTISZTÍTÓ ERŐ

A testnek van háza; úgy hívják, hogy lakás. A léleknek is van háza; úgy hívják, hogy vers. Ezért aztán a mindennapi kenyér mellett a mindennapi vers is feltétlenül szükséges. A *Holt költők társasága* című zseniális filmből is tudhatjuk, hogy „verseket azért írunk és olvasunk, mert az emberi fajhoz tartozunk”. Leginkább talán azért van ez így, mert a költészet – lévén lelki-szellemi energiák átvitele az együtt alkotó olvasóba – mindig megtartó és megtisztító erő. Ebben a minőségében pótolhatatlan, hiszen a költői üzenet más nyelven és más formában nem mondható el.

„A vers a nyelv szobra, a költészet állandó hiányérzetünk ébrentartója” – mondja Kányádi Sándor. Mindig van valami, amivel szemben védtelen az ember, s amíg ez így van, addig lennie kell költészetnek is. Valamiként a költészetben történik meg a mérték vétele, a versben tárul fel a lételjesség örök emberi ábrándja. Olyasformán, ahogyan az például Nagy László *Fejfáknak fejfa* című versében is megszólal: „jussomért, legjobb részemért hajtok/ csonkán e mindig hiánnyal síró,/ szimmetriásra tervelt világban”. Olybá tűnik, mintha a költő folyamatosan a lehetetlent célozná meg azért, hogy mi, olvasók legalább a lehetségest elérhessük.

József Attilával szólva „ami hiányzik a világból, azt az embernek önmagában kell megteremtenie, mert máskülönben elpusztul”. Ilyen értelemben a költészet a mentális, lelki egészségünket védi, miközben a létet teljesebbé, a világot otthonosabbá, emberibbé teszi. A vers ugyan sohasem praktikus céllal születik, de mégis a létben való eligazodást, a szabadabb lélegzetvételt, a félelem nélküli életet segíti elő. Azzal is, hogy az adottságok és kötöttségek hatalmán túlmutatva a lehetőségek, a bennünk rejlő értékek, a lehetséges világok felé jelzi az utat. A költészet az önmegértéshez és létmegértéshez vihet közelebb azáltal, hogy látni, érezni, gondolkodni, egyszóval élni segít. Élni segít azzal is, ha a feszültségek, fájdalmak és rettenetek kibeszélésével a lelki-szellemi járatok tisztításával a derűt, a harmóniát és a belső békét munkálja bennünk. Végül is a költő lélekdonor, a költészet pedig lélekkikötő.

Oktató és kutató munkám során József Attila és Shakespeare életműve mellett elsősorban az erdélyi magyar líra, kiváltképpen Kányádi Sándor versvilága jelenti számomra a költészetet. Az *Agria* című folyóirat főszerkesztőjeként a lap állandó szerzői közül szinte napi kapcsolatban vagyok Anga Máriával, Antal

Attilával, Bozók Ferencsel, Cseh Károllyal, Fecske Csabával, Finta Évával, Gittai Istvánnal, Kiss Benedekkel, Konczek Józseffel, Lászlóffy Csabával, Oláh Andrással és Serfőző Simonnal. Az ő folyamatos költői-emberi jelenlétük is épülesemre és gazdagodásomra szolgál.

A magamfajta holt költőnek, aki nap mint nap csak néma verseket ír, hovatovább a lélekderű megőrzése is költészetszámba megy. Amiként Nagyváradon, a Partiumi Írótáborban egyik kedves barátom találóan megfogalmazta: valószínűleg az lehet a titkom, hogy ifjú szíveket éltetek a főiskolán, az ifjú szívek pedig éltetnek engem. Igen, valahol talán ez is része a költészetnek.

GITTAI ISTVÁN versei

BEVÁLT SZÉPÍTŐSZEREK

Cseresznye billenget
tűzök a kontyába.
Érett szamóccával
kifestem ajkait.
Pompázó hársvirág
vajsárga szirmait
két vállára hintem.
Milliószor mondom,
mit hallani szeret.

TÁJOLÁS

Onnan házamba hozlak.
Innen messzire vislek.
Nyílván, nekem se könnyű
a dombon iparkodás,
de hát a megismerés
előbb-utóbb beérlel
szedret, málnát, vadkörtét,
kőkényt és csipkebogyót.

ÁLTALÁNOSÍTÁS

Omlás-veszélyes
sziklafalak közt
szorogat az út.

Félve haladni
sose volt könnyű,
sose lesz röpké.

Sok önbizalmat
nagy higgadalmat
igényel a mersz.

De messzire van
hová eljutni
még ma szeretnél!

BOZÓK FERENC versei

ÉJJEL AZ EGRI STRANDON

Intarzia-rajzolatú a platánfa,
és ékszeresen ragyogó rovarok
és színehagyók a smaragdszinü lombok.

És úgy lebeg itt ma a vízen a Hold, mint
strandlabda, mit otfeledett valaki,
és kilukadt, leeresztett.

És mártva magam be az éjjeli vízbe
gyors vérhalait kusza indulatoknak
lágú vízbe merült szívem elfeledi.

ALKONYAT

Vigyázz, vigyázz! A pillanat hevében
olyat teszel, mi gondolatban is bűn,
papucsban állsz az alkonyatba tűzve
a vertikálisan tagolt lugasban.

Vigyázz, az alkonyat nagyon komor ma,
toronyból les reád, sötét komorna,
dohányzol és vetíti rád az árnyát,
s kezében ott a szabdaló szorongás.
Vigyázz! Kezében ott a húsbárd.

TALPNYOMOM OLVAD

Bánatos őszi avarban
tán valahol lemaradtam?
Mondja, Uram! Hova lettem?
Látnak-e még Budapesten?

Széldzsekiben dudorászva
járok-e még a Tabánba?
Mozdul a talpam, a térdem?
Itt vagyok, itten egészen?

Megvagyok, itten egészen,
ballagok, olvad a léptem.
Láttok-e? Tudtok-e rólam?
Talpnyomom olvad a hóban.

MONOTON

Ősz húrja zeng,
szivem kileng
a Nyárból,

hol ér az ősz,
hol ér a tél?
Akárhol.

Mi lesz velem,
mi lesz veled
ha fázunk?

Mi szünteti,
ki oldja fel
magányunk?

OLÁH ANDRÁS versei

KATEDRÁLIS

krátereket ütött a köveken a zápor
elnéptelenedett a tér: a kocsihoz rohantunk
s a szélvédő mögül bámultuk szemrehányón
a katedrális szürkeségbe vesző árnyát
hoppon maradtunk: Isten bezárta hajlékát előttünk
hajad nedves szagát szippantottam magamba
a benned mocorgó tavaszt
később pedig – mikor pólódból csavartad a vizet
s tekintetemmel szárítottam
a melleden gyöngyöző cseppeket –
a szivárvány fonalán a nap is előmerészkedett

JELMEZEK

az üszkös múltnak egyetlen arca van:
a nő ki életedet karmolta végig
– álmod benne rekedt: lett hangsúlytalan –
gyászodat seszínű teóriák védik

nyitott tenyereden gyilkos sorsvonal
éles körmök nőttek alvó ágyadon
maradsz álmok csöndjén átkúszó fonal
kiürült szíveket ostromolsz vakon

panel-magány mely életedre olvad
mögöttük sebtén felöltött jelmezek
kivénhedt ablakszemek dorombolnak

asztal... üres tányér... lángoló kezek...
és a túlerőben lévő csönd hiú
ábrándja úz: hátha mégis van kiút...

FECSCKE CSABA versei

A SZÉNAPADLÁS

félhomályos volt a padlás
a cserepek közt a résen
csurrant közénk némi fény csak
kipirulva hancúroztunk
mikor a játék hevében
tejfehér melle kibuggyant
felforrt hirtelen a vérem
cicijét jól megmarkoltam
égő szájjal megcsókoltam

el akart lökni magától
s a lökésből ölelés lett
mint parázs sütött a teste
hanyatt dőlt a szénába s én
mint a tapló rátapadtam
szeméből idegen bámult
furcsa volt alig ismertem
rá kedves lánypajtásomra
pihés öle harmatos volt
felsikoltott mert még szűz volt
lángolt a világ köröttünk
hullámozott a föld alattunk
köd ereszkedett szememre
nem felejttem többé milyen
jó illatú volt a széna

HÍVOGATÓ

Ne félj tőlem, nem bánalak
léha vággyal, kopár szóval.
Mintha rólam szólna arcod,
két szép szemed vitrinében
megszelidül még a kő is.
Hidd el végre, itt a helyed,
a múltad is innen való,
hívásodra jön a tavasz,
minden rossz mellé kerül jó,
a jót tartsuk meg örökre.
Ketten voltunk, legyünk eggyé,
otthonos melege tűznek,
tőled senki el nem űzhet,
vagyunk értelme a létnek,
tőled örömebb nem érhet.

ÉJSZAKA TOMBOL

Nem vagyok része semminek,
csak bizonytalan határa,
mint a fényt tükröző üveg
felületén a pára.

Kinéz belőlem a lélek,
mint kisgyerek a toronyból.
Ideje jött a sötétnek,
köröttem éjszaka tombol.

Koporsószögek az égen
fölszikkasztó csillagok.
Érző hús, magamat élem,
bennem a mindenség vacog.

BERTHA ZOLTÁN

VALLOMÁS A KÖLTÉSZETRŐL

Mi a költészet? – Mi az élet!

Ha az utóbbira tudnánk, lehet, az előbbire még akkor sem lennénk képesek felelni. A misztérium további titkát miképpen kutathatnánk? Kérdésre kérdés, kétségre kétség. S az igazi jó kérdés az, amire nincs válasz; amire van, hogyan lehetne kérdés?

Mit mond a költő? Hogy a „szó nélkül nem történhet semmi”; hogy a szó „elvezet a pecsétek mögé, ahol éppen rám várnak a titkok. Vezet ahhoz, ami még nem létezik a világban. Vezet a szakadékok mentén, szüntelen a halál ajkain” (Nagy László). Mert a vers nyelv, rejtély és felismerés, szellem és teremtés. Érzéki csoda és érzékfölötti östörvény egyszerre. A spirituális lényegvalóság inkarnációja, a lélek szava, a lélek nélküli szó életre lehelése. De csak akkor, ha az a tényleges költőszemélyiségtől közvetlen hitelességgel eredő belső hang és jelnyelvi forma kiáradása, mert csupán az elidegeníthetetlen saját lehet igaz és egyetemes. Csalóka ám a nyelvi művészet: mintha nyelven keresztül mindenki értené vagy megérthetné a másikat. De még a hétköznapi beszéd is félreérthető; hát még a megtévesztőn ismerős szavakat másik dimenzióban áramoltató sorsbeszéd és sors-nyelvezet! A transzcendencia igézete és varázslata: benne a nyelvben és mégis túl a nyelven. Benne a létben és mégis megborzongani, megrendülni, emberminőségben átlényegülni a vers-szó, a vers-mondat, a költemény-katedrálisok egész univerzumából sugárzó mélyebb és magasabb szférák hatásától: ez maga a költészet, az írásművészet utolérhetlensége. Semmi mással nem helyettesíthető értékjelentések által megalkotott vonzástere az egzisztenciának, hogy a benne részesülő létező lény attól megragadottan önnön végigzagságaira pillanthasson. „A műben az igazság megtörténe müködi. (...) Az igazság a létező világlásaként és elrejtéseként akkor történik meg, ha megköltik. *Minden művészet* – mely megtörténni enged, hogy a létező igazsága mint olyan eljőjön – *a lényegét tekintve költészet*. A művészet lényege, amire a műalkotás és a művész egyaránt rá van utalva, az igazság müködsbe-lépése” (Martin Heidegger). Az igazság pedig az ember kettős természetétől elválaszthatatlan: antropológikum és metafizikum összefüggései a feltétlen önértékek kölcsönösségére világítanak. „Az igazság a lét igazsága. A szépség nem e mellett az igazság mellett fordul elő. Akkor jelenik meg, amikor az igazság művé válik. A megjelenés, mint az igazságnak a műben és müként való léte: a szépség” –

ugyancsak Heidegger idézve. De a nagy magyar esztétára, Sík Sándorra hivatkozva is tudhatjuk a lírai kifejezés összetettségéről, hogy „*az érzéki jelenség szellemi úton válik benne szemléletessé, a szellemi pedig érzéki úton.*”

Az ember, a költő, a mennyek és poklok, ég és föld, humanitás és a divinitás között hányódó teremtmény azonban beletartozik identitásának egyéneken túli meghatározó tartományába: népének teljes kulturális közegébe, légkörébe, emlékezetébe, hagyomány- és lelkvilágába is. S ha a „mindenkori nyelv ama kimondás megtörténe, melyben egy népnek történetileg kibomlik világa” (Heidegger), akkor az irodalom a nyelvi-kulturális (sőt erkölcsi, vallási, társadalmi) önazonosság és megmaradás egyik pótolhatatlan feltételévé nemesedik. A költészet megóv a történelmi létrontás megannyi katasztrófájának legpusztítóbb változatától: a bűn, az embertelenség, a népi erőszak bárminemű morális elfogadásától; a beletörődéstől, a szellem lefegyverzésétől. Mert amit őriz, az maga a vigasz és a túlélésre biztató erő. „A költészet örökletes gyógyír; a népe különösen. / Mindig akad valami, amivel szemben védtelen az ember. S amíg akad, addig van költészet is” (egy másik költővel, Szilágyi Domokossal szólva).

A magyar nép- és műköltészet hatalmas kincsestára különösképpen példázza, hogy a művészi szó miként emelkedik egyben megtartó erővé. Mert a nemzet fennmaradását a kultúra folytonossága jelenti, amint fordítva is: a kultúráét a nemzeti közösség léte biztosítja. Az emberiség javát szolgáló és értékgazdagságát növelő kultúráról nem lehet lemondani: a létharc és a szellemi küzdelem egybeesővé válik. Sorsköltészetünk ragyogó önismeret-bővítő sorstükre annak, hogy a szellem jelzőfényei szerint cselekvő magyarság kataklizmatikus történelmében hányféleképpen fonódott össze a megmaradásakarát a hittel és a reménnyel. S hogy a lét- és hitküzdelem milyen remekművek sokaságában szakralizálódott, kristályosodott egy szerencsétlenségében olyannyiszor megalázott kollektívum önfelmutató, öntanúsító morális krédójává és vallomásátá. A magyar nép legmélyebb-legautentikusabb fájdalmai, vágyai, felismerései, szándékai fakadnak fel ezekben az alkotásokban, s a lehető legváltozatosabb regisztereken hangzhatnak fel: a keresztény vallási tradíció őselményeivel töltekező hitvalló imádság, himnusz, óda, segélykérő könyörgés, lamentáció, a tágabb és szorosabb értelemben vett zsoltáros ének, vagy az archaikus-mitologikus folklórörökségben is gyökerező sirató, fohász, ballada, liturgikus népének, bűnvalló konfesszió és a többi műforma poétikai-esztétikai színességében. Velejég átítatódott a magyar líra a folytonosan érvényesülő biblikus vonatkoztatás-rendszerrel. A magyar sors gyakran a krisztusival látszódtott egybeesni, illetve az ahhoz való hasonlóságában ábrázolódott. Az „imitatio Christi” vagy az „athleta Christi” gondolatától a „Húsvétalan a magyarság” tragikus panaszán át a „Népek Krisztusa,

Magyarország” katartikus felismeréséig, régi, törökdúlásos századoktól 1956-ig, Zrínyitől Adyig és Máraiig folytonosan megnyilvánult az érzelmi, értelmi, erkölcsi hozzákötődés a krisztusi üzenethez. A fájdalom a passióhoz, a szenvedéstörténethez, a remény a feltámadás, a megváltás üdvtörténetéhez kapcsolódott: a krisztológiai sorsazonosításban, sorspárhuzamosításban a magyar közösség és képviselője – a magyar lélek megszólaltatója, a magyar írástudó – a saját élményét vetítette ki. A krisztusság-élményt mintegy a saját tapasztalataként érezte át. S a válságos idők szűnhetetlenségében az isteni üdvterv valóban az utolsó, egyetlen valóságos kapaszkodóként szolgált.

„Ember az embertelenségben, / Magyar az úzótt magyarságban” (Ady Endre); „adj emberséget az embernek. / Adj magyarságot a magyarnak” (József Attila); „Nem a mi dolgunk igazságot tenni, / A mi dolgunk csak: *igazabbá lenni*” (Reményik Sándor); „mindíg magunkért, soha mások ellen” (Dsida Jenő); „EMBERNEK MAGYART, / MAGYARNAK EMBERIT!” (Utassy József) – a végtelenségig sorjáztathatnánk azokat a költői üzeneteket, amelyek emberség és magyarság egymástól való eltéphetetlenségét nyomatékosítják. Sok évszázadon át hallatszó ígék véshetik a modern időkben is tudatunkba, hogy ami egy nép számára létszükségleti szellemi érték, az veszteség nélkül nem iktatható ki a világkultúra egészéből sem. Ezért ragaszkodni ahhoz, ami a miénk, nem bezárkózás, hanem ellenkezőleg: távlatnyitó örök emberi kötelesség. Ha megsejtünk tehát valamit abból, hogy mi a költészet, nem lehet nem ráébrednünk a minden nemzet, így a mi szétszóratott és sokfelől veszélyeztetett népünk alapigényéből is fakadó küldetésparancsra: ami nem más, mint hűség, megőrzés, gyarapítás. Esméjjünk a „sajátosság méltóságának” eredendő bizonyosságával, a hozzájárulás és az egyenrangú részvétel önérzetességével. „Hát igenis lenni, lenni: elsősorban embernek és emberiesnek lenni, jó európainak lenni és jó magyarnak lenni” – hirdethetjük Kosztolányival, vagy Makkai Sándorral: „Nem érette, az ő kedvéért, hanem önmagunkért kell európai nemzetnek lennünk. Ez, éppen ebből kifolyólag, valami egészen mást jelent, mint Európa utánzójának, szolgálójának, vagy éppen majmolójának lenni. Nincs szükségünk Európa bűneire, igazságtalanságaira, szeszélyeire, képmutatására, felfuvalkodottságára. Saját magyar jellemünk és szellemiségünk kifejtésére van szükségünk az európai kultúra valódi és örök értékeinek érvényesítése által. A mi európai feladatunk: embernek lenni – magyarul.”

Ha van, ami köt és emel – köt a bennünk és emel a fölöttünk lévő értékekhez –, az életigazító irodalmunk, költészetünk bővöletes glóbusza és minden-ségátölelő galaktikája.

CSONTOS MÁRTA versei

BEFALAZVA

Vakablakból nézed a világot,
s húsz éve ígérsz egy
kastélyt nekem.
Mantrázod teremtőd
nevét, s más takarója
alatt várod, míg a csoda
véletlen ideér.
Most tető nélküli
parasztházadba
szívárog a napfelkelte.
Mégis, azt hiszed, végre

felemelkedhetsz a megszentelt
megsemmisülésbe.
Isten nevében kuporogsz,
mint kísérleti állat, s megszedülsz,
ha forgat a bizonytalanság.
Holnap nagykabátban mosol
fogat, s ha szívet karcolsz
a jégvirágos tükörbe,
arcom nem látod benne.
Messziről nézlek, egy
távoli szerelem merényletéből.

KIERKEGAARD ISTENNEL SZEMKÖZTI ÉNJE

Véges lényként állok
önmagam előtt, s nem
tudom hogyan szorítsak
magamban helyet neked.

Hogyan kap hangsúlyt
a mérték, ha nem tudom
minek valljam magam?

Bűnöző vagyok előtted,
pogány gyönyörök öre,
ki nem érti saját lényét,
csillaggá növelve kétségbeesését.

Hiányod mélységébe merülve
megsemmisítem magam,
s engedelmes szolgád leszek
a hit börtönébe zárva.

Hamis fénybe gázolva
saját csendjébe zár a
bűnbe láncolt jelenlét.

BARABÁS ZOLTÁN

NEM SZÓLÍT

Ülök egyedül
a sűrű csendben.

Ma sem ettem többet,
mint amennyit Jézus, Ady Endre
vagy éppenséggel József Attila
megadhatott volna magának.

Ülök egyedül
a sűrű csendben.

Isten lát.
De nem szólít.
Én sem szólok.

Nemrég egy barátom
cudarul végezte.
Ő sem szólt senkinek.
Tucatnyi kötetet
és két búcsúlevelet
hagyott az utókorra.

Jön a tél reánk.
Ülök egyedül a sötétben,
az odakozmált
csendben.

SZAKOLCZAY LAJOS

SZÍVÜNK MEZSGYÉJÉN

Jékely Zoltán Kalotaszeg-élménye

Jékely Zoltán a család akaratát követve ugyan áttelepült Magyarországra, de Erdélyt – Kolozsvárt, Enyedet, Kalotaszeget – nem tudta feledni. Nem tudta feledni? Szívébe zárta, teste, lélegzete egy volt vele. Élni és álmodni – az 1848-as hősök bűvöletében és a bódítóan szép nők szoknyáját fölhajtvá – Pesten is lehetett (a Kalotaszeget *én-képpé* varázsoló regény, a *Medárdus* ugyancsak itt íródott), de hol van az a hegyi patak, amelyben vadul úszkálva, pisztrángos becsülettel, az *ellennel* mindig szembemenő megtisztulhat! Minthogy az író mindvégig a szellemet is megbolydító érzékiség és a jellemet is feszítő ethosz bűvöletében élt, ez – mármint az álom valósággal való montírozása – lesz mindvégig kiapadhatatlan forrása.

„Kalotaszeg eredetileg a Vlegyásza lábánál elterülő azt a kicsiny háromszögletű földterületet jelenti, melyet a Bánffyhunrad alatt összeömlő Körös és Kalota vizei fognak be... (---) A szintiszta, illetőleg túlnyomóan magyar lakosságú falvak száma 39” – írja Kós Károly, aki szintén eme táj szerelmese volt. Kós oknyomozó józanságához viszonyítva Jékely Kalotaszeg-képe egészen más. Érzelem dús televeny: préselt ibolyalevél egy Károli-bibliában.

Ezt a furcsa – fölemelő, álomittas, a valóság útján is a lélek ösvényein bolyongó – író állítja elénk a Győri János szerkesztette *Kalotaszegi elégia* (Kortárs Kiadó, 2004) című kötet. Melyben a már említett *Medárdus* című regényen kívül több egyéb mellett a történelmi vétetésű áttekintésen nyugvó lélek-magyarázat, a Rádióinak írt *Ősi földön, ősi jussal – Egy kalotaszegi falu élete* (1934 vagy 1935) éppúgy helyet kapott, mint megannyi líra-remeklés (*Kalotaszegi elégia; Éjjel a hómezőkön; Vasvári Pál nyomában; Zengő nevek*).

A *Kalotaszegi elégia* „sorskérlelő ballada”? Döbbenetes, keserűségében is fölemelő *magyarság-kép*, amely a *Zrínyi második énekét* író Kölcsey imájával vagy az elnémulás előtti Ady „kétségbeesett esdeklésével” rokon. „>Ne bántsátok ti ezt az árva népet< – / szoltam a nagy bivalyfelhőknek én –, / >a sorsa úgvis tépi, mint a véreb.< / S lám, ottragadtak a hegy peremén, / a vihar egy-két ágat ha letépett.” De ha ideemelünk egy szintén fiatalkori verset, a *Hamlet altatóját*, láthatjuk a maszokban elmondott – fenyegető? – igazságot. „Zörögnek zúzmarás fenyők, / mint hitvány lelkiismeret / – ne félj, majd meglakolnak ők, / nem ismered te Hamletet!”

Az irodalomtörténész barát szerint Jékely *álomlátása* az Apokalipszisba kibejáró kortárs festőművész-grafikus, Kondor Béla látomásaival rokon. A „késes angyal” mint ítélkező? Inkább a „késes angyal” mint büntudat, mint halálfélelem. Csakhogy az író halálfélelmei sötét bugyrának *ragyogásából*, bármily drámaian hat rá az összeomlás mint sorsmetafora, mint egyetemes rettenet, kitekint az a tiszta szívű *gyermek*, aki kamaszként jól fogja érezni magát nagy-nénje-keresztanyja invitálására az „embervirágos dombok birodalmában”.

Tenger Iván, vagyis az író regénybeli altergója – mert az élet *kalandként* is fölfogható – megéli ennek a szerelmi telítettségben és kételyekkel rátörő halál-vágyban is boldog kalandnak minden fokozatát. Persze a *Medárdus* Kalotaszeg-képe, mert a romantikus festő csak reneszánsz ragyogású színt ismer, arannyal van keretezve. Ebben a Tenger Iván-i vízióban Kalotaszeg nem más, mint *lelkünk Velencéje*, bár az ezeréves életüket folytató Havadfő magyarjainak „kalandjai” közel sem annyira fülledtek, mint Casanova szerelem-városának titok-szövevénye.

„Szeretett volna beleharapni saját szívébe és aztán kiköpni, mint egy nyüves almadarabot.” Akár hihető, akár nem, mielőtt a >bűnös< férfias bátorsággal szembenézett volna halott ellenfelével, az asztalon kis kosárban kínálgató gyümölcsök egyikébe beleharapott. Figyeljünk csak az íróra! Innen a szív mint nyüves almadarab. Álom és valóság úgy szánkázik ebben az álomban, mintha Kalotaszeg havas hegyoldal volna. Ám a révületben paradox élessé váló – bizarr – képnek szülője az a *valóságos* matrikula, amelyben szépen le van írva, hogy Mihályt Elek pomológus tiszteletes úr utolsó kérése (ugyanis egy almafa alatt szeretett volna nyugodni) nem teljesítettett.

A Jékely által ügyesen bonyolított szálak – helyszínek, emberek, gondolkodásmódok, jellemképek, hangulatok – fókuszában mindig Erdély áll. A családi környezet (Áprily Lajos) kisugárzásával, a példaképek (az 1848-as hősök, Kós Károly) örökérvényűségével. Ahogyan az író a történelmi hősök mint magyarság-jelképek aktív jelenlétét hangsúlyozza, s a nép körében bizonyos álom szerepét betöltő hiedelemvilág, mítosz lélektani hatását kiemeli, úgy helyeztetik el Kalotaszeg az univerzumban. Nem véletlenül írta Győri János: „Jékely Kalotaszeg-élménye a sorskérdések tekintetében szétválaszthatatlanul egylényegű”. A *couleur locale*, a helyi szín ezáltal egyetemessé válik. Emberi gondok lakóhelyévé.

Sőt, az író költészetével ezen túlmegy. A szinte belső tulajdonsággá avatódó tájat, a lélek rengetegében is biztos fogódzónak tetsző *szülőföldet* csaknem vallásként megélt szentségként tünteti föl. A hely ebben a Kalotaszeg-megidézésben valósággal *bibliai* toposzá válik, melyet a *teremtett* prófétákkal egyetemben kitüntetett figyelem, szinte zsoldáros ámulat illet meg.

A nosztalgikus visszavágódásokban leginkább Enyed és Kolozsvár így soha vissza nem térő, már-már érzéki ragyogása kövezi az álmot. Ám ezt az utat tapodva kikerülhetetlen Kalotaszeg (a választott szülőföld?) színesebbnél színesebb emlékszőnyege. Olyannyira, hogy a szabók bástyája – 1629-től Bethlen-bástyája –, vagyis a romolhatatlan kő, amely Enyedet is emlékezetünkbe idézi, egy szintre kerül Magyarvalkó „magyarságvédőinek” példájával. Így a nyomorúságban tengődő hajdani Péter Borzas Pál ének- és balladamonddóival, akinek megváltás volt a halál. S nemkülönben a javasasszonyként, rigmusfaragóként, közösségbábaként is híres Simon Pituj Erzsinek az embert megváltó, fölemelő – a varrottas által egy nép lelkét őrző – cselekedetével.

A *Harangok* alatt a dátum: 1947. október 26. Pedig hol volt még akkor a rettenet! „A menny kárpitján keskeny rés hasad / Beléveszül menekvő lelkek éke / Haranghintán így jut a szomjú had / E szörnyű Föld elől a szelíd égbe.”

A száz évvel ezelőtt született Jékely Zoltán, a zseniális költő, bármelyik ösvényen indult is el, szívünk mezsgyéjén landolt. Ettől nagy az életműve, és ettől vagyunk gazdagok.

SEBESTÉNY-JÁGER ORSOLYA versei

HALLGATÁSUNK MÉLYÉN

Hallgatásunk mélyén megbúvik az erdő,
csupa titkát csak a szarvasok értik,
s a szelíd fűzfák a tóparton állva,
ott ahol éjjel megbabonázva
táncol egy bárka.
Gyere ki a tóhoz, ha már elfeledted
az opálkék vizen a fényeket.
Én bármerre mentem. mindig kerestem,
nyomokat a hóban, s a csendben
szunnyadó emlékeket.

Csak a csöndből szótt álmok válnak valóra,
ha aranylón álmodik a szív,
hogy tudd: csak az a fontos,
ha kondul az óra:

Ő legyen az, ki hazahív.
Alszik erdő, álmodik a tó.
Darvak suhanásában rejlik az élet.
Általuk éled s ébred az égbolt,
ne bánd, hogy elmúlt az, ami régvolt,
mert Krisztusban végül
a Lényeket érted.

SZAVAIID IGAZA

Még tanulgom egyre szavaid igazát.
Lábad nyomát keresve a porban.
S ha fölém borultak téli éjszakák,
elrejtett kincsedért földig hajoltam.

Platánok csöndjét hoztam magammal.
Vércsék vijjogását. Virrasztott éjeget.
Ha ágyamra ült, mozdulatlan arccal,
hogy meg ne moccanjak – az emlékezet.

Csak bárkád ölében nyugszom el.
Tavad tükrében, hol álmodnak a fák.
S míg Benned kikötve partot nem érek -
még tanulgom egyre szavaid igazát.

SELÉNDY BALÁZS versei

HA FELMERÜLNÉL

Ha felmerülnél
kifeszítve
merőleges
túl széles és mégis túl keskeny
faágyadon és nekem mondanád:

„Tedd be az ujjadat
az oldalamba”,
ha azt megtenném vagy nem tenném meg, nem hinnék mást,
mint amit most hiszek,
de a biztonság kedvéért,
kezelteném magam.
Talán a legjobb az lenne,
ha valami távolság
maradna köztünk
és baráti maradna
a csend.

EGY HEGEDŰT

Egy hegedűt akarok hallani, vagy egy flótát
vagy a szél susogását, ahogy
átsóhajtózik a fenyőágak között,
rozsdabarnát akarok látni, vagy mély sárgát,
akarom édessel, sóssal, keserűvel
nyelvemet csiklandozni,
homokot akarok érezni ujjaim között,
sziklát lábaim alatt,
részeg akarok lenni a levelek alatt rejtőző
ibolyák illatától, amikor a nap lenyugszik
és a szél esti sétájára indul

és ahogy a szavakat kimondom
hallom a hangot, látom a színt,
nyelvem énekl
a söt déli tengerekből,
miközben a homok csurgása ujjaim között
lassan jelzi az időt,
talpaim isszák a sziklák érdes
melegét

és én ingadozom a kagylók s medúzák
sűrű illatában
követve a sirályok százszor szorzott
jajongását
a
magányról.

Ajándék az Agria szerzőitől és szerkesztőitől

„Az utóbbi néhány évben sokakkal együtt magam is fájdalmas hiányként éltem meg azt, hogy Gárdonyi Géza és Kálnoky László városában nem jelent meg folyóirat. Az irodalom és társművészetek iránt elkötelezett emberek ezért is fogadták nagy örömmel az egri önkormányzat lapalapításra vonatkozó kezdeményezését. Annál is inkább, mert a döntés nyomán minden feltétel adva van ahhoz, hogy a helyi és regionális értékeket felmutató, ám országos kitekintésű, a város határain túl is jól csengő, színvonalas lapot hozzunk létre. Egy olyan tiszta profilú, a szakmaiságra koncentrált irodalmi, művészeti, kritikai lapot, amely sajátos és figyelemre méltó színekkel gazdagíthatja a kortárs magyar folyóirat-struktúrát” – írta Ködöböcz Gábor főszerkesztő a 2007-ben alapított folyóirat köszöntőjében. Az Agria országjáró körutakon mutatkozik be, Palackposta és Mozaik rovatai különböző régiók irodalmi üzeneteit továbbítják. Jártak Miskolcon, Nyíregyházán, Debrecenben, a fővárosban, Székelyföldön többször is, 2012 áprilisában Székelyudvarhelyen így vezették be a folyóirat estjét:

„Gárdonyi Géza és Kálnoky László városa olyannak látszott, mintha örökös provincia lenne, ahol vannak ugyan kulturális hagyományok, érdeklődő réteg is van hozzá, felsőfokú intézmények működnek, s inkább kibocsátja magából az alkotókat, de helyben tartásukra már nem képes. Gondolt egy merészet [Ködöböcz Gábor], és előhozakodott az Agria című periodika létrehozása ötletével. A lap 2008 elejétől jelenik meg, negyedévente, és inkább könnyű jellegű, tartalmas szépirodalmat közöl, hozzá illő kritikai és képzőművészeti rovattal. Ritkaságnak számít a mintegy kétszáz kulturális lapot és folyóiratot felmutató országban, hogy egy-egy szerkesztőségi munkaközösség nagy figyelmet szenteljen a népi jellegű irodalomnak, a szociográfiának, annak a vidéknek, amely Egerből nagyon jól látszik, de Pestről és Budáról már kevésbé. Az állandó munkatársak jelenléte is ezt a koncepciót igazolja: Anga Mária, Barabás Zoltán, Bertha Zoltán, Serfőző Simon, Szakolczay Lajos segítségével alakul és őrződik meg az Agria szelleme és arculata.”

A Néző • Pont vendégeit most a főszerkesztő vezette hozzám, ám a versválogatást én vállaltam magamra. Mindegyik írás megjelent már az Agria valamely korábbi kötetében – a fenti összeállítás darabjai a 2008/téli, 2010/tavaszi, 2012/tavaszi és a 2013/nyári számokban lelhetők föl. – Köszönjük a látogatást!

SZÉPIRODALOM ÉS ÚJSÁGÍRÁS

BRÓDY 150 – „SZÜLETTEM EGERBEN, AMIRE BÜSZKE VAGYOK”

Országjáró irodalmi emlékkiállítás tisztelgett a 150 éve született és 90 éve elhunyt Bródy Sándor (1863–1924) életműöröksége előtt

A Bródy 150 negyedik állomása volt Debrecenben a Méliusz Juhász Péter Könyvtár (2013. november 8. és 2014. január 10. között). Az emlékkiállítást – kurátor: H. Szilasi Ágota művészettörténész – előbb Egerben (Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár), majd Kolozsváron (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem), Budapesten (Nemzeti Színház) mutatták be, innen a Gyulai Várszínházba utazott az anyag, végül az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet fogadja a tárlatot. A z Eger szülötte Bródy és az Eger befogadta Gárdonyi Géza nemcsak a közös évfordulón – vagy alább Varga Imre 2005-ben az egeri Érsekkertben fölavatott köztéri szobrán – találkoztak, de munkatársak is voltak (például a *Magyar Hírlap*, később a *Jövendő* szerkesztőségében). Az itt olvasható visszatekintésben az újságíró Bródy Sándorról kínálok egy rövid pályaképet.

AZ ÖRÖK KÉRDÉS: ÍRÓ VAGY ÚJSÁGÍRÓ?

Vagy valami más? Művész? – jellemző művészeti ág nélkül? – kérdezhetnénk Bródy helyének kijelölésekor már az alkotói besorolásnál kételyeket hagyva nyitva. „Sok tanút állíthatok arra, hogy nem úgy indultam neki az irodalomnak, mint aki szilárdul elhatározta, hogy ezen a téren lesz belőle valami – fogalmazott *Az arckép vallomásaiban* (*Az asszonyi szépség* művészettörténeti esszé részeként; munkáját 1897-ben adta ki a *Pallas* önálló könyvként). – Egyrészt a nyilvánosság előtt nagyon későn kezdtem a dolgot, csaknem tizenyolc éves voltam már. Pedig az irodalomtörténetből meg a biográfiákból tudnivaló, hogy akiből ’lesz valami’, nagyon is korán kezdik el a munkát, és a maguk drámai költeményét tizenkét éves korukban megírták már, és tizenöt évesen pályadíjat nyertek ’egy púpos naplójegyzetei’ című novellával (de tárgy és cím lehet más is). Tizenhét évesen én még nem tudtam, mely pályán terem számomra babér.”

Sejteni azért már lehetett valamit. A sajtó eleve vonzotta: Bródy Sándor 15 évesen *Diákújság* címmel szerkesztett lapot. Rövid ideig statisztá volt a Nemzeti Színházban, aztán 1880-ban Békésgyulára költözött a család (a festeni való egri hegyek és a fővárosi csábítás után a nagybátyja ügyvédi irodájában dolgozott). Ha egyelőre le is mondott a művészi tervekről – visszaemlékezése szerint a szobrászat és festés egyaránt

vonzotta; „jó szerencse, hogy még a felső osztályok előtt elkerültem ebből a városból, mert ma biztosan rajztanár lennék Gyöngyösön vagy Rimaszombatban” –, az alföldi városban az ügyvédi írnokság mellett már az „írósgát” is próbálgatta. Rendszeresen írt a helyi lapokba, különösen a *Békésben* közölt cikkeivel váltott ki visszhangot.

Nem volt azért hiábavaló az ifjúkori vonzódás a színpad világához vagy épp az ábrázoló művészetekhez. Ha Bródy Sándor nevét meghallja valaki, legelőbb a színpadi szerző (*A tanítónő*, *A dada*, *A szerető*) jut az eszébe. A reneszánsz korát, majd a németalföldi mestereket is tanulmányozta – ezek a stúdiumok (mások mellett Van Dyck, Rembrandt művészetének élménye) később nagy hatást gyakoroltak rá. Lapalapítási- és újtási törekvései egyrészt azt célozták, hogy a művészeteknek és művészeknek fajsúlyosabban kellene a sajtóban ott lenniük; másrészt élete utolsó szakasza Rembrandt bűvöletében telt.

Kanyarodjunk vissza az induláshoz! Huszonegy éves volt, amikor *Nyomor* című prózakötetével szinte berobbant az irodalmi életbe – a magyar irodalmi naturalizmus képviselőjeként (igaz, a naturalista jelzőn úgy a kortársak, mint az utókor kritikusai sokat vitatkoztak). A szépírói sikeren felbuzdulva döntött úgy, hogy Budapestre költözik – immár véglegesnek gondolva a döntését – és ott újságíróként vállalt munkát. Az ifjú, a tapasztalatlan tizenéves próbálkozott a pesti léttel először, s mint írja, ekkor

meglehetősen elhagyatva érezte magát – ez is hozzájárult ahhoz, hogy szépíró legyen belőle. Ez is, meg a békési utcák csöndjében kutatott és fölfedezni vélt női tekintetek, melyek írásra ösztönöztek. Bródy azt írja, hogy „a boldog város szinte elerjesztő jólétében” a nagyváros szegénysége foglalkoztatta, illetve az a tudat, hogy nem neki másért kell írnia, mint egy nőért.

„Tizennyolc éves voltam, már találkoztam azzal a lánnyal, kiért az ember nagy dolgokat akar cselekedni – hát megírtam kis kötetemet a budapesti 'Nyomor'-ról. De vajon lehetett-e meg nem írnom, amikor ő akarta, hogy tegyek valamit, teszem föl, írjak egy könyvet? Aki rákapatott a könyvírásra, az én hölgyem hűtlen lett hozzám, férjhez ment máshoz. Most már nem az ő nevéhez írom a könyveket, mint az elsőt. Azóta több múzsa is vállalkozott, hogy embert csinál belőlem. Írtattak velem a könyveket, mindig csak asszony íratta. De egy időben csak egy, legföljebb kettő.”

Ez az idézet rész nemcsak azért példa jellegű, mert a *Nyomor* – a magyar irodalmi valóságábrázolás új fejezete – lett a vallomás a nő felé, de Bródy női nemhez való viszonya is jól érzékelhető innen. Részben Krúdy asszonyszerep-fölfogását előlegezi meg a Bródyé (illetve: halad azzal párhuzamosan), miszerint a Nő nem más, mint Alkalom, az új szerelem új lehetőség az írásra. S létrehozni valamit azt jelenti, hogy az alkotó ember végül önmagát csodálja a másik

íránta való csodálatában. Ezt a tételt az asszonyi szépségről értekezve is leírja, ekként:

„Megvizsgáltam bensőmet, azon kívül kikérdeztem öt fekete és öt szőke barátomat. Tiszta lélekkel mondhatom: hiúság – férfi a neved.

Az első szikra, amelyből a férfiak szerelmi lángja támad: egy leány figyelmes tekintetéből ered. Mondják, hogy a férfiak a támadó, és a nők a megostromolt és behódolt! Én meg megfordítva láttam csaknem mindig. Egy leány, ez engem észrevett – mily szép, kedves leány, mondom. Hogy szeret velem foglalkozni, csak velem foglalkozni, mily szelíd, mily gyengéd, milyen derék embernek tart, az egyedüli embernek a világon! mondom. Ah, én ezt a leányt szeretem, én ebbe a leányba szerelmes vagyok!

Állítják: mi az asszonynép szerelme? Szerettetni. De mi a férfiak szerelme? Önmagukat szeretni.”

Természetesen akár udvarlógesztus is lehetett Bródynál ez az önkritika, jól érzékelté azonban a hódítás és alkotás közötti párhuzamot – és tulajdonképp az alkotás mint hódítás metaforája az egész írói pályafutását s emberi sorsát végigkísérte, meghatározta. Lássuk hát a további állomásokat!

Rákosi Jenő *Budapesti Hírlapjánál* dolgozott először, de hamarosan napi- és hetilapok sora vetekedett írásaiért. Megnyíltak előtte a szerkesztőségek – ezzel együtt kávéházak belső termei és a színházi öltözők vagy elit szalonok –

ajtó. Szívesen fogadta az *Ország Világ* és a *Magyar Salon*, számított rá *A Hét* is, melynek egyik fő vonzerejét később éppen Bródy Sándor írásai jelentették; a *Magyar Hírlap*nál megragadta őt az újság friss hangja és fiatalos hevülete.

Krúdy, a századvég fiatal irodalmát jellemezve, a korosztály vezéralakjáról így írt az *Irodalmi kalendárium* lapjain, betekintve a sajtókulisszák mögé:

„Az újságszerkesztőkkel is olyanformán vagyok, mint a könyvárusokkal. Mindig szemrehányásokat teszek magamnak, hogy nem maradtam meg Rákosi Jenő mellett, akinek a lapjánál kezdtem. Mégiscsak Rákosi Jenő az egyetlen valamire való tollnok ebben az országban [...] De ha már Rákosi Jenő mellett nem lehettem nacionalista, amit szívből szerettem volna fiatal koromban, mert nincs gyönyörűbb teremtés a világon, mint a magyar olvasó, legalább a *Fővárosi Lapok*nál szerettem volna valamire vinni. Persze, még az öreg Vadnai idejében, amikor ez a lap volt a magyar úri társadalom lapja. [...] nem értem meg, hogy Nagy Miklós, a *Vasárnapi Újság* szerkesztője egyetlenegyszer is elstáljon hozzám, hogy kéziratot facsarjon ki belőlem, mint mondogatta. Itt minden író úgy születik, mintha a *Fővárosi Lapok*nak a lugásába kívánkozna. Pest, a pesti szerkesztők rontják el az írókat.”

Beöthy László színigazgató 1918-ban azt állapította meg róla, hogy irodalmi termékenysége a Jókaiéval vetekszik. Ebben a kijelentésben természetesen

az elfogódottságból fakadó túlzás is megfigyelhető, ám tagadhatatlan, hogy az önmagában több kötetnyi hírlapi cikkein – tárcákon, glosszákon, karcolatokon, vezércikkeken és kisesszéken, kritikákon, vallomásokon, krockon és nyilatkozatokon –, valamint a színpadi művein túl közel kéttucatnyi novelláskötete jelent meg életében.

Jogosan vádolták egyébként azzal is, hogy túlságosan elaprózta magát, hogy nevesincs újságoknak dolgozik, és ezt a fia, András is alátámasztotta, írván: „Apám kiváltképp szeretett kezdő – és előreláthatólag kérészerűtű lapocskákba írni. Egész életén át a kezdetnek és az ifjúságnak volt a pártfogója. A rövid szuszú újságok vad figurái érdekelték.” Bródy publicisztikai életművének nagy része máig nincsen feldolgozva, de így is több mint félszáz napi-, heti- és havilapot, naptárt sorolhatunk föl a Bródy-írások lelőhelyei között.

Móricz Zsigmond is utalt az alkotói erők szétforgácsolására – így értékelt:

„Ő hozott új szemet a nézésre, új hangot a szólásra, új akarást az élésre. Annnyira tele volt energiával, hogy nem bírta azt lefékezni. Alkotó erejét szétforgácsolta: de a vizek, a poshadt, penészes, rossz vegetációval teletömött vizek fölzavarásában hallatlan munkát végzett. A bálványdöntők s a tűzgyújtók fajtájából való volt, hogyne lett volna hatása nemcsak a közönségre, de ifjabb író társaira is.”

Illés Endre is elismerte a Bródy írói karakterét mesterien rajzoló portréban,

hogy valóban kevés volt úgynevezett mohósága egy teljes írói életmű létrehozásához, ám ez a drámai méreteket öltő, az életet fizikai, szellemi és lelki valójában bekebelezni akaró érdeklődés a világ mind teljesebb igényű megismerésére is kiterjedt. Az életet nem pusztán megírni akarta, de a drámát kereste benne: a tárcanovella helyzetét a színpadon is el akarta játszani. S az újságírás módját adta arra, hogy ne csak követni és reprodukálni, hanem alakítani is tudja a jelenségeket. Mert az írónak nemcsak az a feladata, hogy leírja az emberen esett sérelmet – vallotta –, hanem ahhoz is erőt kell merítenie, hogy „felhasítsa a rosszat”. Hiszen az újságíró az igazság publicistája – így elsősorban az igazságtalanságokat kell felderítenie.

Nos, milyen is az Illés Endre szerinti Bródy-kép?

„*Húsevők* – írta egyik novellája fölé. S maga is az volt, húsevő. És éppen ez a tépőfogú, mohó drámaiság Bródy Sándor lenyűgöző, lekötő ereje.” Tanítani való a portréindító metafora! A szóban forgó kötet – a novella ugyanis címadó írás lett – 1913-ban jelent meg, öt évvel a *Nyugat* indulása után, amikor alkotói lendülete még éppen felragyogott, de ahogy a háború közeledett, Bródy is elveszíteni látszott a saját „irodalmi hadviselését”.

A „húsevők” habitus inkább az ifjú Bródyt jellemezte, s Illés nagyszerűen érzékeltette a karaktert. „... nem törte magát pontos-gondos konstrukciókért,

nem méricskélte, és nem illesztette össze aggályosan a részleteket”.

Ha figyelmesen olvassuk Bródyt, noha tradicionális ars poeticát nem írt, azért itt is, ott is föl lehet fedezni az írómódszerére való utalásokat. A *női szépség* bevezetőjében például azt hangsúlyozta, hogy bár vonzó a tárgy, az esszéforma azonban tollat próbáló feladat lesz a számára. Miért is?

„Mert meg kell őriznem nyugodtságot és nem törhetek ki tört, délszaki szavakban, északi sejtelmes hangokon, a trubadúr módjával, a rapszód modorával. És a mértéktartás szüksége, mintha megalázna.” – Bródy szertelen élvezettel s meglehetősen otthonossággal játszott az érzelmek, témák, látványok, sorsok és szavak labirintusában.

Illés Endre szerint Bródy „megelégedett annyival, hogy kimetszett valamit az életből, odacsapta egy novellába, egy regényfejezetbe, valamelyik színdarabjának egyik felvonásába, és tudta, hogy rögtön olyan vad drámai létezést, meghatározottságot, fojtogató jelent tud a figuráiba lehelni, ami gyűjtogat és életet. Feldönt valamit, és megrendíti nézőit, olvasóit. Hogy mindez kevés egy életműhöz? Igaz. De Bródy Sándor mohósága a világ megismerésére is kiterjedt. A valóságra, az igazságra, s főként az igazságtalanságokra. Balzacot ingerelte ilyen teljes bőséggel, gazdag-sággal a világ.”

A BOHÉM TÍPUS

Bródy a szabályokat nehezen tűrte. – Dicsekedve mesélte, hogy órája soha nem volt, azt fejezve ki evvel, hogy a pontos és fegyelmezett munka igáját ő nem cipeli. A bohém író-zsurnaliszta tipikus példája volt.

A hírlapírók munkaideje kötetlen. Általában délután öt órakor kezdték el a másnapi újságban megjelenő cikkek írását és szerkesztését. S a „műszakot” akkor fejezték be, mikor az első lappéldányok hajnalban lekerültek a rotációs gépről. – Kosztolányi nem egyszer a nyomdában, egyenesen a szedőnek diktálta az esti színielőadás kritikáját... Az újságíró még elolvasta a friss lapot a kávéházban, majd nappal pihente ki az este és az éjszaka fáradalmait.

A kávéház nemcsak kikapcsolódásra adott alkalmat, de a művészek vagy az életkomédiások gyűjtőhelye volt, és a hírek is itt cserélődtek leggyorsabban. Krúdy írta (épp egy kávéházi jelenetre reflektálva az *Ady Endre éjszakáiban*), hogy nem fedi teljesen a valóságot az a kijelentés, melynek egyenesen Bródy a forrása, miszerint ő újságot sohasem olvas. „Nagyon is olvasott, utolsó sorig, a nyomtatottig elolvasott minden sajtóterméket, hogy állandóan tisztában legyen az irodalmi dolgokkal, barátaival és ellenségeivel.”

1889 januárjában az *Erdélyi Híradó* munkatársa lett – ekkor próbálkozott meg először a lapszerkesztéssel. Szinte már legendába illő Kolozsvárra kerülésének története. Ha bizonyos költött részek vannak is benne, a karaktert jól jellemzi az eset. Följegyezték róla – és ezt Laczkó András idézi is a monográfiájában –, hogy az előző évben alakult Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület báljára küldték ki: hozzon onnan színes tudósításokat.

„Bródy zsebre vágta az előleget, hazament, a tükör elé állt, nekiesett a hajának a kefével, és belefésülte a homlokába, tiszta inget, gallért szedett elő a szekrényből, frakkot vett fel, báli cipőt húzott, fejébe nyomta a cilindert, magára borította a havelockját, és beült a gyorsvonatba. Ment a kolozsvári bálba, mintha csak itt tartották volna a Vigadóban. S három esztendő múlva érkezett vissza, ahogy távozott. Ugyanabban a frakkban, a haja is azonmód lógott a

homlokába, a zsebe üres, s a szíve tele női arcképekkel.”

Erdélyi lapoknál amúgy nem három évet, csak másfelet töltött. Három évre „emlékszik” Krúdy is Bródy-regénye lapjain: „Talán még Kolozsvárott is beszélnek majd a dologról, ahová egy szál frakkban érkezett meg az Emkebálra fiatalságában, hogy a *Magyar Hírlap*nak tudósítást írjon a bál lefolyásáról – ahonnan háromesztendő tartózkodás után ugyancsak egy szál frakkban érkezett vissza Pestre.”

Az *Erdélyi Híradó* fő profilja a politika, a társadalom és közgazdaság volt, de külön rovatban jelenhetett meg az irodalom is. Bródy szabad kezet kapott (segédszerkesztőként gyakran az egész lapot ő készíthette el). Munkahelye volt még a vasárnaponként megjelenő *Erdélyi Képes Újság* és a reggeli politikai lap, a *Magyarság* szerkesztősége.

Természetesen Kolozsvár – a munka mellett – a szerelmek helyszíne is volt. Színikritikusként Bródy bejáratos lett a kolozsvári színházba. Leginkább a társulat tragikája érdekelte: Hunyady Margittal igen közeli kapcsolatot ápolt, olyan közelit, hogy egy fiúgyermekük született – ő Hunyady Sándor, az író.

Bizonyos szertelenség jellemezte az írás mellett életformaváltásait is. Ez a bohém temperamentum a következő kapcsolatát is meghatározta. Visszatérve Pestre, tudósítóként alkalmazták. Egy Heves megyei falusi mulatságon ismerkedett meg Rosenfeld Bellával, akit hamarosan feleségül vett.

1891 tavaszától a *Magyar Hírlap*nál dolgozott ismét, annál a lapnál, amely politikai napilapként is hangsúlyozta a függetlenséget. A polgári tendenciáját az jelezte, hogy a feudális konzervatívizmusnak éppúgy ellene volt, mint a baloldali erőeknek. A lap munkatársai között találjuk Mikszáth Kálmánt – és Bródy hívta oda Gárdonyit, Ignost is. A szerkesztőség volt az egyik jelentős műhely, ahol a magyar újságírás „megirodalmiasítása” folyt.

Bródy itt alakította ki sajátos publicisztikai stílusát, a szuggesztivitáshoz és a szubjektivitáshoz társítva a tárgy igazságát. Publicisztikája olvasóbarát, közvetlen volt, és már ekkor kialakult egyéni újságírói hangneme. A tárcaíró mintegy személyesen szólította meg olvasóját, látens beszélgetést folytatott vele. S az olvasó is úgy érezhette, hogy közeli társalgóviszonyba kerültek.

Bródy epikus és drámai prózájának tematikája újságírói érdeklődésére is rányomta bélyegét. Egyébként három, folyamatosan visszatérő témája volt: a szerelem, az élettől való búcsúzás és a társadalmi kritika. Ez az utóbbi irány a nagyprózai művek közt egyedül *A nap lovagja* című regényben fejeződött ki.

A nap lovagja középpontjában két újságíró áll – ezért aztán kulcsregényként (az önmagával viaskodó alkotó alteregóinak fikciós megtestesüléseként) is olvasható. Komlós Aladár így jellemzi találóan a két figurát: „a főhős, aki hivatásérzet nélkül működik a pályán, s a zsumalisztikát a megélhe-

tés és érvényesülés eszközének tekinti csupán, s egy rosszkedvű, marakodó lelkes ember, aki azt követeli, hogy az újságíró a ‘nap lovagja’ legyen”.

S hogy vajon melyik karakterhez hasonlított inkább Bródy a kettő közül? Komlós a *Fehér Könyv* cikkei és az író önkritikája nyomán – „érdemes volna újraírni mind a tizenkét kötetet, de csak a kihagyásokat”, mert a többség elleni hadakozástól való félelmében ígéreteit nem tudta beváltani – egyértelműnek gondolja a választ. Bródyban élt a vágy a nap lovagjának lenni, „de nem volt ereje ahhoz az aszkézishez, amelyet e lovagi rend tagjainak vállalniuk kell”.

Az 1902-ben kiadott *A nap lovagja* – kiegészítve három elbeszéléssel (*A bölény, Jisbi Bénob, Két munkás*) – a *Magyar Regényírók Képes Kiadása* sorozat 57. darabjaként 1906-ban újra megjelent. A mű elé a sorozatszerkesztő Mikszáth Kálmán írt bevezetőt.

Szokatlannak tűnik, hogy a kritikai hang már az ajánlásból kihallatszik. Mikszáth szerint Bródy cikkei, tárcái, rajzai olyan benyomást keltenek, mint egy pompázatos palotához való építőanyagok halmaza. „A palotát még nem látja a szem; de a palotának való anyag mind megvan. Gazdag színek, pompás ötletek, meglepő gondolatok, értékes megfigyelések és finom hangulatárnyalatok váltakoznak dolgozataiban.”

Úgy véli azonban, Bródy nagyobbat és szebbet is tudna építeni. Az ekkor 42 éves író tehetségét még mindig a 20 évvel korábbi könyv (*Nyomor*) jellemzi

legjobban. Fontos megállapítás ellenben, hogy Bródy „az igaznak úgyszólván erősebb barátja, mint a szépnek”. Ebben a tekintetben nem is annyira a francia (Zola), mint az orosz (Csehov) mintákkal vonja párhuzamba. Bródy mint egy „fordított Csehov”: a sötét és mogorva epizódokat keresi, „gúnyt és epét kever azokba”, de az „izzó stílus” e komor színek mögül is átviláglik. De az egységes kompozíciót, a frappáns mesét Mikszáth hiányolja a hosszúpőrből. „Epizód alakjait esetleg nem domborítja ki eléggé, szereti az elmosódó színeket és turgenyevi homályt, vázlatosan és sötétbe vesznek, de főalakjait el nem rajzolja, érdekesek vagy nem érdekesek, de kifogástalanok.”

ÍRÁSAI A MŰVÉSZETEKRŐL

Az 1890-es évek végétől publicisztikai munkásságában mind erőteljesebben jelent meg a művészeti tematika – az egykori előadói vagy ábrázoló-alkotói vágyai a művészetek tolmácsolójaként keltek új életre. Külön rovata volt *Első előadás a Nemzetiben* címmel, s tárcái is rendszeresen foglalkoztak a színház – vagy a művészvilág és a társadalom kapcsolatát érintő – kérdéseivel; arra is törekedett például, hogy fölfedje az előadások közéleti aktualitását. Az első világháború után azt érezte, hogy most jött el a drámának való idő: műveinek a harmadik felvonásait nem kell majd átírnia azért, hogy kielégítse a burzsoá

vagy éppen proletár osztályigényeket. „... amikor 'A *dadát*' felolvastam – írta (A *drámának való idő*. 1919. április) –, illetékes és különben hozzáértő urak erősen lebeszéltek, hogy a szegény kis dada megbukjon a darab végén. Se az urak, se a nép, mondták, nem szereti a rossz véget, leányokat se lehet a színházba vinni akkor, vigyázni kell, kellemetesnek lenni, hazudni. Majdnem minden utóbb írt színdarabom harmadik felvonása rossz. Mert majdnem minden harmadik felvonásomat meg kellett lágyítanom az akkori publikum számára, bár nem akartam.”

A *Színházi Élet* munkatársaként is dolgozott, ezzel párhuzamosan volt a Vígszínház dramaturgja. Noha színész szeretett volna lenni, ám a darabjaival (A *tanítónőt* négy nyelven is játszották a színpadokon) és kritikáival, illetve a személyes hangú színészportrék révén jegyezte el magát a színházzal.

A teátrum világát megelevenítő író munkáit, elbeszéléseit, tárcáit kötetbe rendező Urbán V. László mutatott rá: Bródy tárcái arról árulkodnak, hogy őt a kulisszák világának titkai mindennél élénkebben foglalkoztatták – viszont a saját színműírói titkait is gátlás nélkül tárta föl. Színházi ars poeticája szerint (lásd A *fiatalok jövődjé* c. jegyzetét, alátámasztva a Mikszáth jelezte stílus-kettősséget): „Kettőben hiszek: a szépségben és az erőben. De nem disztिंगváló avatag módon, nemcsak kettőben hiszek. Vegyük csak a szépséghez és erőhöz a termékenységet, a furcsa-

ságot, a mulatságot, a gyengédet és a brutálist.”

Jellemző a fiatal, ünnepezt és vonzó színésznőt, Varsányi Irént bemutató portréja, amely 1902-ben jelent meg A *Hét*ben. Varsányi A *dada* címszerepét alakította; s Ignotus kritikáját is A *Hét* közölte a bemutatóról – a *Hófeherke* tapogatózó technikájú szerzőjéből lett itt *biztos dramaturgiájú színdarabíró*. Ignotus szintén az előadás nagy színészi szenzációjaként emlegette Varsányi Irént: megnyerő és intelligens alkat, a néző szeme láttára nő bele a drámába.

Bródy előbb egy vázlatos “színésznőtípológiát” kínált az olvasónak, hogy az abban jelzett negatív típus, a szenvedélyt szenvedély nélkül űzők ellenében rajzolja meg a huszonekét éves tehetség karakterét, akiről aztán csak a legnagyobb elragadtatással tud beszélni. Ez adódik egyrészt a közvetlen, személyes hangból, másrészt az írói elfogultság is munkál – ugyanis a saját darabjának főszereplőjéről kell írnia –, bár az sem kizárható, hogy a színésznői gazella-szépség vonzotta annyira. Megjegyez- te, eredeti műzsakarakterről van szó:

„Szinte bántó ez a nagy tökéletesség, az, hogy e fiatal lény, ez a kedves, fekete gazella milyen komoly, megállapodott karakter [...] Sajnálom, hogy nem tudom rajtakapni valamely gyengéségen, így nekem az alakja szinte hihetetlen. Csaknem ő a personifikált múzsa, aki nem él étellel és emberi hiúsággal!”

S bár a hang végig az elismerésé, az elragadtatásé, Bródy a saját, nőikkel és

az asszonyi nemmel kapcsolatos elveit is megfogalmazza. Pejoratív utalásként értelmezhetjük a „nőben szinte példátlan intelligencia” kifejezést, de arról is vallott Bródy, hogy az író számára a nő nemcsak múzsa, modell, hanem szinte már írótlás is. „Nem tudok elképzelni igazi írói pályát nélkülük, tényezők a diadalban, igaz, hogy a bukásban is – írja. – De ez nem baj, aki asszonyért bukott el, ment tönkre, esett össze: az jól végezte életét.” Ez a részlet ráerősít az asszonyi szépségről vallott elveire.

Szenvedélyes hangú képzőművészeti cikkeket írt: Bródy a művész értékét a mű és erkölcsiség egységéből vezette le – némi keserűséggel s erősebb kritikai élel állította: „Magyarországon azok élnek a művészetnek igazán, akik megélni nem tudnak.” Felfigyelt a többi új géniusz közt Rippl–Rónai Józsefre, *Az asszonyi szépséghez* tőle is kért rajzot. A *Magyar Hírlap* munkatársaként a 19. század végétől izgatták a művészeti kérdések.

Csoportkép Hollósy Simon técsői festőakadémiájáról (1910 körül)

Szükségesnek vélte, hogy a magyar művészetnek Magyarországon legyen nívós fóruma. A *Hollósyék* című cikke érvelt e fórum létjogosultsága mellett. Örült a cikk fölkelte vitának, hiszen a vita segít az értékek tisztázásában. „Hála a jó istennek, hogy végre idehaza veszekedhetünk művészeti tárgyakon! Művelődésünk még revoltált egy kissé – írta –, de én már látom, hogyan veszi be lassanként a magyar művészetet, mint öleli magához ama gyermekeit, akiket furcsa gyanakvással nézett. És látom azt is, hogy eljövend az idő, amikor a bécsi eredetű cég- és címfestőt – aki olajban is dolgozik – nem kedveli, és a kiszínezett kalligráfákat nem tűri meg többé a lakásban, legfeljebb csak egy helyen...”

Országszerte visszhangokat keltett a Nagybányai Művésztelep megalakítása és az első közös kiállítások szervezése. A megújulást sürgető műkritikusok és írók (Bródy mellett például Inotus és Lyka) örömmel fogadták a nagybányai kezdeményezést, a 'magyar Barbizon' létrejöttét. Sorra jelentek meg a színes ismertetések és az elemző kritikák.

A *Hét* szerkesztője, Kiss József adta a mintát, mikor összegyűjtött verseit a nagybányaiakkal illusztráltatta – több szoros barátság szövődött a naturalista írógárda és a lírai realista, illetve plein air impresszionista festők között.

A Hollósyval gyakran példálódzó – egyébként Thormával és Rétyivel még szorosabb kapcsolatban álló – Bródy az 1895. augusztus 6-án kelt levelében Hollósy Simont „a bohémek ősapja”-ként aposztrofálta. Képét a nagybányai festők tárlatáról írt cikkében (*Magyar Hírlap*, 1897) meleg hangon méltatta: „a legteljesebb és legbecesebb művészi munka, amelyet Munkácsy óta magyar ember festett”. Az 1899-es *Rákóczi induló* című vázlatról lelkesen írta egy esztendővel később: „Ez után a magyaros, a festői ötlet! Ahogy pedig fel vannak vázolva, ahhoz hasonlót nem csinált eddig senki, aki magyar anyától született”. Tanulmányában (*Adalékok a századforduló magyar irodalma és képzőművészete kapcsolatához*) említette Németh Lajos, hogy Bródy a jó viszonyt később is ápolta Hollósyval – amikor Hollósy elhagyta a nagybányai csoportosulást, és űzött vadként visszahúzódott a máramarosi rengetegbe, Técsőre, Bródy meglátogatta, és szép írásban emlékezett meg a félrevonultan élő festőről.

Bródy önmagának is fontos szerepet szánt az új értékek tisztázásában és az értékskála színesítésében. Nem igazán szeretett volna azonban a szerkesztői külső elvárásoknak megfelelni, ezért

úgy döntött: önálló vállalkozásba fog, hogy megvalósítsa terveit.

Ekkor indította a *Fehér Könyvet*. Itt előbb címlaprajzok, címlapfényképek jelentek meg, majd Bródy bevezette a belső illusztrációt. A folyóiratot mások mellett Ferenczy Károly, Rippl-Rónai József, Réti István, Vaszary János – a modern piktúra később meghatározó egyéniségei – illusztrálták.

A FEHÉR KÖNYV ÉS A JÖVENDŐ

Az öniróniát érlelő hullámvölgyeket dinamikus – radikális – fellendülések követték Bródy életében. Egy merész hangulatában alapított *Fehér Könyv* (1900. január 1-jén jelent meg az első szám) 12 kötetét maga töltötte meg a különböző műfajú írásokkal (kritikát, recenziót, portrét, jegyzetet, cikket és novellát egyaránt közölt a folyóiratban – s folytatásos regényt is olvashattunk: az *Egy rossz asszony természetrajzát* 1904-ben könyv formában is kiadta).

Bródy belülről is jól ismerte a sajtóviszonyokat, a publikálás előfeltételeit. Tudta, hogy „mennyi érték és tőke bújít meg minden közlés mögött – írta róla Laczkó András. – Épp ezért szeretett volna olyan lapot, ahol lehetne igazat, jót és érdekeset írni.” A *Fehér Könyv* első számában rögzítette, hogy maga az író fog ebben a kiadványban küzdeni. „Enmagával, hogy kivájjja és kivágja a lelkét a kor hangulatából, amelynek jelleme, hogy csak a fél igazságokat

szereti kimondani és meghallani.” S a ténylegesen könyv-alakban megjelenő folyóirat előszavában olvassuk: „Hittel írom ezt a könyvet, amely korántsem lesz oly ártatlan, mint külső színe után választott címe mondja. Éppen ellenkezőleg: nem lesz benne semmi a nyugati eszmék ártatlan és gyöngéd álmódosításából, alapos vagy tartózkodó kérődzéséből. Tüzes magyar könyv lesz. Viaszkodó.”

Históriai dokumentumnak tartotta a *Fehér Könyvet* Kosztolányi Dezső a Bródyról írt, 1912-ben *A Hétben* közölt tanulmányában, arra a nyelvművészre irányítva a figyelmet, aki már-már egy hermetikus nyelvet alkotott írásaiban. „Olvassák el ma, milyen puha és életteljes ez a magyar próza. Erdélyi szavakból, budapesti szólásokból egy új nyelvet gyúrt, amelyet senki sem beszélt és beszél, magasabb nyelvet, akár a versek nyelve [...] Alakjai is ezen a nyelven érintkeznek egymással. Bródy Sándor folyton alkotja a stílust, komponál.”

A *Fehér Könyvben* publikált cikkeit értékelve Komlós Aladár a Bródyról szóló, *A Tollban* 1934-ben megjelent tanulmányában úgy vélte: „annak az írói tollal megírt újságcikk-műfajnak, amelynek ma Márai és Zsolt a legjobb művelője, Bródy az őse”.

A kezdeti lelkesedés azonban hamarosan elapadt, vállalkozása létjogában Bródy kételkedni kezdett. S bár maga választotta az 'egyszemélyes harcot', rájött: az ereje fogytán, s azokhoz kezd

hasonlítani, akik ellen küzdeni akart. Diószegi András Bródy 1903-ban írt *Vallomását* idézve vonta meg a mérleget: „Az ember vagy nekiveti mellét a dolgok piszkos hullámainak, vagy megy az iszapos moslék meleg árájával” – és a kettő közötti állapotot „szomorú kapkodás” jellemzi. Az egzisztenciális kétségbeesés a *Fehér Könyv* lapjain is ott bujkál: „az úrhatnám és elpuhult belletrista győzött az elszánt és elkeseredett cilinderes Tiborc fölött.”

Az irodalomtörténész előremutató elemet is fölfedez az író szkepszisében: ugyanazt az önkritikus igényt, amely e nyilatkozattal időben is párhuzamosan *A nap lovagjában* csendült fel.

E mélyreható önbírálat őszinteségét hamarosan a *Jövendő* című lap, Bródy új vállalkozása jelezte. A *Fehér Könyv* után rövidebb ideig a *Magyar Hírlap* munkatársa volt, majd a *Jövendő* című „irodalmi és politikai” újságban kezdte újra a radikális társadalmi és irodalmi programjának újrafogalmazását.

S bizakodóbb lehetett, most társakat is szerzett maga mellé e vállalkozáshoz (Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza mellett Heltai Jenő is segítette a szerkesztést). A programnyilatkozat is határozottabb volt minden korábbinál: „Ezek a lapok – olvashatjuk a *Jövendő* programját körvonalázó vezércikkben (1903) – az igazságra törekszenek, és a meg nem szokott, azért sokszor kellemetlen igazságoknak vannak szentelve [...] Nem fogunk tehát a korszaknak hízelgő, szórakoztató és kedves szépirodalmat csinálni. Kemény, sokszor nyers, nem egyszer nyugtalanító szavak következnek itt.” A kritikai alapálláson túl utal a vélemények és nézetek sokszínűségére: „E lapokban helyet talál minden megokolt, a kellő irodalmi formában jelentkező vélemény, ha az jelentőség-teljes és érdekes. [...] Nem szabad türelmetlenkednünk a felfogások különbözősége miatt, és nem csak hasznos, de élvezetes is lesz az olvasóra nézve, ha minden nagy szempontot lát, ami ma idehaza vagy szerte a világban – mutatkozik, kínálkozik vagy jelentkezik. [...] Keressük az összefüggést a való élettel. Mindenben emberi okmányoknak kell lennie.”

A még mindig vezéralakként tisztelt Bródyról azonban kiderült: az irodalmi naturalizmuson túl nem igazán ismeri ki magát a szellemi és irodalmi élet új frontjai között. Nyelvi leleményességét viszont a korszak őt támadó nagyjai is elismerték. Babits Mihály szerint „aki róla ír, a nyelvről kell írnia”.

„VISZONTSZERELEM” NÉLKÜL

Ám a *Jövendő* eredetei színei fokozatos halványulást mutattak, a címlap főhercegi portrékat közölt... A vállalkozás erkölcsi és anyagi csődbe jutott; Bródy öngyilkossági kísérlete is erre az időre esett. 1905-ben szíven lőtte magát – és hosszú ideig feküdt a kórházban. Ady ekkor publikálta *Bródy Sándor tragédiája* című lírai cikkét, s erre a nehéz magyarázatú tettere reagálva írt róla a publicistaként akkor még pályakezdő Kosztolányi Dezső a *Bácskai Hírlap* hasábjain. Utóbbiból idézünk:

„Magyar költő volt [...] A jövő majd belátja, kije volt az irodalomnak, ezt azonban már most el kell ismernünk, betegágyánál. Különös, tüneményszerű, cigányos mesekirály, hatalmas írásművész, de minden porcikájában magyar volt, s úgy a lelkünkhöz nőtt. Írásait nem mázolta be nemzeti színnel, de a nyelvünkön szólt, mert titáni érzelmeit ezen a furcsa keleti magyar nyelven tudta legjobban kifejezni. Olvassák az írásait, s és ha ezeknek sem hisznek, nézzék meg az újságtudósítá-

sokat, s megtudják, hogy ez a nagy ember, mikor véreben fetrengett, öntudatlanul magyarul beszélt! A halál fagyos iszonyatában pedig nem pózolunk.”

Az elkeseredett lépést egyesek Bródy pénzavarával magyarázták, mások azt mondták, a szeretőjét elszerették tőle, ő maga úgy emlékezett a kiváltó okra, hogy a revolvert egy hamis diagnózis nyomta a kezébe, miszerint hátgerinc-sorvadás előtt áll. A magánéleti okok mindenképp meghatározóak lehettek. Négy gyerek mellett is rendezetlen volt családi élete – deresedő fejjel is bohém kalandokra vállalkozott. Az irodalomtörténet följegyzésre méltónak találta, hogy a századelőn feltűnő fiatal költőnővel, Erdős Renée-vel kialakult kapcsolata (és szakítása) teljesen földúlta érzelmileg. E szomorú záróakkorddal is Bródy pályáján a legizgalmasabb és legtermékenyebb időszak volt az 1900 és 1906 közé eső periódus.

A magánéleti okok fölött a jelképes olvasatát is emeljük ki az öngyilkosság kísérletének! Nem lehet kizárni, hogy a kevesebb vagy a nem megfelelő erejű 'taps', a közönség lanyhuló lelkesedése (az irodalmi vezéregyéniség fokozatos státuszvesztése) okozta a lelki válságot az íróban. A következő két évtizedben az író hangja csendesedett; színpadi és prózai sikerekben ugyan ez után is volt része, többé nem tekinthette magát az első számú irodalmi vezéralaknak.

Ignotus, aki Bródy Sándor barátja (a *Magyar Hírlap*nál hosszú ideig munkatársa) volt, a *Nyugat*ban 1924-ben

közölt, Bródy halálára írt cikkben azzal magyarázta az író „félben-maradását”, hogy nagyon hiányzott neki a közönség viszonzszerelme. „Nem lehet úgy húzni – írta Ignotus –, hogy nem isznak, és nem dalolnak az emberrel.”

Szintén az írói pálya kettétörésére utalt Kosztolányi, aki úgy írta föntebb idézett jegyzetét, mintha az egy valódi nekrológ lett volna, holott jól tudhatta, hogy az írófejedelem föl fog épülni. Mégis mintha megérezte volna, hogy a mellkas-lövés utáni Bródy már nem az lesz, aki volt, és hogy az alakját körbelengő fény sem a tömegek szeretetéből áradt. „Szomorú nekrológ ez – írta. – Az, akiről szól, most még él. Az orvosa, akivel az imént beszéltem, azt mondja, hogy egészen jól érzi magát, s valószínűleg felgyógyul.” Néhány bekezdéssel később: „Az ifjú nemzedék bálványá ledől. Az új irodalom atyamestere nem ír többé. Sírhat Magyarország. Ő volt az egyetlen nagy író, aki igazán, testtel, lélekkel modern volt. Írásai nagyon kevés embernek tetszettek, de azok aztán igazán szerették őt.”

Bródy műveiből kiolvasható, hogy – legalábbis véleménye szerint – zsidó volta miatt nem részesült viszonzszerelmeben. Pedig Bródy az egész magyar olvasótábor számára írt. Igen kevesen voltak, akik műveiben zsidó alakokkal, illetve a zsidókérdés vonatkozásaival úgy és oly gyakran találkozánk, mint nála. Bródyn kívül talán Kiss Józsefet említhetjük, aki zsidó tárgyú balladáit (mint sajátos irodalmi egzotikumot)

kifejezetten a nem-zsidó olvasóközönségnek szánta.

Színpadai műben foglalkozott Bródy a meggazdagodott zsidók sznobizmusával, s ő a zsidó nevelés alapelveit az eredethez és hagyományhoz tántoríthatatlan hűséget ajánlotta. *Faust orvos* című regénye a hitehagyást ítélte el, s a hírlapi cikkeiben is gyakran emlegette – gúnyolva az uralkodó előítéleteket –, hogy a zsidó meg nem becsült, sandán tekintett figurája a magyar életnek.

Gyakori zsidótéma-választásai sem formáltak ki következetes programot a zsidósággal kapcsolatban. Palesztinában eszébe sem jutott, hogy évezredes zsidó emlékek közt jár – jegyezte meg róla Komlós Aladár –, s nem lett volna magyar zsidó, ha nem sietett volna rögtön hazafias vallomással igazolni magát *A szent rög* című tárcában: „... még az Olajfák hegyénél is szebb nekem a Tisza füzése, a jegenyesor a felföldi falvak alján. Ó, magyar föld, ó, szent Magyarország, Jézus falujában, az égben kitérom feléd karom.”

1907-től *A Nap* munkatársa volt, a háború előtt szegődött *Az Újsághoz*, Párizsba utazva is több cikkét küldte ide. 1914–16 között a *Fehér Könyvet* újírtotta fel, s az ekkor már csak évente egy alkalommal megjelenő kötetekben (ellentétben a háború iránti kezdeti lelkesedésével) a markáns pacifizmus tükröződött, majd ahogy az idő haladt előre, egyre erőteljesebb lett a háborút ellenző hangja – publicisztikai és szép-irodalmi munkásságában egyaránt.

A NYUGATTÓL A REMBRANDTI ÖRÖKSÉGIG

Ellentmondásos volt Bródy viszonya a *Nyugathoz*. Ugyanúgy *Nyugat*-előd a *Fehér könyv* és a *Jövendő*, mint *A Hét* vagy a század első éveiben megjelenő többi útkereső folyóirat. Az új nemzedék legtöbb fiatal tehetsége tanult tőle valamit – Babits külön megemlíti az előfutárok között.

Diószegi András ezt írja *A magyar irodalom története* IV. kötetében:

„A *Jövendő* bukása után, a felnőtt *Nyugat*-nemzedék azonban már egy kifáradt, csömörrel és kiábrándulással telt Bródyt ismer, hasonlót a megöregedett, rezignált századvégiekhez: Peteleihez, Gozsduhoz. Bródy mintegy kívülről nézi a nyugatos tábor harcát a politikai, morális és kulturális forradalomért. Már nem tud igazán hinni. Ez magyarázza elvtelen engedményeit [...] A *Fehér könyv* 1914-ben indított új évfolyama – szinte kigúnyolva az első *Fehér könyv* és a *Jövendő* ellenzékiességét – a monarchikus eszmék valóságos apológiáját hirdeti meg.”

Diószegi szerint „a hitetlenség és az elvtelenség” vont válaszfalat Bródy és a *Nyugat* fiataljai közé. Számon kérték tőle az életmű torzóban maradását, a nagy lendületeit követő elernyedéseit. A színházi sikerek még elkísérték, de az irodalom igazi sodrásától távolabb került, és egyre szorongóbbnak érezte magányát. Krúdy jól ismerte az utolsó éveit, s föltűnt neki, hogy Bródy magatartásában volt „egy adag gög, szemre-

hányás, sértődöttség is”. – „B. S. élete eme korszakában olyan csalódottságot érzett, mint érezhet ama feltaláló, akinek eszméit más, tolongó és arcátlan ifjoncok akarják megvalósítani, akik gondosan eltitkolják a mester nevét, akinek hangulatvilágát verébszemtelenséggel elcsipegetik.”

S igaz, hogy Mikszáth Kálmán még a kifinomult kompozíciót hiányolta, az emberábrázolás plaszticitása és a stílus költőisége biztosan vetekedett a *Nyugat* novellistáinak teljesítményeivel. Sőt, a „szorongató líra” mellett megjelent a „bölcshumor” is nála. „Sok jel mutat arra, hogy az öregedő Bródy tudatában van megalkuvásának, érzi a felelősséget s szenved miatta – fogalmaz Diószegi. – Ezt azonban a bohémesség, a nemtörődömség álarca mögé rejti.”

***

A Rembrandtval való azonosságvállalás jellemezte az utolsó alkotói éveit: *Rembrandt-kéziratán (Rembrandt – egy arckép fényben és árnyban)*, egy személyes hangú elbeszélésfüzérén, a filozofikus elemekkel telített, önéletrajzi jellegű novellaciklusán dolgozott. Az *Athenaeum* kiadói végjegyzetében olvassuk: „az öreg és beteg író az elöregedett Rembrandt érdekelte, ezt írja meg és a közös, végzetes betegséget” – Bródy ezért szerette ezt a munkáját „*egy betegség történetének*” nevezni, mely végül nem egy, hanem két betegség története: Rembrandté és Bródyé.

Az ifjú író a *Nyomorban* még csak Van Dycket, illetve Rubens érzékisége mellett Correggio mosolyát említette – azonban ők is Rembrandtra s „a benne kifejeződő életgazdagságra nevelik a látását”. Az író Rembrandtban látta a modern művész igazi előfutárát, kinek legfőbb témája, örök mondanivalója nem más, mint tulajdon énje. „Költő vagy festő, mindegy: a maga öntudata, a tulajdon feje, a saját énje nekik mindenekfölött való. Ez van mindig elől, és minden más alárendelt” – írta az *Új időknek* küldött cikkében.

Illés Endre szerint Bródy tragédiája az volt, hogy korán elfáradt, „Rembrandt maszkjában, remeklő novellákban, magánya és haldoklása történetét” írta meg. Bródy, abban az állapotban, mikor öngyilkossági kísérlete után majdnem meghalt (mint láttuk: Kosztolányi cikke el is temette őt), két lábán járó halottként ment a holland tengerhez, elbúcsúzni az élettől. Noha már előtte is volt erre alkalma – 1906 nyarán az *Új Idők* című hetilap kiküldetésében utazott a Rembrandt születésének 300. évfordulójára rendezett amszterdami jubileumra – igazán itt találkozott Rembrandt szellemével, a mester művével, példájával, és benne megszerette az élet felnagyított képét.

Amint olvassuk erről az élményről: „munkáján és személyén keresztül újra belekapaszkodtam a létbe, és azóta vagyok tovább.” Ezzel visszahangozta a jó másfél évtizeddel korábban született tárca utolsó sorait:

„A staffeláj, a köpönyeg, a festékes láda maga marad. És az egészen még sincs mit sírni. Ez az élet nem volt tragikus, még csak szomorú sem. Élet volt...” Talán meglepő, hogy biztatást talált még az elhibázott festőéletben is (Rembrandt elhibázott élete önnön elhibázott életének tükre volt – állapította meg róla az utókor), de épp az önfelismerés felszabadultsága hatott rá ösztönző módon.

„Nekem a legizgalmasabb társaság minden élők között a mindenét elposcsékolt, mindenéből kigazdálkodott és éppen azért a leggazdagabb művész. Háromszor is ellicitálták, mindenki elhagyta, ő is magát, csődbe jutott, nemcsak a nyomorult törvények, hanem saját személye előtt is, eladta az első felesége sírját, a magáét is, a fia és a felesége lett a gyámja, szóval mindent, ami rossz, megkóstolt és fenéig ki is ivott – ez az ember kell nekem.”

ÚJSZERŰ STÍLUS

Komlós Aladár ítélete szerint: ha az időálló műveket keressük a harmincnegyven kötet regény, novella és dráma, a *Fehér Könyv* tizennégy kötete s a számtalan újságcikk között, „csalódva forgatjuk az író műveit”. Komlós ezért nem a műveiben kereste a híres zsenialitást, hanem az író alakjában: „Az irodalmi életben nem éppen ritka jelenség az olyan író, aki inkább személyiségével, mint alkotásaival hat.”

Ugyanezt a mozzanatot emelte ki az 1963-as emlékporthéban Sötér István: „Vannak írók, akiknek valódi jelentőségét nem is létrehozott műveiken, hanem hatásukban mérhetjük le – így kezdődik Sötér esszéje. – André Gide írja Oscar Wilde-ről, hogy egyéniségéből műve tartalmazott legkevesebbet: művészetének leginkább lebilincselő részét élőszóban, társalgás közben szórta szét. Ezeknek a pazarló és életművükben nehezen megfogható íróknak csoportjába tartozik Bródy Sándor is. A magyar regény és novella bármelyik nagy művelőjével vessük is össze életművét: ez az összehasonlítás első látszatra csalódást kelthet. Igazi, befejezett remekműveket alig találunk nála; – sikerültebb regényei is megtörnek helyenként, a reflexiók inkább elhomályosítják e reflexiók alapeszméjét, semmint segítenék kirajzolódását.”

A kortárs Mikszáth még igencsak óvatosan fogalmazott az utókor szigorú ítéletéhez képest. Komlós Aladár ugyanakkor a pozitívumokat is összegyűjti Bródyról. – Ady előfutáraként stílusa „zsiros és fűszeres, hányaveti és szeszélyes, érzelmes és cinikus, világfájdalmas és kaján, az olvasóval folyton kacintva kötekedő, rendkívül eleven, minden mozdulatával éreztetni akaró, hogy írója fütyül az irodalmi sablonokra, és az életet akarja kifejezni. Igen, Bródy az első életes magyar író Ady, Szabó Dezső őse: az első, aki lenézi az esztéták szépségeszményeit, s művészetét kizárólag az élet egy meg-

nyilatkozásául akarja felfogni, mint az evést, ölelést vagy a tüsszentést.”

Krúdy is az újdonságban látta Bródy igazi erejét. Első írói sikereit is ennek köszönhette, azonnal lett közönsége. S idézzük az 1924-es jellemzését: „Abból a Magyarországból jött, amelyet nem láthatunk többé viszont, amely Magyarországon éppen olyan életkérdés volt az irodalom ügye, mint akár a mindennapi kenyér. [...] Bródy Sándor újdonság volt az országban, amikor megjelent. Igaz, hogy még Jókai volt az irodalom királya, de már voltak egyes olvasók, akik más könyvekre is áhítoztak. [...] Szerkesztő korában a Fehér könyv olvasóin át közvetlenül megérezhette az emberek meleg érdeklődését. Volt gondtalan és gondterhelt, lakmározott és böjtölt, volt boldog is a maga módja szerint, de mégis legtöbbször boldogtalan.”

Herczeg Ferenc pedig azt írta, Bródy megengedte magának „azt a fényűzést, hogy saját szemével lásson” – és erre ösztönözte az újságírókat is. Herczeg *A Hét*-ben (1891-ben) mutatta be az akkor huszonnyolc éves tehetséget, aki szintén a folyóirat munkatársa volt az indulástól kezdve, olyan nevek társaságában, mint Jókai, Mikszáth, Justh, Heltai, Ignóty, Lovik és Thury. Herczeg vitatta, hogy Bródy naturalista lenne – ezt ugyanis csak ő állította magáról, mások pedig vakon utána-mondták. Ettől az iskolától csak egyetlen dolgot tanult: élesen látni, „de látó

szemeinek szívrághártyáját nem változtathatta meg semmiféle iskolai kultusz dogmája”.

Szerinte nemcsak a naturalizmus-hoz nem lehet sorolni Bródyt, hanem általában távol tartja magát stílusoktól és iskoláktól. Mindig arra törekszik, hogy a sajátos öserőt szólaltassa meg.

Telitalálatos fogalmazással rögzítette meglátását, mely szerint: „Bródy nem naturalista, hanem Bródyista. Originális úgy erényeiben, mint bűneiben, originális néha a rakoncátlanságig. Eredeti az ő széles, szórakozott, tépelődő elbeszélő modora, mely el-elmélyed mellékes részletekben: eredeti az ő nyelvezete is, mely hol darabos, érdes, zakatoló, mint az üllőcsengés, hol ismét eufonikus és tökéletes, mint a harangkongás és orgonazúgás.”

Az újdonság és az egyéniség adta a publicistaerőt is, avagy: a publicista készítmények teremtették meg a Bródy-újdonságot a magyar irodalomban. Az idézett portréban (Sótér István tollából) olvassuk: „Ez a különös, nyugtalan, megtermékenyítő szellem a maga hatását s úgyszólván napjainkig terjedő inspiráló erejét nem abban fejtette ki, amit megalkotott, hanem abban, amire felhívta a figyelmet”. Egyszerre volt Krúdy-kortárs és Krúdy-példa is a stilizáló dekoratív prózai hatásokban: zenei prózanyelvet alkotott, és ha ezt a hangot már kevésbé érti a fül, a szív még mindig képes játszani rajta.

Múzeumi Kurír – Visszatekintő

MAKLÁRY KÁLMÁN ENCORE
Kiállítás a DOTE Elméleti Galériában

Huszonegy festmény. Nem véletlen, hogy éppen ennyi képből válogatott a régebbi és új munkákat is bemutató kiállítás. Ez a szám azért lett a népi szóhasználatban a 'nyerő' státusz kifejezője, mert a teljesség száma, a tökéletességé – akár a *három és hét*, akár a *tizenhét és négy* kombinációja. A számok szakralitása utal a lényeg és teljesség, a belső mag és a külső burok kapcsolatára, jelenti a lelki és szellemi mondanivalót körbefogó látható keretet; a teremtés teljességében fölbizsereg a festmények mélyén valamilyen sűrű és forró légzésű emlékezet. Egyszerre

érezzük az ösztönök csábítását és a szellemi kiteljesedés röptető erejét; a hangok és szünetek szétbonthatatlan struktúráját a képsorozat fölszikkasztó ritmusával, szuggesztív mozgásával, érzelmi idejét is szabályozó összhangzatával.

Ritmus és idő, szuggesztív mozgás, érzelmi reláció és összhangzat, hangok és szünetek szerkezete, a dallam mint maga a struktúra. Ezeket az attributív jelzőket általában a zene esztétikai leírásában alkalmazzuk, nem a festészet jellemzéséhez használjuk. Még akkor sem, ha az adott festészeti stílus az expresszív vagy a non-figuratív, érzelmi és szimbolikus tartalmak kifejezésére hivatott.

Maklár Kálmán akril festményei: Angyalok játéka (2011, fent); Angyal (2000, lent)

Maklárý Kálmán festészete mesterien példázza a figurális és nonfiguratív expresszivitás megjelenési módjait. Az érzéki indulatot, a teremtőgesztus intenzív totalitású látvánnyá érlelt erejét és érzékeny báját. Az ő egyedi (a chagalli mintával együtt a szintén örökségadó Gulácsy világát elhagyó, azt átalakító) expresszív festészetében a zene jelenléte lényegformáló elem. Ezt a kritikusok is megjegyzik, de a művész is vallja, mikor a képekről a bensőjében megszólaló zeneként beszél. „Érzéseim és gondolataim kivételései, allegorikus képek” – teszi hozzá, s másutt arról olvasunk, hogy Maklárý „zenei összhangzatot eszünkbe idéző kompozíciói egy hitelesebb lét álmát és igényét fogalmazzák meg [...] időtlenül”.

Maklárý tárlatnyitóin szinte kötelező penzum elmondani, hogy a művész egykor rockzenész volt; hogy számára a zene és a festészet ugyanannak a dolognak a két oldala; hogy a „muzikalista” képzőművészeti mozgalomhoz kapcsolódik – e tradíció szerint a zene és képzőművészet rokonai egymásnak, oly mértékben azok, hogy a zene akár a festett látvánnyal is megjeleníthető.

Maklárý Kálmán:
Álom (2006)

De mit értsünk a festmények zeneisége alatt? Azt-e, hogy a kép valamely zene-művet illusztrál? Nem! Létrejöhetnek ugyan festmények a zenei aláfestés nyomán, ám ettől nem lesz a kép zenei, megmarad illusztrációnak. Közelebb jutunk a kifejezés lényegéhez, ezt mondva: a Maklárý-festmény nemcsak a látványával hat, nem csupán a színek érzéki erejét közvetíti, hanem zenei típusú élményt is ad. Tehát nem pusztán a tárgyiasságot szólaltatja meg, nem valamilyen történetet mond el, hanem legbensőnk önmagában való mély megindultságának (ha úgy tetszik: áhítatunknak) ad hangot.

Ezért ne is keressünk elmesélhető történetet a képeken. Fölidéz a cím egy zene-művet (*Bolero*, 2003), sőt, magát a színpadi élményt is (*Színház; Bohémélet*, 2010), ellenben az *Ének magamról* (2005) már arra utal, hogy a mesélő helyett a

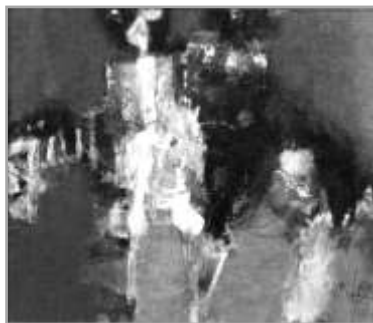

lírikus lép elénk. A festmény áhítata színeken és ecsetgesztusokon átsugárzó erő. Hogy ismét a képcímekkel szóljunk: *A tér és idő zarándokai* (2003) által közvetített öröm, *A szeretet ereje* (2012). A festmény elevenné váló érzelem – *Rezonancia*, ahogy szintén egy új, 2012-es kép címe mondja; vagy a *Pozitív rezgések* anyagba sűrítése (ezt az itt látható legkorábbi, 1996-os munka címe üzeni).

*Maklár Kálmán: Rezonancia (2012);
lent: A bölcsesség kezdete (2004)*

Maklár Kálmán festményei tehát nem arra hivatottak, hogy a festett figurák játékaik vagy élménybeszámolóik legyenek. Az alakokat se feltétlenül keressük, bár fölfedezni véljük *A nyugati ablak angyalát* (1998), nem rejt el az arcot az *Álom* (2006) sem, *A bölcsesség kezdete* (2004) a vágynak és félelmeknek csontlábakkal átlóvalgoló allegorikus idő. Az utóbbi három esztendő munkái (*Sejtelmek, Bohém-élet, Színház, Angyalok játéka, Titokzatos öröm, A szeretet ereje, Rezonancia, Vonzódás*) az egyre finomabb lebegésközelítést közvetítik, az egymásba fonódó és egymásra rétegződő kapaszkodások és nagy világsóhajítások erejét.

A zene és a festmény ünnepi karakterét, a hétköznapokból kiemelkedő létezés-élmény emberfölötti megszólítását érezzük. Kapjuk *A dolgok szerkezetét* (2007) az álmok és az érzelmek struktúráját; felszólítást az *Oldó kontaktus[ra] a belső énnel* – a magunkkal szembeni tisztánlátás összegubancolódtott fonálát kell kibogozni tehát. A megfestett dallamot – s a színekbe álmodott teljesség-vágyat – érzékelve, az időben való jelenlét, a benne-lét, a hangok és

szünetek bonthatatlan struktúrájában az anyagtalannal való szellemi és lelki összekapcsolódás nagyszerű esélye bontakozik ki. Erre a benne-létre vonatkozik Maklár Kálmán egyszerre áhítatos és orgiasztikus szín-mámora és líraian ihletett fegyelme.

Jelen vannak ugyan a zenei inspirációk, de ezt inkább úgy kell értenünk, hogy a zenei mű építkezésének sajátosságait ülteti át a művész a festóvászonra. Ezért a befogadás sem csak térbeli, de az időben is lezajlik ez a ritmikus, az érzéki felindulások és szellemi nyugalomok harmóniáját megteremtő folyamat. Ha jól „hangoljuk rá” szemünket a látható zeneiségre, kompozíciós tételeket, visszatérő motívumokat, párhuzamokat és oppozíciókat ismerünk föl. Érzékeljük a főtéma kibontakozását, a szólóhangokat és kíséretet. A megadott témára való emlékezés kerül középpontba; fontos szerepe van a téma ismétlésének és a modulációnak – a más hangnembe való átfejlődésnek –, a művész önmagára eszmélésének.

Olyan a megkomponált képsorozat, mint egy szimfónia. Noha önmagában a kép csak egy etűd, ám ez a huszonegy festmény is nagy egészet formál. Szimfóniát, összhangzást, az életlényeket megszólaltató motívumok egy fajta érzéki szentségben, az áhítatos indulatvarázslatok és az ajándékul szerzett álmok ölelésében egymásra lelő örömet.

Maklár Kálmán: *Bolero* (2003)

A kiállítás címe: *Encore*. A francia szó azt jelenti, hogy *még*. S mennyire találó az egzisztenciális élmény, a létezés mélység-magasságának átéléséhez! Henri Bergson alkotta meg a *durée*, a *tartam* fogalmát arra, hogy vele az életnek egyetlen pillanatban is megragadható állandóságát és a folyamatosságot, a folyamatos változás és megújulás ciklikus létezésörömet kifejezzük.

A *tartam*fogalom két kulcsmozzanatot foglalt magába: a *még nem* és a *már nem* állapotát használta Bergson a jelen, az éppen most, az aktuális idő, a *jelenlét* kifejezésére. Ez az a pillanat, amelyben vagyunk, ez a benne-lét. S noha a zenét az időben érzékeljük, megszűnik benne az idő. A jelen-lét pedig átformálja a képet is, amelynek térbeli kiterjedése van, mégis elvész a tere, és idővé válik. Maklár Kálmán *encore*-élménye azt jelenti, hogy a „*még*” nem idő, hanem tér, a lelki

látóhatár kiszélesítése. Ezzel együtt pedig a festmény a hétköznapi időből kilépő szakrális idő, az ünnepi idő kifejezője lesz.

Az *encore*, a *még* szócska a létezés reménységére, az értelemben rejlő hitre, az elindulás, megújulás és megmaradás képességére utal. A *még* azt jelenti, hogy vannak erőt és hitet adó terveim. Azt jelenti, hogy van múltam, de én a jövőre gondolok; és azt jelenti, hogy a *még* és *már* között itt vagyok, a pillanat mámorában, a megélt idő áhítatával. A *még* azt jelenti, hogy itt vagyok, ég és föld között, élek; hogy ébrenlét és álom között alkotok; még van idő, még mindig változom; hogy az elindulások mindig megerősítenek. A *még* azt jelenti, hogy szükségem van emberi kapcsolatokra. Az ég és föld között, ébrenlét és álom között is szükségem van hitre és szeretetre. És azt jelenti, hogy az együtthangzásaim és disszonanciáim, a konfliktusaim és átöleléseim – mivel megfestem azokat – a művészet tárgyává, ha úgy tetszik festői problémákká is válnak.

Mert élet és művészet a *még* és *már* között (a folyamatos jelen áhítatos mámorában) válik eggyé. Ezt a sok-sok *még*-et, az *encore*-okban rejlő izgalmas, olykor félelmetes ritmusokat, a vágyakból és csalódásokból összerakódó életsóhajtasokat is kifejezik Maklár Kálmán képei. Rendezett már 2013 májusában *Encore* címmel kiállítást Budapesten, októberben volt az újabb fővárosi tárlata, s a kettő közt jött vissza Debrecenbe kiállítani. A *még*-élmények folyamatos egymásutánja a létezés ajándékjellegét erősítheti föl. (A jelentés teljességéhez hozzátartozik, hogy az *encore* szó – pl. angol nyelvterületen, a zenei vagy színházi produkciókra alkalmazva azt –, utal az újrázásra, visszatapsolásra, a ráadásra is. Ezért a „még”

jelentése a bővüléssel együtt korlátozódik arra, hogy „még egyszer”. A „ráadás” és „újrázás” ugyanis inkább lezár, mintsem nyitva hagyja a további lehetőségeket, noha az említett „ajándékjellegre” talán konkrétan utal.)

Maklár Kálmán: *Sejtelmek* (2010)

A művész – Debrecen és New York, Los Angeles és Hajdúszoboszló, Párizs és Mátészalka, Milánó és Nyíregyháza, Amszterdam és Nagykanizsa, London és Budapest között (kiállításainak helyszínei között); az ébrenlét és álom között,

angyalok és démonok között, a zene és a kép között – nem bemutat egy tárgyat, hanem önmagán szűr át egy jelenséget. Nem a dolgot látszatként, hanem a dolghoz való viszonyt faggatja – lehámozva a külső burkot, a lényegét keresi.

A festmény olyan zene, mely mintha egy (félve és titokban) álmodott világ mesebeli kottakönyvéből került volna a paravánokra. „Egy olyan álmot mozgat, amit a körülöttem állók nem látnak, és nem éreznek” – idézhetjük föl Maklár Kálmán vallomásrészletét. Az emberi szenvedély hullámvásait tudatosítja, így szemlélődésének egyszerre a tárgya és alanya a láthatatlan világot faggató vágyképzet. Tudja, a látszatok mögött nem valóságot kell keresni, mert ott az elkendőzhetetlen igazság lüktet.

De az igazság kiderítése vajon vállalt művészi feladat-e? Nem inkább sajátos valóságot kíván teremteni az alkotó (ezt Maklár ars poeticája is megfogalmazza: „A festészet bizonyos fokú mágia... – és a képalkotó eszközök abban segédkeznek, hogy „a festő szándékát a tiszta energia ragyogásává koncentrálják”)?

*Maklár Kálmán akrilképeiből:
Tér és idő zarándokai (2003)*

Úgy vélem, a művész fölismerte: a valósággal nem megy semmire, a valóságok között nem találja meg önmagát az ember. Csak az igazság a fontos, ami viszont semmit nem ér a jóság és szépség nélkül. Azt hiszem, Maklár Kálmán éppen a szépségből igazzá formáló jóságot keresi festés közben, azt a minden ember lelke mélyére kottázott dallamot, a hangok és szünetek (születések és meghalások) szétbonthatatlan struktúráját, a létezés rendkívüli élményének tudatosulását.

Azt a pillanatot keresi, mikor ugyanazt jelenti az embernek magába nézni, mint föltekinteni az égre, a csillagokra; rájönni arra, hogy milyen parányi is vagyok, hogy mennyire kiszolgáltatott, közben mégsem elkeseredni, hanem boldognak lenni – mert élek, *még* benne élek az időben, az ég és a föld között: időtlenül, a Teremtő tenyerében.

KORTÁRS KÉPZŐMŰVÉSZET – TÖRTÉNELMI KÖRNYEZETBEN

Molnár Mátyás (1923, Karácsond – 1982, Vaja), a Vay Ádám Múzeum alapítója és első igazgatója születése 90. évfordulóján emlékkonferenciát rendeztek a vajai várkastélyban. Itt tartottam egy előadást a Molnár Mátyás által létrehozott képzőművészeti gyűjteményről. Az emlékkonferenciához kapcsolódott egy, az inkább az első időszakból válogató kiállítás. Az „*In memoriam Molnár Mátyás*” – *Válogatás a Vay Ádám Múzeum képzőművészeti gyűjteményéből* című, mintegy félszáz műből álló kollekció 2013. szeptember 30-ig volt látható a Jósza András Múzeumban, Nyíregyházán.

A válogatás műfajilag és tematikailag, szerzők és stílusok szerint is alkalmas reprezentálni a kollekció első jelentős időszakát, a „hőskorszak” első öt évét. Az 1971-ben kiadott katalógus (*Mai magyar képzőművészet a Vay Ádám Múzeumban*) 69 művésztől 125 tételt ad közre – 57 alkotó 60 reprodukált művével. (Már akkor 13 alkotással, egy nagyobb méretű olajtempera képpel, hét rézkarccal és öt linómetszetes Váci Mihály-versillusztrációval volt jelen az a Váci András, akinek szintén főszerep jutott a gyűjteményszervezésben.) Az alkotások többsége adományozás, a művészek följajnlása révén került a kollekcióba, de a Művészeti Alap – az akkori, évi kétmillió vásárlásból – 14 művet adományozott a múzeumnak, közte pl. Csík István, Dobi Piroska és Frank Frigyes olajképei mellett Kóbor Elek öt gipsz reliefjét.

Molnár Mátyás múzeumalapító a kezdettől fogva kapcsolatot tartott a térségből származó, a helyi problémák iránt fogékony, országosan ismertté vált értelmiségiekkel, köztük például

Ratkó Józseffel, Czine Mihállyal, Végh Antallal, Váci Mihállyal. A költő képzőművész testvére volt Váci András, aki a múzeum 1964-ben történt nyitásakor Molnár Mátyás úttörő kezdeményezése mellé állt. 1965-ben – a megyei tanács VB engedélyével – azért keresték meg a megyében élő, illetve a Szabolcsból elszármazott, fővárosban megtelepedő festőket, grafikusokat és szobrászokat, hogy adományukkal segítsék a képzőművészeti gyűjtemény megalapozását.

1966 márciusában 36, a múzeumnak ajándékozott műtárgyat vett jegyzékbe Molnár Mátyás; s a gyűjtemény az évek során a többszörösére gyarapodott – 2013-ra mintegy 1.100 tétel jelent meg a műtárgylistán: a 41 grafikus- mellett 55 szobrász- és 186 festő-, összesen 282 képzőművész nevével. Jelendő a gyarapodási ütemet, felidézem Molnár Sándornak a 2012. esztendőértékelő múzeumbaráti közgyűlési beszámolója részletét. „2012-ben a képzőművészeti gyűjtemény közel 50 alkotással bővült a téli alkotótábor és a Vaja Art őszi művésztelep résztvevői jóvoltából – és

az alkotószobában dolgozó művészek által felajánlott festmények, grafikák révén.” Az 1994-től már művésztelepi formában zajló alkotómunka, illetve a résztvevők műtárgyadománya az eltelt két évtizedben önmagában is jelentős gyűjteménygyarapodást eredményezett – noha az első nyolc évben a művészek kevesebb alkotást hagytak itt, mint a 13 idényt maga mögött tudó téli alkotótáborban, mely kiegészül a 2013 őszi 6. alkalommal megrendezett Vaja Art művészteleppel.

A Nyíregyházára vitt válogatás első-sorban az 1971-ig összegyűlt anyagra épül. A háttérrel vizsgálva, nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az induló kollekciót nem hivatásos műgyűjtő, különösen nem mecénás, illetve nem is (a háttérből anyagi és/vagy erkölcsi oltalmat is kínáló) társadalmi szervezet segítette.

Váci András:
Olvasó lány

Az alapkollekció létrejöttékor s az első öt év utáni szemle alkalmával ez az állomány ugyanúgy Szabolcs-Szatmár legjelentősebb kortárs magyar képzőművészeti gyűjteményének számított – az *Artportál* szóhasználata szerint –, mint az 1994-es váltáskor (nemzetközi művésztelep) vagy napjainkban.

És nem volt szó különösebb anyagi támogatásról; a Művészeti Alap szintén csak az első hívó szóra hallgató alkotói adományozás, az alulról szerveződő elindulás sikerét látva adott át saját vásárlásból műtárgyakat a múzeum számára. Ez a – mai szóhasználattal – civil kezdeményezés arra a fölismerésre

épült, hogy az úgynevezett művészet-közvetítő intézmények közt a múzeum különleges státuszt élvez, mert vannak kötelezettségei és lehetőségei. Nemcsak a múlt relikviáit köteles őrizni, hanem az új értékek létrehozásában is részt vehet. Az irodalom, színház- vagy zeneművészet esetében egyértelmű az a hely, ahol a közvetítés zajlik (könyv- és folyóiratpiac, könyvtár, színház és hangversenyerem), a képzőművészet azonban ott is hat, jelen van, ahol nem jelölték ki annak hivatalos helyét.

Konfár Gyula: Női portré

Hauser Arnold művészetszociológiai megközelítése a múzeumokban zajló távolsági kommunikációról is beszél, áthidalva az időt és teret, miközben a

művészet itt nem marad meg annak, ami eredetileg volt. Így ír: „Történelmileg távol eső, és ezért szociológiai-lélektanilag elidegenedett műalkotásokat értékelnek át és őriznek meg, új értéket teremtve ott, ahol a régi érvényét veszítette vagy veszíthetné.”

A múzeum a jelentéktelen tárgyak tömegéből válogatja ki a „minőségileg becses vagy történetileg jelentős” műalkotásokat, törekedve rá, hogy többekévébbé átfogó képet közvetítsenek akár egy kor, egy nemzet, akár az adott tájegység életéről, törekvéseiről, illetve stílusáról (élet- és művészetstílusáról), szokásairól stb.

Mindig vitás volt annak megítélése, hogy a múzeum feladata-e a kortársak gyűjtése. A vajai kollekciónak akár erre is egyértelmű választ kínálhat: Akkor, az 1960-as évek közepén a művészet és a közönség párbeszéd-szintereként is gondolkodtak Molnár Mátyásék erről a múzeumról, és ezzel mintegy sajátos formában kapcsolódottak a '60-as évek alatt föléledő szimpózium mozgalom irányához – melyhez formailag egyébként nem volt köze a kezdeményezősüknek. Érdemes lehet fölidézni itt a korabeli modern művészeti attitűd értékelését. Sümei György úgy véli, hogy az 1960-as években a modern művészet látszólag illeszkedett az ún. „rendszerkonszolidáló” törekvésekhez, de valójában a progresszivitással és a kísérletezéssel, az avantgárd-követéssel – ha nem is ellenzéki, de – föltétlenül konfrontálódó magatartást választott.

A művésztelepi tradíciók az alföldi régióban is újra gyökeret vertek: 1964-ben jött létre Hajdúböszörményben a Hajdúsági Művésztelep, 1975–76-ban a Hortobágyi Művésztelep, mely 1982-től vált folyamatossá, s a művésztelepi munkával párhuzamosan indult meg a kortárs művek rendszeres és tudatos gyűjtése az adott településeken, de ez a tevékenység különbözött a múzeumok munkájától. Vaján a kortárs (és azon belül jelentős részben modern) művek gyűjtése kezdődött, s a gyűjtemény ma már része egy történeti anyagnak. A vita akár el is dőlhetne: ami a jelenben kortárs, része az a jövőben a múltnak. A jövő múzeumi szakemberének dolga az utókor szelektáló értékítéletével adni tisztább profilt a történeti anyagnak. A vajai képzőművészeti gyűjtemény is bizonyára rászorul egy ilyen szelektáló visszatekintésre – erre alkalmat kínál idén a múzeum és 2016-ban a képzőművészeti kollekciónak 50 éves jubileuma.

Példa nélküli volt az 1965-ös ötlet, egyrészt azért, mert újraértelmezte az *artefaktum* fogalmát, azt mondván, hogy a képzőművészeti tárgyat ki lehet emelni a kortársi gyakorlat köréből – a galériából, hétköznapi paravánokról és lakásfalakról –, s azért van múzeumi helye, mert esztétikailag autonóm, ami a múzeumba kerülés alapfeltétele. És hadakozott azzal a fölfogással, hogy a múzeum a műalkotás temetője volna, amit például Paul Valéry is képviselt. Noha megrendül közöttük az ember, de – mint Hauser Arnold tolmácsolta

a kritikát – „kripták szorongató áhítata veszi őket körül”.

Attól függetlenül, hogy elfogadjuk-e Valéry műtárgy-temető elképzelését vagy sem, a feltételezés alapját eleve megszünteti a kezdeményezés másik újszerűsége: a megkereséssel együtt a művészek arról értesülhettek, hogy a várkastélyban Molnár Mátyás alkotóotthont alakított ki. Ezzel a mű nem-hogy „mauzóleumba” nem került, de élő közeget mozgósított maga körül. Az 1994-től máig folyó alkotótábori munka pedig mindig újraaktiválja a műnek életet adó cselekvő befogadást.

A kastély termei ráadásul kecsesítő adottságokat kínáltak képzőművészeti tárlatok rendezéséhez. Az alkotóbástya egyszerre csak egy-egy művészt tudott fogadni (alkotó magányt és történelmi várkastélyfalak közt születő ihletet vagy teremtő indulatot kínált), mégis afféle rendszerpuhító mottóként emlegették itt is a „közösségi művészet” kifejezést. Nem a szó ideológiai interpretációjában tekinthető közösséginek ez a művészet (nem a rendszer üzeneteit tace-paózta az alkotó), egyszerűen csak azért, mert a gyűjteménybe kerüléssel, valamint a kollekciónak bemutatásával közönsége is lesz az alkotásnak. Ez a művészet se nem közösségi, nem is „közönségi” – tehát nem tört az olcsó népszerűség (a könnyen érthetőség) státuszára.

Bár a „szocreál” tematikája köszön vissza egy-egy alkotáson (Antal Ilona, Csizmadia Zoltán, Nagy Mihály, Szurcsik János, Patay László, Z. Szalay Pál),

a jelentősebb műveknél megfigyelhető azonban, hogy a tematikát relativizálja a művészi megformálás és az alkotó-élmény esztétikai érték közvetítésének mélyről feltörő ereje.

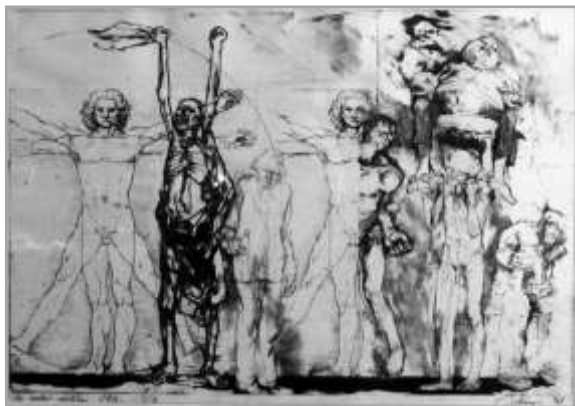
V. Bazsonyi Arany olajképe olyan emberi sorsot mutat be, mely egyúttal a korszak szimbolikus kritikája is lehet; Váci András *Olvasó lánya* ténylegesen polgári élet- és művészi ideált követ (a Római iskola és vele a preraffaelizmus műveltségi és esztétikai hagyományait folytatja). Vecsési Sándor, ifj. Szabó István, Szőnyi István, Ridovics László, különösképpen Palitz József portréja a bánatot, a védekező iróniát, s másutt a megkeményítő dacot, a sorsfájdalmat tükrözi – és ezek a tulajdonságok nem képesek „elfogulatlanul” dicsőíteni egy rendszert! – Nemkülönbön Konfár Gyula *Női portréja* sorolható még ide, mely ugyanúgy üzeni a mélyről fakadó szomorúságot, mint a kiüresítő gyilkos reménytelenséget, a „már mindegy” lemondását. Gádor Magda terrakotta

szobrának címe (*Szomorkodó*) nem is akarja leplezni a hangulatot – melynek legfontosabb „építőeleme” a hiány.

S földidézhetünk számos olyan remek alkotást is, mely a tiszta, etikai meg-alapozottságú esztétizmus eszközeivel mond ítéletet koráról és környezetéről. Bálványos Huba litográfiája ilyen, *Az ember mértéke* – a humanista értékrend, a reneszánsz utalások a 20. sz. embersorsának gyötrelmeivel ötvözve jelennek meg; az egzisztenciális érték-kontrasztot fokozza a morális ellentmondás az emberi tartás és bűnélvázat (vagy a kiszolgáltatottság és az alkotó cselekvéskényszer) között.

Különösen értékes darab Csohány Kálmán *Sirató* című rézkarca. Kevés grafikai eszközzel, néhány vonallal oly tömör, fölfakadó elemi erővel szólal meg általa a fájó emberi benső, mint amilyen szívet szorító érzést talán még a népballadák sem tudnak kiváltani. A korabeli értékelés (a katalógusban és a *Művészet* című folyóiratban, 1966-ban)

csupán „a magyar nép lelkiségéről, ősi kapcsolatainak rejtett értékeiről” beszélt.

Bálványos Huba:
Az ember mértéke

Gross Arnold képét a kritika „emberi furcsaságok” tárházaként magyarázta, mi inkább úgy véljük, hogy a figurák és motívumok szecessziós burjánzásában nemcsak a művészi gesztusokra kell figyelni, de a kompozíció allegória jellegére is. *A művészet dicsérete* című rézkarc témája talán nem is „az emberi furcsaságokkal szembeni bocsánatosság”, hogy „a mű nézőjét is cinkosává fogadja ebben a megértő bocsánatosságban”, hanem annak kimondása is: a művészet csak úgy a valóság tükré, ahogy azt színpad és közönség kívánja. És valóban cinkosul kacskint a művész: színpadon áll festő, szobrász, modell és mű, játszik az életéért, de boldog is szeretne lenni az élet-halál harcban. Hasonló virtuozitással – a szecessziós karaktert a népművészeti ornamentika révén őrző, erőteljes, expresszív stílust tartva – született Würtz Ádám rézkarca (*Kakas és huszár*). Ez a kompozíció is magába foglal több kisebb, kiegészítő jelenetet, mégis a balladás világ helyett inkább a humor dominál, s mindvégig őrzi a művész (az indulati rajzkarakter ellenére) az illusztrációk könnyedségét.

Szintén beszámol a művészszerpről – a fölmagasztosulástól az önáldozó hiábavalóságig –, a babitsi és az Adypéldáról Kiss Kovács Gyula remeke, a *Próféta* című érem. Kokas Ignác őszi (allegorikus) tájképe a méltatás szerint „műzeumi értékű mű”, mely „a természet és az ember új érzésekkel teremtett bensőséges kapcsolatát ragadja meg”, ám éppen nem bensőséges viszonyról van szó, hanem a csöndes fájdalomról,

a tettvégglyal szembeni melankóliáról, elmúlás elleni tehetetlenségről, az őszi színvarázslatok helyett béklyóba fogott lélek vergődéséről.

Würtz Ádám: *Kakas és huszár*
(jobbra lent: Kiss Kovács Gyula
Próféta című éreme)

Nincs módunk minden képet külön elemezni, de a sort zárva megemlítem Móre Mihály linómetszetét, az állattá változó *Parázsfűvót*. A drámai jelleget csak részben adja a fekete-fehér vagy a vonal-tömeg kontraszt, sokkal erősebb nyugtalanító feszültséget ébreszt föl a

humánumot állatiasító hatalmi vágy (a Parázsfűvő épp valamilyen tüzet kíván fölébreszteni – s ez veszélyes is lehet.) Téma volt Vietnám, s természetesen a Vajához kapcsolódó történelmi alakok ábrázolása (Búza Barnabás és Németh Mihály egy-egy *Esze Tamása*, Kisfaludy Strobl Zsigmond reliefje, a *Rákóczi Ferenc és Esze Tamás találkozása*, hasonló címmel Veszprémi Endre rézkarca – s egy másik önálló II. Rákóczi Ferencről – került az első szemlézett gyűjteménybe).

Molnár Mátyás örökségének itt van a folytatása. Az 1994-ben Gaál András csíkszeredai festőművész javaslatára indult Vajai Nemzetközi Művésztelep évente 10-15 alkotót hívott meg, telep-záráskor – a szokott rend szerint – az itt készült művekből közös kiállítást szerveztek a múzeumban. A Molnár Mátyás Alapítvány díjazott művésze automatikusan lett tagja a következő évi telepnek, s annak nyitáskor önálló tárlatot rendeztek műveiből. Határon inneni és túli magyar alkotók mellett román, moldáv, ukrán, lengyel, holland és amerikai művészek jártak itt.

Az első nemzetközi művésztelepnek 11 tagja volt. Sokat segített Gaál András gyergyószárhelyi alkotótábor-vezetői tapasztalata, s alapoztak a hortobágyi telep törzsgárdájára. Szerepelt a tagok közt Égerházi Imre, Madarász Gyula, Dudás Gyula, Kopacz Mária és Micska Zoltán, Petkes József, Vígh István, s az a Madarassy György Nyíregyházáról, aki a második idénytől kezdve vezette

a telepet. 8–14 meghívott művésszel dolgoztak (kivételt jelentett a 2000. év 5 fővel); a névsor mindig új tagokkal bővült, megyében élő, magyarországi és határon túli magyar, vagy más hazai művésztelepen is megforduló külföldi alkotókkal. Közben jött létre a művésztelepi rend ma ismert formája, mikor a vendégházat kialakították, és a télvégi művésztelepekhez az ősszel rendezett alkotótáborok csatlakoztak.

Tanulmányozva a festő-, grafikus- és szobrászművészek sorát, az elismerés hangjait nem palástoljuk. Az önkényes és véletlenszerű kiemelések is mértékadó listát eredményeznek. A főttebb már említettek mellett olyan neveket sorolhatunk itt, mint Asszonyi Tamás, Borsos Miklós, Kallós Ede, Pátzay Pál, Szervátiusz Jenő; a grafikusok közt Andruskó Károly, Fery Antal, Diskay Lenke (ők mindannyian a kisgrafika kiváló mesterei). A legváltozatosabb képet a festőművészek mutatnak, itt említhetjük Horváth János, Földessy Péter, Finta Edit, David Beeri, Buhály József, Bíró Lajos, Zsigmond Attila, Pál Gyula, Márton Árpád, Réthy Mátyás, Salamon György, Szinte Gábor vagy Pálffy István nevét.

Az új múzeumi törvény végrehajtása során a Vay Ádám Múzeum szerencsés helyzetbe került azzal, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartozik. Az új anyaintézmény is méltányolja a közel fél évszázados tradíciót, elismeri, hogy múzeumi feladat lehet a kortárs művek gyűjtése is, így fontos szerepet tölthet

be az intézmény a művészetközvetítés, az értékgenerálás folyamatában. Mint említettem, a közeli jövő feladata lesz a jobb híján a raktárban fölhalmozott értékek újbóli számba vétele – noha mintegy 200 képet a múzeum letéti formában különböző intézményeknél helyezett el. Számos nagyobb, pannó méretű kép van a múzeum birtokában – azok bemutatásáról is gondoskodni kell. A gyűjtemény megalapozásában Molnár Mátyást segítő Váci András szerepe nemcsak az első adományozás során emelkedett ki, hanem 1973-ban is ajándékozott, s 1995-ben a művész felesége a hagyatékot Vajára testálta. Az örökség méltó volna arra, hogy a múzeum Váci András műveiből emléktárlatot szervezzen.

A művésztelep anyagából nem most rendeztek először külső helyszínre vitt kiállítást. 1997-ben *Vajai impressziók* címmel Balatonfüreden, a Községi Házban, illetve a nyíregyházi KPVDSZ Művelődési Házban volt bemutató, és 1998-ban *A Vajai Nemzetközi Művésztelep* öt éve című kollekciónak adott otthont a nyíregyházi Városi Galéria. A közelgő 50. évforduló újabb áttekintő tárlatokhoz kínál majd alkalmat.

Sirató

Csohány Kálmán rézkarca;

Pál Gyula Kanyargós utca (olaj)

Balra, lent:

Móré Mihály linómetszete:

Parázsfúvó

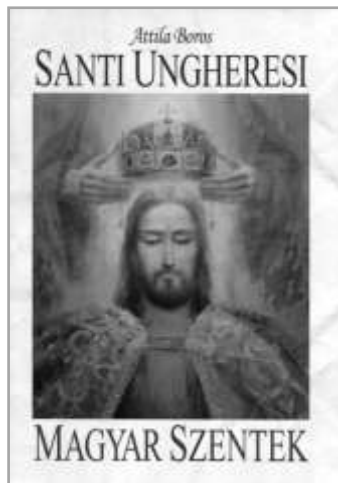

A MAGYAR SZENTEK RÓMÁBAN

**„Gyémántokként ragyogják be
Európa egét”**

A *Magyar Kurír Katolikus Hírportál* számolt be róla, hogy Boros Attila festő- és grafikusművész alkotásaiból nyílt kiállítás 2013 őszén (november végén) a Pápai Szalézi Egyetemen Rómában. „A *Magyar Szentek* című kiállítás a Szentszék melletti Magyar Nagykövetség és a Pápai Szalézi Egyetem közreműködésével valósulhatott meg, és azon megemlékezések sorába illeszkedik, melyeket Sándor István magyar szalézi vértanú budapesti boldoggá avatása alkalmából rendeztek vagy rendeznek Magyarországon és külföldön” – írja a portál, mely bemutatja a kiállítás plakátját is.

A római tárlatot Gianfranco Coffele, az egyetem rektor-helyettese és Gyóriványi Gábor nagykövet nyitották meg. A Koncz Galéria (pontosabban a Koncz Sándor alapította Debreceni Kortárs Művészetért Közhasznú Alapítvány) által támogatott sorozatot korábban a partiumi közönség is láthatta – a kiállításnak a Nagyváradi Püspöki Palota adott otthont.

Boros Attila a római kiállítás megnyitóján nyújtotta át az egyetemnek a Sándor Istvánról készült portréját (Sándor István magyar szalézi vértanú a legújabb a magyar szentek és boldogok sorában).

A teljes sorozat, majd' egy évezredet ölelve át, Szent Istvántól Boldog Sándor Istvánig mutatja be a magyar történelem (egyúttal a keresztyénség) meghatározó személyiségeit. A római kiállításra színes és színvonalas kétnyelvű (olasz–magyar) katalógus készült.

A felajánlás (A Szent Korona felajánlása Szűz Máriának) – Boros Attila festménye

A katalógus három grafika (*Mária és Jézus; Szent Erzsébet; Szent Margit*) mellett további huszonöt kép reprodukcióját tartalmazza. Álljon itt néhány cím: *Szent István megkoronázása; Szent István intelmei Szent Imréhez; Szent István gyászolja fiát; A felajánlás; Szent László füve; Szent László vizet fakaszt; Szent László és a kun; Szent László imája; Szent Erzsébet a kórházban; A rózsacsoda; Szent Erzsébet menekül gyermekeivel; Szent Margit imája.*

A bevezetőben Erdő Péter bíboros, Magyarország prímása írja: „Minden igazi művészet egy fajta szent tevékenység, hiszen megnyitja a világ ajtaját fölfelé, tükröz valamit abból, amit mi szentnek hívunk, ami több pusztá látványnál és érzetnél, mert azt beleállítja egy nagyobb és mélyebb összefüggésbe. A szakrális

művészet ezt különösen hivatásának tekintti, képes arra, hogy felvillantson valamit a földöntúliból. Az ilyen szent művészet ma rendkívül időszerű, hi-tünk bemutatása érdekében.”

*Boros Attila:
(Magyarországi) Szent Margit;
Szent Margit imája*

E gondolat könnyen párhuzamba állítható Somogyi Győző történeti-esztétikai érveléssel egyaránt alátámasztott fölvetésével (az *Aracs* című folyóiratban közölt *Szent művészet* című esszéjét az 55. kötet 53–54. oldalán szemléztem) – a két észrevétel mintegy reflektál is egymásra –, miszerint „a szent művészet újjászülete-tése [...] időszerű és indokolt. Ez csak a tradíció elvágott fonalához való visszatérés, és onnan való szerves továbbépítés útján lehetséges”.

Az itt idézett részlet abban az összeállításban szerepelt, mely Prokop Péter katolikus pap-festő római (és hazai jubileumi) kiállításának apropóján született. (Prokop a 20. századi magyar szakrális festészet kiemelkedő alakja volt; állandó bemutatói vannak Rómában, Budapesten, Kalocsán, Egerben, Győrben, Kecskeméten, Miskolcon, Szombathelyen, Tatabányán, Veszprémben, s láthatók művei Nyíracsádon is, ahol a Vécsey-kúriában volt elhelyezve egy hagyatékrésze, majd 2005-től a felújított, háromszintes Malom Galériába kerültek munkái, Holló László több művével együtt. Prokop Péter mellett a hazai szakrális művészet modern tradíciójába illeszkedik Pituk József, akinek jelentős hagyatéka került Hajdúnánásra, a Móricz Pál helytörténeti gyűjteménybe – a festészetét bemutató felújított időszak kiállítás, mely 2012-ben a Szent István Bazilika Lovagtermét is díszítette, februárban nyílt és májusig látogatható. Prokopra hatással volt a „római iskola” újklasszicista, illetve a romantikus preraffaelita stílus is, Pitukra a gótikus üvegablakoktól kezdve az expresszív kifejezésig számos stílus hatott.)

Boros Attila: A rózsacsoda
Férje távollétében Szent Erzsébet
a wartburgi várba befogadott egy
leprást, akit ő maga ápolt. Sok
volt a beteg, ezért befektette férje
ágyába. Erzsébet irigyei, élükön
az anyósával, bevádolták férje
előtt. A hazaérkező Lajos dühösen
rontott be a hálószobába. Amikor
benézett az ágyba, a megfeszített,
szenvedő Jézust látta ott, rózsák
között, a leprás helyett. A csoda
hatására térdre esett, Isten és a
felesége bocsánatáért esedezett.

Boros Attila virtuóz módon ötvözi az egymástól eltérő, de egymásból is merítő stílusokat, például a reneszánsz (*Szent Margit a kolostorban*) és a preraffaelita (*Szent Imre herceg*), a nemzeti romantikus (*A Tordai hasadék legendája*, *Szent László szelleme*) és látomásos (*Boldog Özséb*) stílusjegyeket. Attól függően nyúl a művész az egyik vagy a másik kifejezőmóddhoz, hogy a festményen megidézett szent attribútumai, illetve maga a képsituáció milyen stíluskeretek között képes az alkotói értelmezésnek is megfelelően érvényesülni.

Erdő Péter gondolatai mellé illesztve, Boros Attila így vall: „Aki egy kőben nem látja meg Istent, annak hiába jelenne meg személyesen. A magyar szentek tisztán látják és követik Őt eleven kapocsként ég és föld között. A boldogságot abban keresik, hogy fáradhatatlan munkájukkal miként válhatnak eszközzé a Teremtő kezében. Az odaadó szeretet lényükből fakad, nem élhetnek másként. Lelkük tisztasága és nemessége a legnagyobb tiszteletet váltja ki, és hozzájuk intézett fohászra készlet, mely mindig meghallgatást nyer. Gyémántokként ragyogják be Európa egét, a világ nem lenne ugyanaz nélkülük, ha egyáltalán létezne.”

*Meglátott László
herceg egy pogányt,
ki felragadott lovára
egy magyar lányt.
Magsarkantyúzza
Szög nevű paripáját,
s László a pogány
után vágatott. Mivel
nem tudta utolérni,
odakiáltott, hogy a
lány az övénél fogva
rántsa le a kunt a
lováról. Mikor mind
a ketten a földre
kerültek, László le-
győzte a kunt.*

*Szent László és a kun
Boros Attila festménye*

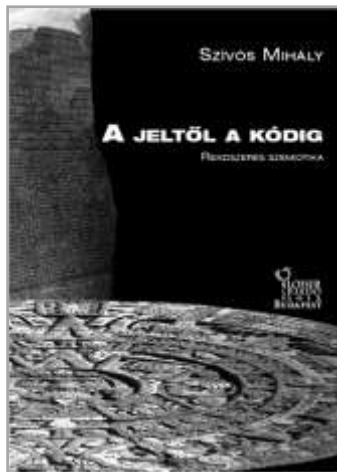
*Lent: Szent László
küzdelse a kunnal
(akril, ceruza, farost)*

BOROS ATTILA (1971) Nobel-díjas magyarok portrészorozatát hat országban állították ki; elnyerte a legjobb grafikusnak járó németországi Kurt Lasswitz-díjat (1997); közönségdíjas lett a Múcsarnokban (2001); egyedüli magyarként vett részt Japánban a „Hunt for this century's Leonardo da Vinci” nemzetközi kiállításon.

MARGÓ– KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK

SZÍVÓS MIHÁLY:
A JELTŐL A KÓDIG
Rendszerező szemiotika

Loisir Kiadó, Budapest, 2013.

Szívós Mihály könyve a jeltudomány elméleti alapjait mutatja be – rendszerezett, áttekinthető formában. A fontosabb kategóriák tárgyalása nem a leíró vagy az alkalmazott szemiotikába beágyazva történik, a szerző ezúttal a jelviszony elemzéséből indul ki, és a jeltudomány három ága – a szintaktika, a szemantika és a pragmatika – szerint tagolva fejt ki az alapfogalmakat. Ezt követi a kód rövid történetének, majd a szemiotika fogalmának a kifejtése. Az elemzésekben föllelhetjük a legfontosabb jelvilozófiai kérdéseket is. Az elméleti magyarázatok a gyakorlati életből vett jelpéldákra támaszkodnak. Az egyes összefüggések és fogalmak, illetve a jelfajták, jelalakzatok megértését ábrák segítik. Szívós Mihály a már meghonosodott szakkifejezések tárgyalása mellett számos, nemzetközi viszonylatban is új fogalmat vezet be. (A fontosabb jeltudományi szakkifejezések pontos értelmezését és megbízható használatát a könyv végén található *Szemiotikai értelmező kiegészítő* segíti, amely az első ilyen magyar nyelvű összefoglaló.) – Szívós Mihály a Magyar Tudományos Akadémia főmunkatársa; főbb kutatási területei a klasszikus német filozófia, az elméleti szemiotika, a személyes és hallgatólago tudás elmélete, a kortárs tudományfilozófia és tudományozociológia.

GAÁL BOTOND – VÉGH LÁSZLÓ:
FENNTARTHATÓ ÉLET ÉS VALLÁS

*Tudomány és teológia – Hatvani István Teológiai Kutatóközpont
 Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2013.*

A 2013-ban fennállásának 20. évfordulóját ünneplő Teológiai Kutatóközpont fontos célként tűzte ki a természettudósok és a teológusok közötti párbeszédet. Eddig nyolc tudományos konferenciát szervezett, s ezeknek a találkozóknak egyre komolyabb elismertsége lett. Az előadók között volt több külföldi szakember, és

az MTA tagjai közül is sokan látogatták az előadásokat. Rangját az is fémjelzi, hogy 16 akadémikus vállalt itt előadást. A kilencedik konferencia megrendezését 2012-re tervezte a kutatóközpont, de a nehezülő gazdasági helyzet – valamint az intézményt is sújtó elvonások – miatt erre már nem tudott fedezetet kínálni a Református Hittudományi Egyetem. S igaz, hogy a konferencia elmaradt, viszont a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium pályázatán elnyerték a kiadványhoz szükséges támogatást. Ezért a tervezett konferenciátémát Gaál Botond teológia professzor és Végh László fizikus két tanulmányban megírta, majd publikálta azt a Tudomány és Teológia sorozat következő kötetében. Az élet mibenléte került a középpontba – az első tanulmány (Gaál Botond: *Élet a teremtett világban*) az élet keletkezésének kérdését veti föl, míg a második (Végh László: *Fenntartható élet és az ember helyzete*) az élet lehetséges megszűnését vetíti elénk. Mind a két téma mélyen elgondolkodtató.

Gaál Botond professzor feltételezi, hogy az ember (ha nem is óránként, de legalább) naponként rácsodálkozik arra, hogy él. Ez nem az ösztönös vagy a tudatos létezmóddal áll kapcsolatban, hanem azzal inkább, hogy a kognitív és esztétikai önmegvalósítás után eljutottunk-e a transzcendens létezés fölismeréséig. És erre az egzisztenciális szintre kevesen (vagy kevésszer) jutunk el. Mindenesetre Gaál professzor tisztában van azzal, hogy az életre-csodálkozás tudatalatti készletét – az élet mibenlétének faggatását – elfedi az időbeli végesség problémája, amely abban a fölismerésben merül ki, hogy az élet szép, de rövid. Az antropológusok viszonylag elfogadható választ tudnak adni arra a három kérdésre: hol, mikor és hogyan jött létre az ember, arra viszont már nem találják a feleletet, hogy miért! Az élet titka „a vallásosok számára is megfejthetetlen tényként jelenik meg [...] ami pedig a végességet illeti, a filozófiák a vallásokkal együtt olyan világokba visznek el bennünket, hogy azt már-már a fölfoghatatlan tartományba sorolja az értelmünk”. Gaál Botond azonban (mentesítve a vizsgált területet a spekulációk sorától) a keresztyén gondolkodó számadását végzi el, bemutatva a legújabb kutatási eredményeket is (pl. a Higgs-bozon fölfed.

Ásztai Csaba: *Emlék I–II.*
(1995 – szerigráfia)

Vajon mit gondolnak az „isteni részecskéről” a természettudósok s a teológiában jártas emberek? (Gaál Botond mindkét terület szakértője: dogmatika professzor, és a matematika-fizika szakot is elvégezte; kutatómunkájának egyik súlypontja a teológia és a kortárs természettudományok kapcsolata.) Kellő didaktikai érzékkel igazítja el a laikust a galaktika világában ugyanúgy, mint az atommag belsejében; és természetes módon kalauzol az ókori görög Logos-fogalomtól a keresztyénség Logos-értelmezéséig (ti. „a Logos nem az, amit az ész megfogalmaz mindent át-fogónak vélt törvényszerűségként, hanem a Logos 'kezdetben Istennél volt', így ő az alapja, létrehozója, teremtője az univerzumnak”). S kapcsolatba hozza a Higgs-bozont a Teremtéssel és a Megváltással: „... felfedezése kapcsán tehát nyugodtan ünnepelhetünk, de nem azt, hogy most már az 'isteni részecskével' megfettettük azt a titkot, amely végérvényesen megmagyarázná a teremtett világ szerkezetét, működését [...], hanem azt, amire az ember a Teremtője méltatta, hogy a teremtésben közölt jótéteményét, bölcsességét jobban megértse, s ezzel közelebb kerüljön Ő hozzá, aki Krisztusban rendezte el az ember sorsát itt a Nap alatt.”

Ez az új fölfedezés az embert abban segíti tehát, hogy továbbléphet a teremtett világ megismerésében. Gaál Botond röviden áttekinti, mit jelentett az élet fogalma a görögöknél; hogyan néz ki az „élet-képzet” az iszlámban, a hinduizmusban és a buddhizmusban; mit gondolt az életről az ószövetségi ember; valamint azt, hogy Krisztus inkarnációja szemszögéből milyen az életről szóló tanítás. És különös, hogy a természettudomány eredményei – az ősröbannástól a táguló világegyetem gondolatáig, az antropikus kozmológiai elvek bizonyításain keresztül – szintén azt támasztják alá, hogy az élet nem véletlenül keletkezett: „ez a világ azért jött létre, hogy abban az élet is megjelenjen”! – A titka azonban megmarad Istennél.

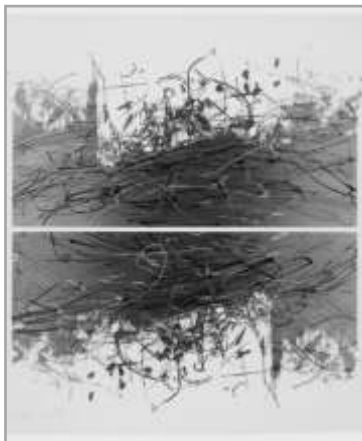
Végh László a fenntartható életről ír, melyhez kiindulási alapot a világgazdasági válság kínált, mikor is újra bebizonyosodott, hogy a gazdaságot nem az értelem vezeti. Legelőbb ezért azt vizsgálja a szerző: mi az a tényező, „amely az értelemmel ellentétes viselkedésre bírja az embert”. Ennek a kérdésnek a jegyében tekinti át az ősi életmódot, a vadászó-gyűjtőgyűjtő ember lét- és fajfenntartási ösztöneit, majd a történelmi ember megjelenésének mozzanatát, az Éden (aranykor) elvesztését.

A *Növekedés és válság* esszéfejezet első megállapítása az értelem korlátozott szerepéről szól – a tőkés gazdaságot a szerzés és a versengés hajtja (a vadászó-gyűjtőgyűjtő ösztönök eredeti alakban való kiélése). A piac „láthatatlan keze” akar Isten helyébe emelkedni, és az a világ, amely ennek a kéznek engedelmeskedik, végveszélybe sodorja magát. A látás elhomályosult, mert a felvilágosodás óta az úgynevezett „haladáshit” vezet bennünket, amely azon alapul, hogy az embert az értelme a jó felé vezeti. Csakhogy ez a feltételezés részben hamis: a döntéshozatal során az értelem szerepe korlátozott – gyakran nem találja az összhangot a tudat-

alatti tartománnyal. A jelenlegi tendenciák pedig éppen nem ezt szolgálják. Végh László meglátása szerint: „Ma a fogyasztói társadalom a hirdetéseivel, valamint a sajtó, a kép- és hangcsatornák gátlástalan használatával folyamatosan töltik fel a tudatalatti tartományunkat józan érdekeinkkel ellentétes cselekvésre készített anyagokkal. Ezt úgy teszik, hogy minderről nem tudunk, észre sem nagyon vehetjük. Módszereik nem a gondolkodó, jövőbenező emberre építenek. Állatokkal közös, ösztönös, érzéki részünkre hatnak, ezeket erősítik bennünk. Emiatt már alig beszélhetünk az érdekeit felismerő és annak megfelelően értelmesen döntő emberről.”

A növekedés nemkívánatos hatása végül az emberi élet szétesése. A fenntarthatóság érdekében a pillanatnyi anyagi haszonról, a talmi nyereségről kellene lemondani.

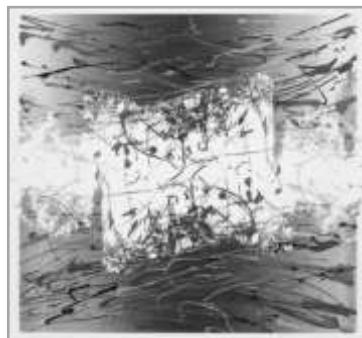
Ásztai Csaba: Kapor (1997, szerigráfia)

Végh László ideája nemes, de vajon megvalósítható-e? – „Mivel az anyagi javak szerzésének lehetősége korlátozott, de a lelki-szellemi értékek korlátlanul gyarapíthatók, ezek felé kell az embert fordítani.” Természetesen a magunk részéről egyet értünk ezzel (akik most ezt a recenziót olvassák, ők is követendő mintának tartják az etikai és művelődés-alapú szocializációt); és még azzal is, hogy a vallás képes megtartani az embert emberségében.

A vallás, hitvallás nemcsak az erkölcsöt edzi, hanem a belső biztonságérzetet is erősíti. A biztonságérzet pedig arra is jó, hogy az ösztönök helyét az értelem vegye vissza. Különös kapcsolatba lép tehát így a vallás és az értelem – erősíti egyik a másikat. Ekképp lesz természetes segítője a keresztyénség a fenntarthatóságnak.

Rádöbbenünk végül, hogy az evangéliumi kenyérszaporítás tanulsága, bizony, nem a csodavárás, hanem a felszólítás: akinek van, az adjon (enni) a másíknak.

Ásztai Csaba: Keresztbe (1997, szerigráfia)

VISSZFÉNY

VÁLOGATÁS NAGYRÁBÉIAK MUNKÁIBÓL

Szerkesztette:

CSILLAG ENDRE – NAGY KÁROLY

Nagyrábéi Baráti Kör és Egyesület, 2013.

Összesen 13 nagyrábéi alkotó mutatkozik be a *Visszfény* című antológiában, amely (az előszóban értelmezett jelentés szerint) az érzelmi töltést, „a kellemes, boldogító gondolat” visszatükröződését hivatott itt megjeleníteni. A helyi alkotóknak módjuk nyílt a falukönyvekben is megmutatkozni, most azonban teljesebb képet kapunk – Nagy Károly szerint az antológia így lehet akár a „Falukönyvek tartalmas irodalmi-

kulturális melléklete”. A szerzők többsége ezért sem ismeretlen – Gyenge Károly parasztköltő mellett Bay Gyula, Sipos Károly, Török Benjamin és Csillag Endre is publikált már a helyi kiadványokban. (A *Visszfény* szerkesztésében oroszlánrész vállaló Csillag Endre munkáira magam nemrég figyeltem föl a *7orony Irodalmi Magazin* virtuális terében – 2013-ban az alapító Verő Lászlóról elnevezett díjat nyerte el prózai munkáival.) Balogh Gyula majd’ két évtizede adta ki első önálló kötetét (hat közös kiadványban szerepelt Kocsis Csaba, Bíró Gyula társaságában). A kötet szerzői közül hatan már nem élnek; ez tovább emeli a kötet dokumentum értékét, hiszen a visszfényben nemcsak a jelen és a közelmúlt történései, érzelmi-gondolati lenyomatai tükröződnek vissza, hanem egy egész évszázad emléke is föl villan a lapokról.

Gyenge Károly, a nagyrábéi parasztköltő (1902–1974) ebben az antológiában kiemelt helyet kapott – a szerkesztők tulajdonképpen pótolták egy kisebb önálló kötet kiadását: néprajzi értékű prózai írásait a szülőfaluról, valamint egy-egy blokkban az 1945 előtti és 1945 utáni verseit. A két háború közötti mintegy fél-ezer parasztíró/népköltő sorában Gyenge Károly a jobbak közül való volt, több tucat írása nyomtatásban is megjelent (újságok és folyóiratok mellett antológiák lapjain bukkant föl a neve).

Sipos Károly (1904–1981) református lelkész volt, főként verseket írt, hat saját kiadású gyűjteménye jelent meg – olvassuk a szerkesztői portréban. „Sipos leg-értékesebb irodalmi vállalkozása a *Hitvallók* című antológia tető alá hozása volt 1935-ben. A reformátusköltők verseit tartalmazó kötet nemcsak azért érdekes,

mert abban ifj. Gyenge Károly a kor olyan ismert szerzőivel szerepel együtt, mint Áprily Lajos, Nemes nagy Ágnes, Reményik Sándor stb., hanem mert a könyv szerkesztője maga Sipos Károly volt.” A *Visszfény* neki szentelt blokkjában 9 versét olvashatjuk.

Koczóh Sándor (1893–1970) tanító volt, egyetlen kiadott versét találták meg a szerkesztők (*A gárda indul* című költemény 1929 októberében jelent meg a *Bihar* hetilapban). Bay Gyula (1926–1994) színész volt, de számos irodalmi műfajban kipróbálta magát – írt 12 drámát (hármát be is mutattak); könyvként két „király-drámája” jelent meg; regényei közül a *Nőj nagyra, fiam!* című a legjelentősebb (a versek mellett ebből közöl részletet az antológia); és előadták két rádiójátékát is. Megismerjük továbbá Vajda Sándor (1923–1996) és Török Benjamin (1924–2011) munkásságát, majd természetesen a két szerkesztő írásait is olvassuk.

Nagy Károly (1932) tíz könyve közül három riportkönyvét a szaklexikonok is megemlítik (*Hej, Balkán!; A kilencedik újjászületés; Tibeti reinkarnációk*); a Belső-ázsiai utazásain készült fotográfiáit pedig négy kiállításon mutatta be (így a szülőfalujában is). Az antológiába versei és rövidebb tárcái-útirajzai mellett egy hosszabb emlékezésrészlet került (*Szülőfalum és ifjúságom* címmel – a „*Szovjet-öztöndíjasok voltunk 1956-ban*” című könyv alapján).

Csillag Endrét (1938) a biofizikai-kémiai kutatások mellett korábban sem csak a filozófia vagy a gazdaságtan érdekelte – verset és novellát már általános iskolás kora óta ír (a Hajdúsági Iparművek üzemi újságjában is novellájával hívta föl magára a figyelmet). A Csillag Endrének szentelt antológiablokk szintén fölfogható egy kis kötetnek a kötetben. E 80 oldalas válogatásnál vaskosabb, önálló könyvét is szívesen olvasnánk – a fanyar és ironikus-játékos versek mellett elsősorban kisprózait, az anekdotikus mozzanatok köré épített elbeszéléseket és novellákat (sőt, a humoreszk, a karcolat világában is otthonosan mozog); noha a memoár-elemekre épülő írásai, az érzékeny karakterábrázolásokon túl, atmoszférateremtő erejükkel szintén kivívják az olvasó elismerését (ilyen például *Az örökség* című, akár egy kisregény lehetőségét is magában rejtő írása).

Balogh Gyula (1972) az antológia legfiatalabb szerzője. Egy évtizeden keresztül volt tanár a helyi általános iskolában; 2007-ben Budapestre került, amerikai egyetemeken volt vendéghallgató, minisztériumi háttérintézmények szakmai munkáját segíti ma is, professzionális kommunikációt oktat roma szakkollégiumi hallgatóknak (2008-ban Cigánységért Emlékplakettel ismerték el munkáját). Az önálló kötet és a hármas-könyvek után az antológiában nyolc versét olvassuk.

Dezső Ilona Anna (1961) festményeiből több önálló kiállítást rendeztek, hét könyve már megjelent, további hat vár kiadásra – most verseiből és prózáiból kap az olvasó egy csokrot. Kocsis Csaba (1959) nem Nagyrábén született, nem is ott él

– szerepelhet azonban az antológiában: ő a nagyrabéi művelődési ház és könyvtár igazgatója, író, énekmondó, fotós, tárlatot, könyvbemutatót, rendezvényeket szervez, a „bihariság elkötelezett propagandistája”. Vers és próza mellett interjú és fotók jelzik az antológiában sokoldalú munkásságát.

S két képzőművész portréja olvasható végül a kiadványban: A Kocsis-fotógrafikák mellett Ványai Magdolna (1957) és Pánti Imre (1945) grafikái illusztrálják a kötetet.

Juhászok – Kocsis Csaba fotógrafikája

SZIGETI JENŐ: LETŰNT KOROK, RÉGI TITKOK 1–2. – A BIBLIAI KOR VILÁGA
Olaszok Háza – Bibliai felfedező, Budapest, 2012.; 336; 332 oldal

Szigeti Jenő kétkötetes munkája az 1999-es első megjelenés felújított kiadása. A szerző a bibliai korba kalauzol, az emlékek mögött az isteni üzenetet kutatja.

Sokatmondó a bibliakutató, irodalmár és vallásantropológus professzor ajánlása, mely azoknak a testvéreknek szól, akik számára „a Szentírás az a hegy, amelyről az Úr lejön, hogy Őt megismerjük”. S hogy milyen mély szükség van ma az „ismerésre” – erre utal a bevezető példa, miszerint egy német biblia-kiadó még 1976-ban tette közé évkönyvét e címmel: „Könyvsiker – olvasó nélkül”. Ez azt jelenti, hogy sokan azt gondolják: a Bibliát illik megvenni, elolvasni azonban lehetetlen. „Pedig – írja Szigeti Jenő – a Biblia a világ-irodalom legérdekesebb könyve. Talán az a legnagyobb bűn, amit a kereszténység a Bibliával szemben elkövetett, hogy élettelen,

csupán a beavatottak számára érthető perikópagyűjteménynek, elvont dogmatikai kézikönyvnek, liturgikus olvasmánynak tartják. Isten Igéje mégis él, és csak élő szóként tud emberi életeket megújítani. Egy egész hajdan volt világ kavarg benne.” Régi emberek, szokások, fogalmak, különös tárgyak bukkannak elénk a lapokról, és a szerző arra figyelmeztet: a mai olvasónak sem szabad elfelednie a közvetlenséget, a bibliai kor hétköznapiságát, mert a Biblia is a mindennapokban kívánja az embert megszólítani.

A szerző kétkötetes könyvének írásaiban a Biblia apró titkai után kutat, s mint fogalmaz: a munkája hasonlít kicsit az ásatásokat végző régészéhez. „Régi korok szokásait, a szavak mögött meghúzódó titkokat, azoknak a kéziratoknak a titkát nyomozzuk, amelyben feljegyezve ránk maradt Isten szava. Egy-egy fontosabb bibliai gondolat, vagy lapjain följegyzett történelmi esemény titkával is megismerkedünk azért, hogy az Ige testté létének titkát lessük el a Szentírás lapjairól. Ezért ez a könyv egy izgalmas utazáshoz, egy kalandhoz hasonlít. Egyet viszont soha nem szeretnénk elfelejteni. A hitével tájékozódó ember is mindig levett saruval áll meg ott, ahol Isten kinyilatkoztatja magát, ahol belép a mi tér-idői világunk korlátai közé. Ebben a könyvben megcsodáljuk a csipkebokrot, de soha nem akarjuk elfelejteni, hogy a csipkebokor csak eszköz.”

Szigeti Jenő úgy véli, a könyvnek ez a második, bővített kiadása is befejezetlen. „Egy-két kiragadott példa csupán, ami arra indít, hogy tovább kutassunk a Biblia világában.” – Nos, ez az „egy-két kiragadott példa” megközelíti a kétszázat! 180 apró „titokkal” ismert meg a szerző, vagy ahogyan ő fogalmaz: provokálja az olvasót, hogy maga is nézzen utána, gondolja tovább a föl villantott számok és szavak, tárgyak és történetek, mindennapi események mögött kitaruló bibliai, de ma is jelenvalóvá tehető világot.

Mindkét kötet öt részre van tagolva (az olvasásra/továbbgondolásra provokáló „titok” szó pedig mindegyik fejezetcímbe szerepel). Az első kötet foglalkozik a szavak, az élet, a kéziratok, az idő és a számok, valamint a történelem titkaival. Itt az ó- és újszövetségi szavak, fogalmak és személynevek magyarázatát kapjuk; ír Szigeti Jenő a test kultúrájáról, a családról, a mindennapi élet epizódjairól és a bibliai ásványok világáról; a kéziratok titkainak nyomozása közben vezet be, a szövegkritikai munkába, szemelget az ősi kéziratok, nyomtatott héber és görög bibliák között, végigkísérve az evangéliumi műfaj sajátosságait és az evangéliumi hagyomány kialakulását. Az idő és a számok titkain belül elmagyarázza, milyen volt az ószövetségi naptár, milyen a Biblia kapcsolata a misztikus számokkal, és annak nyomába is ered, hogy hányan voltak a napkeleti bölcsek. A történelem is számos titkot rejteget: *Egy elfelejtett város könyvtára; Menekülés az éhség elől Egyiptomba; Salamon király kincsei; Köemlék Dávid házaról; Az időszámításunk és Jézus; Apróságok a húsvét történetéhez; Történelmi jegyzetek a keresztről;*

Jézus a történelemből – íme néhány cím a magyarázó epizódokból. A második kötet az ég és a föld, az ember, a tárgyak, a szimbólumok és az öröm titkaival foglalkozik. Érdekes támpontokat és adalékokat kapunk a bibliai földrajzhoz és a Biblia időszemléletéhez; olvasunk a bibliai süteményekről, méhészetéről, táncról, betegségekről és gyógy módokról, játékokról, csúfnevekről, mesteremberekről. A tárgyak titkainak világában szembesülünk az olyan kérdésekkel, mint például: Hol laktak, milyen színű ruhákat viseltek a bibliai emberek; hogyan aludtak a héberek; milyen volt a bibliai korban a tinta? A szimbólumok közül Szigeti Jenő magyarázatokat kínál a kereszt, a négy evangélista, a Szentlélek hét ajándéka, a sas, Ádám és Éva almája vagy a pohár jelképehez; végül pedig az öröm titkainak fölfedezéséhez az imádság fontosságát is hangsúlyozza a bibliakutató professzor, aki magát egyébként (szerényen) nem tartja szaktudósnak, csupán egy, a Biblia iránt érdeklődő, nyomozó embernek.

Persze, a professzor birtokában van a teljes szaktudományi apparátus, ezúttal viszont (az olvasás megkönnyítése végett is) inkább az ismeretterjesztő módszert választotta, az adott bibliai szöveghelyeket természetesen pontosan jelölte, ám a hivatkozásokat esszészerűen foglalta a szövegbe. Maga is azt tartja a legfontosabb erénynek, ha könyve (és annak írásai) további kapcsolatépítésre sarkallják az olvasót a Biblia világával. Hiszen a kapcsolat az elsőrendű. Mint írja: az imádság alapja sem a szó, hanem a kapcsolat. „Akkor is, ha Istennel van dolgunk, meg akkor is, ha a felebarátunkkal vagy a világ dolgaival kerültünk feszült helyzetbe. [...] Az imádkozás egy magatartási mód, életszemlélet. Mértékletesség és józanság kell hozzá. Ez a helyes kapcsolaton fordul meg.”

MŰVÉSZET ÉS BARÁTAI 2013/111–114.

*A Művészetbarátok Egyesületének
füzetei; alapítva 1973-ban; felelős
kiadó és szerkesztő: Geröly Tibor*

A múlt év májusa és decembere között megjelenő három füzetből néhány izgalmas cikkre hívom föl alább a figyelmet (érdeklődni lehet a muvbaratok@gmail.com e-mail címen; s az események követhetők a www.muvbaratok.uw.hu honlapon).

130 éve született és 40 éve hunyt el Vidovszky Béla festőművész. Láng Miklós ebből az alkalomból eleveníti föl a gyomaendrődi Vidovszky Béla Helytörténeti Gyűjtemény és Képtár létrehozásának körülményeit. Ebben az épületben kaptak helyet Corini Margit és Illyésy Péter adományai – a mai helyén maga a múzeumi intézmény is jubilált: 20 évvel ezelőtt, 1993 decemberében nyitották meg a teljes anyagot. Láng Miklós megemlíti: az elmúlt években Holló László hagyatékából is

az intézménynek adományozott Ujváry Zoltán professzor 10 olajképet, több mint 60 tusgrafikát és Kövér József Holló László-szobrát; illetve a Gyomához vagy Endrődhez kötődő festők is több mint 40 képpel gazdagították az intézményt. A 111. füzetben olvasható beszámolóhoz kapcsolódik a 113. füzet egyik tudósítása is: Kóris Györgyné adott áttekintést a jubiláló, az eltelt két évtized során több mint 80 időszaki kiállítást rendező képtárról – a jubileumi kiállítást ugyanaz a Banner Zoltán művészettörténész nyitotta meg, aki a 20 évvel ezelőtti anyagot ajánlotta (a jubileumi tárlat 2014. február 28-ig állt nyitva). S hogy teljes legyen a körkép: Láng Miklós a *Művészet és Barátai* 112. füzetében *Az enteriőrfestés teljessége* címmel írt Vidovszky Béla művészetéről.

Ugyanebben a füzetben olvasható Prokopp Mária beszámolója Prokop Péter katolikus pap-festő római emléktárlatáról, mely négy évtized művészi érlelődését reprezentálja. A kiállított képek figurális művek, „jóllehet Prokop Péter örömmel készített nonfiguratív színekompозиciókat, geometriai alkotásokat, montázsokat is, amelyeken szabadon szárnyal a színek és a formák gazdagsága. [...] Az ars sacra, a keresztény művészet feladatának azt tartotta, hogy egyértelműen, világosan közvetítse isten üzenetét művészi színvonalon” – írja Prokopp Mária.

Ürmös Péter a 80 éves Kőhegyi Gyulát köszönti a *Szimultán formarend bűvöletében* című írásával; s a kisgrafika világát ugyanő idézi meg a folyóirat előző (112.) füzetében, *A magyar ex libris száz éve* címmel.

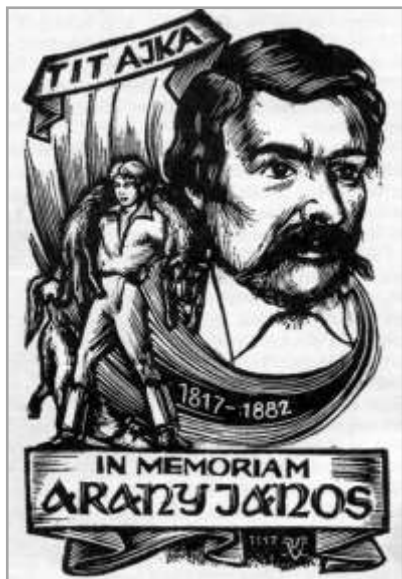

Kőhegyi Gyula: Dekoratív táj (jobbra)
Tavaszy Noémi grafikája (balra, lent)

A Művészet és Barátai reprodukciói

A novemberi–decemberi szám közli Tar Károly megnyitójának teljes szövegét, melyet a költő Vincze László grafikusművész *A könyv művészete* című (a debreceni Benedek Galériában rendezett) tárlatán mondott el – a kiállításról a *Néző • Pont* beszámolt az 54. kötetben (504–507. oldal). „Könnyedén oda-dobott vagy keményen szerkesztett vonalaival a művészet világába emeli a hétköznapi valóságot”, versillusztrációja műalkotás, mely „nem egyszer erőteljesebb, mint maga a vers”.

KISGRAFIKA – 2013/4.

A Kisgrafika Barátok Köre negyedéves kiadványában olvasható a 80 éves Kőhegyi Gyula köszöntése, Ürmös Péter továbbá Kerékgyártó László kiállítását is ajánlja. Zenei József számol be a 100 éve született Várkonyi Károly szegedi kiállításáról, s ugyanebben a számban állít emléket Vasné Tóth Kornélia írása Galambos Ferencnek (1910–1988) „a magyar ex libris szakirodalom óriása” halálának 25. évfordulóján.

Galambosnak több száz művészeti történeti publikációja volt, albumokhoz írt bevezetőt és művészéletrajzot vagy kiállítási katalógusokhoz ismertetőt. Az 1961-ben védetté nyilvánított 16 ezer kötetes könyvtárban számos bibliofil ritkaságot őrzött. Jelentős könyvészeti, irodalomtörténeti munkássága mellett az exlibris ügyének fölkarolása szintén maradandóvá teszi nevét: összeállította a magyar exlibris-irodalom bibliográfiáját, s maga is mintegy 200 sokszorosító kisgrafikával foglalkozó cikket írt.

Fent:

*In memoriam Arany János
Várkonyi Károly fametszete,
X2. Op. 1117 (1982) 110x70 mm*

Lent:

*Ex libris Galambos Ferenc
Nagy László Lázár fametszete
X2. Op. 177 (1974) 90x55 mm*

MEGRAJZOLT SZAVAK

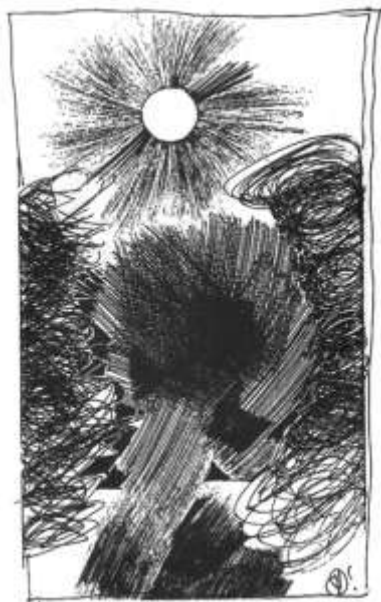
Tar Károly verseit rajzolta:

BÉNYI ÁRPÁD, CS. UHRIN TIBOR,
JÓZSA JÁNOS, LÁSZLÓ ÁKOS,
VINCZE LÁSZLÓ

Debrecen, 2014.

Különleges könyvet rakott a karácsonyfa alá (de már 2014-es kiadói jelzettel) Tar Károly, aki az e kötettel együtt megjelent *Markolom az időt* előszavában a versről szóló ars poétikus jegyzeteit osztotta meg – a párkönyvben pedig az illusztráció és a vers kapcsolatát érzékeltette. Az eddigi Tar Károly-könyvek 2005 óta jelennek meg illusztrációkkal: az ebben a sorban első *Tépázott gyönyörben* című kötethez még Bényi Árpád készített rajzokat, s ott volt a *Nyárvégi estéken* illusztrátorai között is Bényi. Az időközben szintén elhunyt Cs. Uhrin Tibor a *Lassan hull a hervadás* önálló rajzolója volt, s még két másik kötetbe készített grafikákat. Józsa János, László Ákos, Vincze László kiváló grafikai továbbgondolásai azóta is rendszeresen fölűnnek Tar Károly versei mellett. Ebben az albumban most a rajz kapta a főszerepet: a költeményei ihlette több mint 160 grafika közül összesen 63 lapot rendezett csokorba a költő, aki mindegyik szerzői blokkot egy, az adott művésznek dedikált vagy emlékére írt verssel vezet be.

Bényi Árpád grafikái a Menni, menni kéne és Küürült csendben c. versekhez

Menni, menni kéne

Küürült csendben

A TEHETSÉG, A LEHETŐSÉG ÉS AZ ÖNMEGVALÓSÍTÁS

A Kós Károly Művészeti Közéiskola 30 éves jubileumi kiállításához

Kós Károly üzenetében (és a róla 10 esztendővel ezelőtt, 2003. december 16-án elnevezett művészeti iskola ars poétikus mottójában) olvassuk, hogy az új utak törésében, a tövises ösvényt járva, saját kultúránkat szolgálva, neve megmarad az utána jövők munkájában. „Az én lábam nyomát pedig eltemeti a hó, de síromon sohasem lesz korhadt a fejfa, de a felém boruló domb virágos lesz mindig, tudom. És emlegetni fognak engem is, apáimat is az én véreim. Az én munkámat folytatják ők, és az én életem örökkévaló lesz bennük.” Az intézmény 30. évfordulóján, a sokszor elhangzott üzenet tanúságával mutatkozhattak be január 10-én a Kölcsey Központ Bényi Árpád Termében azok a debreceni és hajdú-bihari utódok, akiknek a munkájában Kós Károly élete és öröksége folytatódik – a Tehetség, a Lehetőség és az Önmegvalósítás jegyében.

Az intézmény pedagógia programja egyebek mellett leszögezi: a Kós Károly Művészeti Szakközéiskola már nevével is jelzi a törekvést, hogy nem egyszerűen egy művészeti oktatást folytató iskola, hanem az egész atmoszférájával a szerves műveltséget segítő intézmény kíván lenni. Ez nem pusztán az elméleti–gyakorlati tananyagra vonatkozik, hanem a szemléletet, a kultúrát és a világnézetet is jelenti. Szocializációs és motivációs rendszert, magatartást és természetességet. Olyan

értelemben is, hogy a külső és belső természet összhangját keresve, az emberi viselkedést (mikrokozmoszt) egy magasabb rendű összefüggésbe, egyetemes értékelvek között ápoltt nemzeti kulturális mintába helyezik.

Olyan iskolát szeretnének – fogalmaz a küldetésnyilatkozat –, ahol a diákok manuális készségeken, munkafolyamatokon, praktikus szakmai tudnivalók elsajátításán túl, elsősorban a helyi hagyományokra támaszkodva ismerhetik meg a kézművesség különböző formáit megteremtő népi műveltség teljességét. Ahol az alkotók és diákok megpróbálják „a magyar népművészet motívumvilágát és szellemiségét bőrben, fában, fémben, agyagban, textilben kifejezni, s megvalósítani a forma és a tiszta szellemi tartalom egységét.”

Nehéz volna olyan aktuális problémára lelni az élethivatások, művészeti és műveltségi kérdések, a szakrális és profán alkotás vagy világnézet, a kulturális identitásképzés, illetve művészeti nevelés területén, melyre ne lett volna valamilyen autentikus válasza Fülep Lajos (1885–1970) református lelkésznek, művészet-történész- és művészetfilozófusunknak. 1911 áprilisában jelent meg a *Népművelés* című lapban egy cikke: *Művészi nevelés az iskolában*. Írásában Fülep hiányolta „a rátermett s kitűzött célra nevelt oktatók” mellett az alkalmas módszert is.

Enteriőrképek a jubileumi szemléről
Fotók: Juha Richárd művésztanár

Az utókor méltóságát visszaadva, mindkettőt cáfolja a Kós Károly Művészeti Szakközépiskola – eredményes a módszerük (ráadásul képes ki-ki megtalálni a számára megfelelő művész-, művészi és művészeti nevelés által kínált felületeket; ugyanis nem feltétlenül művészképző intézményről van szó, de az biztos, hogy innen nemcsak néző, hanem látni is tudó fiatalok kerülnek ki). A gyakorlati oktatók a szakma kiválói, számos művésztanár egyben professzionális kiállítóművész.

A Fülep Lajos-cikk néhány megjegyzését azonban ma is érdemes megfontolni, azon túl, hogy az általános pedagógusképzésben különösen nagy szerepe lehetne a ma még (illetve már megint) hiányzó művészeti, vagy más megközelítésből az ízlésnevelésnek. Mert vajon ki vitatná a tanácsot, miszerint azt kell keresni, ami ugyanúgy közel áll a fiatalok lelkéhez, mint a szellemi képességeikhez; mindezek

mellett – írja Fülep – „nem kétes művészi értékű, szóval, ami nem veszélyezteti, hanem igazi s tartalmas táplálékkal tartja s fejleszti művészi érzékét”. – Ezt a morális és művészi alapanyagot ő akkor a népművészetben látta meg.

„A nép művészete főként ornamentális és tektonikus, naiv, ősi és gazdag, egészséges, soha nem tévedő ösztönnek terméke, fölötte áll a napi áramlatoknak és divatoknak, örök-értékűen biztos. És megvannak benne csírái minden nagy művészetnek, mint ahogy a gyerekekben megvannak a kész ember tulajdonságainak csírái. Nem individuális művészet, hanem stílusos, kollektív, egy egész nemzet lelkének termése. Aki ezzel a művészettel szoros érintkezésbe lép, nemcsak jó művészettel, hanem egy egész nép lelkével érintkezik, s ha ebben a népben van erkölcsi erő, az kifejeződik művészetében, s hat azokra, akik a művészetben magukra ismernek. Nem mesterkélten és erőszakosan, mint akik mindenből morált akarnak kisajtolni, hanem elementárisan, a lélek legmélyebb rétegeire hatva.”

S talán épp a fogalmazás provokatív jellegével erős a Fülep Lajosi gondolatmenet zárása: „Ott kell tehát kezdeni, ahol a művészet még játék, a nép díszítésein, nem pedig ott, ahol a művészet dekadens emberek frivol idegizgalma.”

Minden alkotás kezdetéről van tehát szó ama szellemi, morális és materiális, műveltségi és gondolati anyagban, amit a Kós Károly iskola is középpontba állít. Amellett, hogy a helyi hagyományokat és a népi műveltség teljességét tisztelik, arra törekcsenek, hogy megvalósítsák a forma és szellemi tartalom egységén túl a tradíció és modernitás szerves kapcsolatát, kifejezzék az egymásra utaltságot a régi és új között.

Az Apollinaire-i „kaland és rend modern pörpatvaráról” is szó van tehát, előre vivő lendületről, a *magyar lélek* Lükő Gábori *formáinak* modern reneszánszáról, értve ez alatt, hogy amit „a városi ember szétszedett”, azt össze is kell valakinek rakni, szintézist kell alkotni. Lükő (sokszor idézett munkájában) testvérművészeti egymásra találására, kifejezőmódok együttlátására is gondolt (a dolgoknak ez az együtt szemlélése pedig szintén szerves műveltségi sajátosság).

Úgy vélem, az a fajta művészeti oktatás, mint amilyen a Kós Károly iskolában folyik, a régi és az új, a hagyomány és a modernitás, a természeti és a technikai, a materiális és a szellemi együttes érzékeléséről és értékeléséről is szól. Jó lenne, ha ez a megközelítés, a szerves kultúra – és az innen gyökerező látáskultúra – az

általános műveltségi keretek közt egész oktatási rendszerünket áthatná. Hogy az Y (s a Z) generáció ne fuldokoljon a reázduló adatszembén; hogy képes legyen szelekcióra, a dolgok és a jelenségek megragadására, megértésére és a kritikus értelmezésre; figyelmeztetve arra, hogy a minket körbevevő világ kritikus (vagy értelmező) olvasata fejleszti bennünk a kreativitást, és ébresztgeti a szunnyadó alkotókészséget. Ez a gondolatmenet egy másik irányba is elvezet, most örülünk egyelőre annak, hogy a fenti elveket a gyakorlatban is követni igyekvő intézmény fennállásának 30. évfordulóját ünnepli ebben a tanévben.

Egészen pontosan: a művészeti oktatás múltja csak két évtizedes – ugyanis az intézmény 1983–93 közt a gyermek- és ifjúságvédelmi rendszer részét alkotta: általános iskolával egybeszervezett nevelőotthon volt. Megjárva az útkeresés különböző fázisait, kibővítették a tevékenységi rendszert. Mintát adtak egyrészt a környezet kialakításával; hozzásegítettek a hiányzó készségek pótlásához; – és ekkor jött az ötlet, hogy az iskola innovációs hagyományai alkalmasak lehetnek a „Kézműves iskola” létrehozásához.

Egy évtized gyermekvédelmi munka után megnyitotta kapuit a *Kézműves Szakiskola*, a népi kismesterségeket oktatva: fazekas, kézi szövő, szíjgyártó, népi bőrműves, kosárfonó és fonott-bútor készítő, mézeskalácsos, famegmunkáló szakmákban. Az iskola máig meghatározó profiljának kialakításában kiemelkedő szerep jutott Csobán Péterné igazgató asszonynak. A képzési paletta időközben (s folyamatosan) átalakult. A szakiskolából időközben művészeti szakközépiskola lett, s ezt a máig tartó folyamatot immár Vargáné Szabadka Tünde igazgató neve fémjelzi. A visszatekintő szemle rendezési elvei szerint a rokon művészi (képzési) területek együtt jelennek meg: külön az ötvös szak, a rajz és festészet, a divat- és stílustervezés, a grafika és mozgókép, s önálló felületet kapott a botanikus kert.

Van hát miből meríteni, gazdag volt a kínálat a múlt év őszén is – a józsbai közösségi házban mutatva be az eredményeket, és egy évvel ezelőtt, amikor a művésztanárok kiállítását rendezte a Mű–Terem Galéria Debrecenben. Tekintsük át végül röviden a jubileumi szemle nagyobb egységeit!

A Diószegi Sámuel Iskolai Botanikus kert egyebek mellett azért is kapott saját felületet a bemutatkozáshoz, hogy fölhívják a figyelmet a botanikai pedagógia jelentőségére, mely a természetvédelmi szemléletformálást segíti, és arra is ritka lehetőséget kínálva (1200 nyilvántartott taxonjával), hogy a városból kiszoruló

természet – sőt. az egzotikum (például a 120 fajt számláló hidegtűrő bambuszgyűjteménnyel) – része lehessen az „egész-séges” mindennapoknak.

Önálló blokk mutatta be – a szinte labirintusszerűen berendezett térben – az iskolában folyó rajzi és festészeti oktatást (ez a kollekció a plasztikus mintázás, a kerámia stúdió munkáival egészült ki). A stúdiók közt már fölbukkannak az autonóm igénnyel készített művek – nem véletlenül ad otthont az intézmény a mintázási versenyeknek vagy hoz el rendszeresen díjakat országos és nemzetközi képzőművészeti diákseregzemlékről.

Talán az ötvös szak egyes területein (fémműves és zománcműves munkákon, az ékszereken és dísz tárgyakon) legerősebb a készítés a bevezetőben emlegetett népművészeti ornamentika továbbörökítésére. Jól megfigyelhető itt a funkció és az esztétikum összhangja – az a népművészettől kölcsönzött szemlélet, hogy amit használnak, egyúttal szép is legyen, szemnek és léleknek tetsző, ám a tetszéselv ne írja fölül a használhatóságot. Kiemelkedik a területen az idén már 15. évébe lépő, 1999-ben (a szakalapító Ötvös Nagy Ferenc által) útra indított Debreceni Nemzetközi Ötvöszománc Szimpózium, melyen az iskola diákjai is részt vesznek.

Újabb izgalmas felületet kínál a divat- és stílustervezés. Itt is látható a tradíció és a modernség egybefonódása – tudniillik, az említett „szerves” kapcsolat nem a tradícióba való föltétlen bezárkózást jelenti, sokkal inkább azt, hogy eredetünk gyökere és eredeti karakterünk képes legyen megtalálni a hagyományos értékrendi formákat a modern megnyilvánulásokban is. Két vizsgamunka tablójára

szeretnék utalni: a *NeoGót* és a *Blazár* tervekre (a tárgyakon túl tablók szolgálták az árnyaltabb és sokrétűbb élményt). Míg a *NeoGót* stílusvilágot a gótikus festett üvegablakok ihlették – a *Blazár* a fantasy világába, szinte a galaxisok virtuális terébe röpít. S mivel a viselet a viselkedéssel is szoros kapcsolatban van, ez a kettősség jól jellemzi az egész (a hagyományokból folyton megújulni akaró/képes) szemléletet.

S ha már a virtualitást említettem, a grafika szakról (a tervező és alkalmazott grafikáról), a 3D grafikáról és animációról, a mozgókép- és animáció készítésről kell még szólni. Hagyományos és digitális kiadvány- és arculattervek, a címlapok, kiskiadványok és díjazott fotóösszék (fotóriportok), a virtuális látványvilágok és a

tárgyi artefaktumok mellett például képregény és karaktertervek is föltűntek, a kiállítótér egyik sarkát úgy rendezték be, hogy ott az animációs műhely filmjeit tekinthessék meg az érdeklődők.

Igen sűrű volt tehát a kínálat, viszont a „sűrűség” ellenére is vonzó és látványos összehatást sikerült elérni. Aprólékos böngészést kívántak meg az apró részletek és a finom árnyalatok (akár egy ékszeren, fotón, egy viseleti vagy grafikai terven). A tradicionális szemlélettől a modern látványvilágig vezető úton, a tapasztalatok s az évek távlatában előremutató tanulságokat rejtő összefüggések rajzolódtak ki, melyeket három kulcsszóban lehet összegezni: tehetség – lehetőség – önmegvalósítás. A bennünk lévő készségek és a kreativitás, illetve a beteljesülő életcélok között, avagy a tehetség és az önmegvalósítás között áll itt, Kós Károly örökségét folytatva, a Lehetőség: az Iskola.

*Kós Károly: „Tettem, amit kellett, ahogy lehetett, és ahogy tudtam”
Juha Richárd plakettjén (lent)
Kós Károly egyik jelmondata*

ERKEL-EMLÉKEK MAGYARORSZÁGON

A Magyar Emlékekért a Világban Egyesület (www.magyaremlkekert.hu) tagságának fotódokumentációs kamara-kiállításait rendezték meg a Magyar Kultúra napja alkalmából (január 21-én) a TIT Stúdió Egyesület budapesti, Zsombolyai utcai székházában.

Az Erkel-émlékek Magyarországon (A Himnusz szerzője nyomában: Gyulától – a németvárosi tanító házától – az Operaház babérkoszorújáig) és a A magyarság virtuóz követe nyomában (Liszt-émlékek Európában) dokumentációinak szemlélén mutatták be az Egyesület 2010-ben (az Erkel-émlékévben) készült kisfilmjét Erkel-émlékhelyek nyomában címmel.

A *Természet – Tudomány – Ember* című ünnepi program a Magyar Művelődési Társaság (MMT), a Magyar Emlékekért a Világban Egyesület (MEVE) és a TIT Stúdió Egyesület (TIT SE) együttműködésével valósult meg. Az ünnepségen a Bugát Pál Konferenciateremben Jankovics Marcell mondott beszédet. Majd a tárlatlátogatások, a MEVE kiállításainak megnyitója és az *„Erkel-émlékhelyek nyomában...”* című rövidfilm vetítése után *„A terv a tett lélegzetvétele...”* címmel dr. Koncz Gábor, a TIT SE igazgatója tartott előadást.

A TIT Stúdió Egyesület székházában megtekinthető állandó kiállítások:

„A LEGNAGYOBB BOLDOGSÁGOM,
HA MÁSNAK TUDÁST ÉS ÖRÖMET
NYÚJTHATOK...”

Öveges József (1895-1979)
emlékkiállítás

ÁSVÁNYOK ÉS
ŐSMARADVÁNYOK

A TIT SE ásványbarát szakkörének
kiállítása

MAG

A MAG Alkotócsoport (30 kiállító) ünnepi tárlatát rendezték meg a Belvárosi Galériában – a debreceni kiállítás január 29-én nyílt, és február 21-ig volt látogatható.
(Fotók: Varga József)

A MAG alkotócsoport 15 esztendővel ezelőtt mutatkozott be a régi Debreceni Mű-Terem Galériában, Horváth István képzőművész kezdeményezésére. A tárlat csupán a csoport szempontjából volt bemutatkozás, hiszen szinte minden kiállítót jól ismerhetett már akkor is a közönség. S noha a MAG hivatalosan azóta sem vált alkotóközösséggé, tagjait a mai napig összeköti egy olyan szellemi rokonság, amely elsősorban a magyar művészeti örökség tudatos vállalását, az abból való merítést, képes anyanyelvi műveltségünk továbbépítését jelenti. A MAG meghatározó személyisége, Makoldi Sándor szavaival azt szeretnék, ha a művészetük nemcsak magyarországi lenne, hanem láthatóan magyar is!

A mostani, harminc kiállítót fölvonultató tárlat újdonsága nemcsak a másfél évtized hozta „termésben” érhető tetten, de a létrehozást a kiállítók családjain belüli napi gyakorlatként megélt új nemzedék jelentkezésében is (ráadásul a művészetpedagógus MAG-osok tanítványai már nem is fértek a válogatásba). A Bobonka, Gyöngy, Győri Horváth–Szabó Makoldi és Túri családok tagjain túl bemutatkozott Buka László, Földi Péter, a Főnix Könyvműhely, Kozmáné Bódi Ildikó, Lóczi Mézes Judit, Ötvös Tünde, Pikó Sándor, Tulipán Tamás, Velényi Rudolf, Végvári József dr. és Virágh Anna.

MAGHY ZOLTÁN-EMLÉKSZOBA

A Hortobágyi festőkolónia (Boromisza Tibor és Káplár Miklós melletti) egykori alapítója és tagja lakóházában avatták fel január 24-én Hajdúböszörményben a Maghy Zoltán-emlékszobát.

A kiállítóhelyen a művész festményei, kitüntetései és személyes tárgyai láthatók. Az ünnepségen Lázár Imre méltatta Maghy Zoltán életét és művészi hagyatékát, kiemelve, hogy az emlékszoba anyaga csupán egy orientáló töredéke a Maghy-oeuvre-nek. A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep és a Hortobágyi Alkotótábor alapításában és működésében is aktívan részt vállaló művész mintegy három-ezer grafikát, rajzot és festményt alkotott életében.

(Fotók: Horváth Tamás – hbtv.hu)

Földközelen

Emlékezés Szűcs Sándorra, a Háróm-föld krónikására. Sárrét, Nagykunság és Hajdúság kutatójának munkásságát vándorkiállításon mutatták be az idén 90 éves Hajdúsági Múzeumban. Szűcs Sándor levelezését, rajzait, könyveit a püspökladányi Karacs Ferenc Múzeum kölcsönözte, az ottani kollekció értékes részét alkotja Szűcs Sándor néprajzkutató hagyatéka. (A kiállításhoz kapcsolódóan egész februárban múzeumpedagógiai foglalkozásokat szerveztek.)

Pásztorok a Hortobágy mellyékén

Janó Ákos, a Hajdúsági Múzeum egykori vezetője „Pásztorok a Hortobágy mellyékén” című dolgozatának fotóanyaga látható az új katalógusban és a kiállításon. Az '50-es évek elején készült fotók bemutatják a pásztorok egész évi tevékenységét, a jószág legeltetésének, gondozásának teendőit, a pusztai élet sajátosságait, az önellátás módjait és a viseleti hagyományokat, és az eszközök, készségek készítése, használata mellett a jószágállásokat is.

Kitekintő

SZÓ ÉS KÉP
*(Szépművészeti Múzeum
 Vasarely Múzeuma)*

A Vasarely Múzeum kiállításainak középpontjában a társművészetek (a művészeti diszciplínák közötti átjárás) lehetőségeinek vizsgálata áll. A múzeum 2010-ben foglalkozott a vizuális költészettel, a szinesztetikus hatásokkal, a verbális és vizuális tartalmi elemek összeolvadásával. Noha most is találunk erre példát, az új tárlat az önmagában megálló szöveg és az önérvényű kép egymásra hangoltságáról, azaz dialógusáról szól – olvasható az ajánlásban. És mivel a képzőművész másképp gondolkodik, mint a költő, ezért izgalmas az egymáshoz közelítés gesztusvilága.

„A mappa-műfaj és a kis példányszámban készült könyv-művek klasszikus kora a 20. század eleje. Az akkori kiadványok, a vers és kép nemes papírra, nemes technikával nyomtatott oldalpárjai dinamikus költő-festő barátságokba (Picasso és Éluard), a költészet szabad és egyenértékű értelmezésébe (Baudelaire-Matisse) adtak betekintést. A mappa-témából kiindulva egy nálunk ritkán előforduló, a maga eredeti jelentésében (elsősorban társadalmi okok miatt) igazán meghonosodni nem tudó, de francia és angol grafika-kiadók és személyes barátságok által máig művelt területet igyekszünk felmutatni. Mai sokféleségével, hazai megjelenési formáival ki is tágítjuk ezt a terepet, és ebben segítségünkre vannak barátaink, valamint francia és angol grafikai kiadók.”

(A kiállítás április 27-ig látogatható. – *Forrás: www.magyarmuzeumok.hu*)

HAIKU

Az 5KOR Képzőművész Csoport kiállítása
 Művészek: Árvay Zolta, Bakos Tamás, Bodnár Imre, Huller Ágoston, Magyar József

(A tárlatot a Barabás Villa Galéria rendezte február 20. és március 7. között)

DEBRECENI RÉGISÉGVÁSÁR
Kishegyesi út 1-11,
TESCO
parkoló
VÁSÁRNAPTÁR 2014

JANUÁR	FEBRUÁR	MÁRCIUS	ÁPRILIS
6. 13. 20. 27.	3. 10. 17. 24.	9. 16. 17. 24. 31.	7. 14. 21. 28.
7. 14. 21. 28.	4. 11. 18. 25.	4. 11. 18. 25.	8. 15. 22. 29.
1. 8. 15. 22. 29.	5. 12. 19. 26.	5. 12. 19. 26.	2. 9. 16. 23. 30.
2. 9. 16. 23. 30.	6. 13. 20. 27.	6. 13. 20. 27.	3. 10. 17. 24. 31.
3. 10. 17. 24. 31.	7. 14. 21. 28.	7. 14. 21. 28.	4. 11. 18. 25.
4. 11. 18. 25.	1. 8. 15. 22.	1. 8. 15. 22.	5. 12. 19. 26.
5. 12. 19. 26.	2. 9. 16. 23.	2. 9. 16. 23.	6. 13. 20. 27.
MÁJUS	JÚNIUS	JÚLIUS	AUGUSZTUS
5. 12. 19. 26.	2. 9. 16. 23. 30.	7. 14. 21. 28.	4. 11. 18. 25.
6. 13. 20. 27.	3. 10. 17. 24.	1. 8. 15. 22. 29.	5. 12. 19. 26.
7. 14. 21. 28.	4. 11. 18. 25.	2. 9. 16. 23. 30.	6. 13. 20. 27.
1. 8. 15. 22. 29.	5. 12. 19. 26.	3. 10. 17. 24. 31.	7. 14. 21. 28.
2. 9. 16. 23. 30.	6. 13. 20. 27.	4. 11. 18. 25.	1. 8. 15. 22. 29.
3. 10. 17. 24. 31.	7. 14. 21. 28.	5. 12. 19. 26.	2. 9. 16. 23. 30.
SEPTEMBER	OKTÓBER	NOVEMBER	DECEMBER
1. 8. 15. 22. 29.	6. 13. 20. 27.	3. 10. 17. 24.	1. 8. 15. 22. 29.
2. 9. 16. 23. 30.	7. 14. 21. 28.	4. 11. 18. 25.	2. 9. 16. 23. 30.
3. 10. 17. 24.	1. 8. 15. 22. 29.	5. 12. 19. 26.	3. 10. 17. 24. 31.
4. 11. 18. 25.	2. 9. 16. 23. 30.	6. 13. 20. 27.	4. 11. 18. 25.
5. 12. 19. 26.	3. 10. 17. 24. 31.	7. 14. 21. 28.	5. 12. 19. 26.
6. 13. 20. 27.	4. 11. 18. 25.	1. 8. 15. 22. 29.	6. 13. 20. 27.

Információ: Máté László, Tel.: 06-30-416-2738
E-mail: lacimate@gmail.com
www.debreceniregisegvasar.hu
facebook.com/DebreceniRegisegvasar

A DEBRECENI RÉGISÉGVÁSÁR 2014. ÉVI VÁSÁRNAPTÁRA

Minden hónap 2. és 4. vasárnapján várja a gyűjtőket és az érdeklődőket Kelet-Magyarország legnagyobb régiségi piaca a Kishegyesi út 1–11. szám alatti bevásárlóközpont parkolójában.

Időpontok:

Március 9., 23.; Április 13., 27.;

Május 11., 25.; Június 8., 22.;

Július 13., 27.; Augusztus 10., 20., 24.;

Szeptember 14., 28.; Október 12., 26.;

November 9., 23.; December 14.

Információ:

www.debreceniregisegvasar.hu

Máté László (tel.: 06/30-416-2738)

lacimate@gmail.com

A Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány

tisztelettel kéri Önt, hogy adója 1 %-val támogassa munkánkat, hogy minél több fiatallal tudjuk megismertetni az írói munkásságát és ezáltal az olvasás örömét.

Adószám: 18136469-1-41

A MUZSIKÁS EGYÜTTES ÉS A BUDA FOLK BAND KONCERTJE

Debrecenben,
a Kölcsey Központban
(2014. március 27. 19.00)

Belépődíj: 2.900 Ft; 3.500 Ft.

A NÉZŐ • PONT MEGJELÉNÉSÉT TÁMOGATTA

Nemzeti Kulturális Alap

DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS
KULTURÁLIS ALAPJA

KAPITÁLIS KFT. – Debrecen; KAPUSI JÓZSEF

BLONDEX KFT. – Debrecen; BODÓ ISTVÁN

HOLLÓ LÁSZLÓNÉ MAKSA OLGA – Debrecen

MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen

SER-MÜLLER KFT. – Debrecen, Hajdúböszörmény; SERFŐZŐ ATTILA

SZABÓNÉ PAPP IBOLYA – Szekszárd

TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – Budapest

ELŐFIZETÉSI ÉS TÁMOGATÓI FELHÍVÁS A 2014. ÉVRE

A *Néző • Pont* 2014-ben az előzetesen tervezett 5 helyett 6 alkalommal jelenik meg. Az NKA miniszteri támogatása és Debrecen MJV Kulturális Alapja mellett a kiadás költségeit az előfizetői díjak és támogatások fedezik.

2014-ben a folyóirat előfizetési díja változatlanul 5.000 Ft, mely tartalmazza postaköltséget és az év végi előfizetői ajándékkötetet. Az előfizetési díj feladható postai utalványon, befizethető személyesen vagy átutalható dr. Vitéz Ferenc kiadó folyószámájára
OBERBANK AG. – 18400010–03516724–61000016

Kérem, hogy tüntessék föl a számlázási címet is!

A további támogatói felajánlásokat is nagy köszönettel fogadom!

A folyóirat 2014/áprilisi, 57. kötetében:

A Néző • Pont vendégei:

a Kölcsey Ferenc Református Gyakorló Általános Iskola haikuíró diákjai.

Képzőművészeti figyelő: Uzonyi Ferenc tárlata; Tarczy Péter grafikái;
Domján József vándor- és Madarász Gyula emléktárlata; I. m. Walter Gábor.

A Tánc Világnapja elé: táncversek Burai István grafikáival.

Versek Holló Lászlóról – Vencsellei István 1967-es fotográfiái mellé.

TARTALOM

<i>Ujjal ígéz bőrt</i> (vers a <i>HollóFény</i> című, készülő kötetből)	97
„A magyar kultúra arcai” (<i>Máthé András fotókiállítása</i>)	98
A NÉZŐ • PONT VENDÉGE: AZ AGRIA FOLYÓIRAT	
Anga Mária: <i>Istenünk legyen velünk; Haiku lánc</i>	112
Serfőző Simon: <i>Nagymosás; Mit nekik</i>	114
Ködöböcz Gábor: <i>A költészet mint megtartó és megtisztító erő</i>	115
Gittai István: <i>Bevált szepítőszerek; Általánosítás; Tájékozás</i>	116
Bozók Ferenc: <i>Éjjel az egri strandon; Alkonyat; Talpnyomom olvad; Monoton</i>	117
Oláh András: <i>Katedrális; Jelmezek</i>	118
Fecske Csaba: <i>A szénapadlás; Hívogató; Éjszaka tombol</i>	119
Bertha Zoltán: <i>Vallomás a költészeztől</i>	121
Csontos Márta: <i>Befalazva; Kierkegaard Istennel szemközti énye</i>	124
Barabás Zoltán: <i>Nem szólít</i>	125
Szakolczay Lajos: <i>Szívünk mezzgyéjén (Jékely Zoltán Kalotaszeg-élménye)</i>	126
Sebestény-Jáger Orsolya: <i>Hallgatásunk mélyén; Szavaid igaza</i>	128
Seléndy Balázs: <i>Ha felmerülnél; Egy hegedűt</i>	129
Ajándék az <i>Agria</i> szerzőitől és szerkesztőitől	131
SZÉPIRODALOM ÉS ÚJSÁGÍRÁS	
Bródy 150 – „Születtem Egerben, amire büszke vagyok”	132
MŰZEUMI KURÍR – VISSZATEKINTŐ	
Maklárý Kálmán: <i>Encore (kiállítás a DOTE Elméleti Galériában)</i>	150
Kortárs képzőművészet – történelmi környezetben (a <i>Vay Ádám Múzeum</i> <i>képzőművészeti gyűjteménye</i>)	156
<i>A Magyar szentek Rómában (Boros Attila képsorozatáról)</i>	164
MARGÓ	
Szívó Mihály: <i>A jeltől a kódig</i>	168
Gaál Botond – Végh László: <i>Fenntartható élet és vallás</i>	168
Csillag Endre – Nagy Károly (szerk.): <i>Visszfény</i>	172
Szigeti Jenő: <i>Letűnt korok, régi titkok 1–2.; A bibliai kor világa</i>	174
<i>Folyóiratok: Művészet és Barátai, Kisgrafika</i>	176
Tar Károly: <i>Megrajzolt szavak</i>	179
A Tehetség, a Lehetőség és az Önmegvalósítás (a <i>Kós Károly Művészeti Középiszkola 30 éves jubileumi kiállításához</i>)	180
Kulturális és művészeti hírek	
(<i>Erkel-émlékek Magyarországon; MAG-tárlat; Maghy Zoltán-émlékszoza;</i> <i>Földközlelben, Pásztorok a Hortobágy mellyékén – a Hajdúsági Múzeum</i> <i>új kiállításai; Szó és Kép; Haiku</i>)	186